

Vrednotenje proizvodnega in ustvarjalnega dela

V začetku leta smo, v času novih načrtov in delovnega poleta. Organizacije združenega dela si skupaj z ostalimi organiziranimi silami socialistične zveze prizadevajo izpolniti najpomembnejšo nalogo za naš obstoj in nadaljnji razvoj, prizadevajo si za gospodarsko stabilizacijo. Ob tem se ponujajo vprašanja in brez ustreznega odgovora nanje ne moremo pričakovati zaželeno rasti naše družbe. Ena od vrednot socializma je gotovo delo. Kako pa to delo vrednotimo? Nekaj prvin tega vrednotenja in njegov pomen je v uvodni besedi osvetlil Fadil Hoxha na 14. srečanju samoupravljalcev Rdeči prapor v Kragujevcu 16. februarja:

Za okrepitev naše države v mednarodni menjavi dela, za uravnoteženje plačilne bilance in za zaježitev infiltracije je nujno potrebno ustrežnejše družbeno ter materialno vrednotenje proizvodnega dela. Le s produktivnejšim in boljšim delom je mogoče doseči cilje, ki smo si jih postavili v letošnjem in prihodnjih letih. Pogoj za to pa je vsekakor uveljavljanje načela delitve po delu in rezultatih tega dela. To zahtevo so naglasili že 10. in 11. kongres ZKJ, 8. kongres Zveze sindikatov Jugoslavije, tretji kongres samoupravljalcev, o tem je večkrat spregovoril tovariš Tito, in to je zahteva, ki jo izrekajo vsi delavci.

Zakaj neustrezno vrednotenje? Kje so vzroki? Treba jih je ugotoviti. Na njihovi podlagi bomo lažje spoznali, kakšen je vpliv možnosti za gospodarjenje na vrednotenje proizvodnega dela.

Kot poseben problem je Hoxha naglasil vrednotenje racionalizatorstva in izumiteljstva, torej inventivnega dela, ki je največkrat pojmovano kot področje svobodnih dejavnosti in niti ne kot merilo za napredek. Torej nima pravega mesta na lestvici splošnih družbenih vrednot. To pa spet poraja spoznanje, da je vloga delavcev v organih družbenopolitičnih organizacij in skupnosti ter v delegacijah sploh neustrezna.

Le ustrezno družbeno vrednotenje dela bo spodbudilo zavzetost delavcev in bo vplivalo tudi na dosežke v razvoju samoupravljanja kot temeljnega produkcijskega odnosa v naši družbi. Ustaviti se je treba ob kmetovalcih, ob vrednotenju njihovih delovnih dosežkov. Kmetje imajo namreč še vedno premalo vpliva na možnosti za proizvodnjo in na druge družbene zadeve. To je treba v prihodnje spremeniti.

Dalje je Hoxha namenil precej pozornosti rani današnjega časa – nezaposlenosti, ki najbolj prizadene mlade izšolane ljudi. Poudaril je, da nezaposlenost povzroča poklicna in strukturna neusklajenost potrebnih in razpoložljivih kadrov. V politiki vzgoje in izobraževanja se je nujno treba bolj usmeriti k proizvodnim poklicem. Videti je, da dosedanja šolska reforma še ni prav odgovorila na zahteve našega gospodarstva, res pa je tudi, da gospodarstvo ni pravočasno razjasnilo svoje potrebe po teh ali onih strokovnih kadrih.

Po poteh legendarne 14. divizije so se prvi odpravili pred devetimi leti mladinci iz Laškega. Potem so na pot odhajali vsako leto, letos pa so jo drugič prehodili v celoti od Sedlarjevega do Rečice ob Savinji. V teh letih je pohod dobil medobčinski, če ne že kar vseslovenski značaj. Lani in letos so to zgodovinsko pot opravili po etapah, tako da so se mladi spotoma menjavali. Občine, skozi katere pelje pot Štirinajste, so diviziji podelile domicilno listino. S tem so ponovno potrdile velik delež, ki ga je divizija imela pri končni zmagi nad okupatorjem.

Tekst in foto: T. Tavčar

Dokumenti potrjujejo resnico

Odmev na Sardinici – prekomorci o Sardinicih v slovanskih četah, 5. št. TV-15

Resno se sprašujem, kaj so podpisniki članka sploh nameravali doseči s takim načinom pisanja in navedbami v njem? Zanima me, kaj so ti ljudje po poklicu, položaju, izobrazbi in koliko so stari? Po mojem mnenju je prav izobrazba in informiranost pri njih na zelo nizki ravni. Če bi vzeli v roke samo brošuro »Slovanske čete«, izdano v letu 1969, ali pa knjige, o katerih se dokaj nesramno izražajo, in jih temeljito preštudirali, bi do takega pisanja in netočnih podatkov ne mogli priti.

Slovanske čete, 25 po številu, so bile na Sardiniji raztresene po celotnem otoku. Nas Sardinincev je bilo 5 do 6 tisoč mož. Kje pa je bilo onih 25 do 30000, nam ni bilo znano. Očitajo nam, da smo bili na Sardiniji le nekaj mesecev. Jaz sam, letnik 1913 in letniki do 1917, nas je bilo takrat že kakšen tisoč, smo bili prepeljani na Sardinijo že v prvi polovici junija 1941 in smo se vrnili domov oktobra in novembra 1945. To pa je le nekaj več kot nekaj mesecev. V začetku smo bili res oboroženi, toda samo toliko časa, dokler niso partizani v domovini postali dovolj močni, nato pa so nas razorožili in poslali v delavske čete. Ostali starejši in mlajši letniki pa so bili množično aretirani v začetku leta 1943 in odgnani v notranjost Italije, nato pa na Sardinijo. Vseh teh 5 do 6 tisoč mož so Američani prevzeli šele v zimi 1943–44 in nas odpeljali na Korziko v začetku leta 1944 za svoja dela. Šele v začetku 1945 so nas prepeljali v južno Francijo.

Kakšno je bilo življenje med oboroženimi in nato v delavskih četah ob pomanjkanju hrane in boleznih, ki so nas mučile, je bilo dovolj napisanega. Nikoli pa nismo pozabili na domovino in NOB. Ob obisku jugoslovanske vojne misije smo se razen redkih izjem množično opredelili za novo Jugoslavijo in odhod v NOV, le da tega žal nismo dosegli. Res, da so se nam pod Američani življenjske razmere znatno izboljšale, tudi dosti svobode smo imeli, a delati smo pa morali trdo, vse skupaj pa v zavezniški armadi z edinim ciljem – uničenjem nacizma in fašizma. Sicer smo prejemali plačo, toda ob tem nismo pozabili na NOB. Zbirali smo prispevke in razni material – posebno sanitetni, toda preden je naša pomoč prispela v Jugoslavijo, je preteklo mnogo časa. Ameriška oblast sama nas je pri tem ovirala. Radio Beograd pa je oktobra 1945 poročal, da je bilo teh prispevkov več kot 13.000.000 din, kar je bilo za takratne čase precejšnja vsota.

Naša pripadnost novi Jugoslaviji se je jasno odražala z izdajanjem revije Naša Zvezda. List je bil zelo hvaležno sprejet, saj smo sami pisali vanj. Zavedali smo se dejstva, da se ne moremo enačiti z borci v domovini in tudi nismo zahtevali enakih pravic.

Če so si nekateri izmed nas, katerih pa je zelo malo, pridobili status borca, so si ga pač zaslužili in jim ni bil samo podarjen. Če nam je bilo kot pripadnikom zavezniških čet po 9. 9. 1943 priznано dvojno štetje, mislim, da tega nismo dobili nezasluzeno. Če pa si upajo trditi, da so med »zaslužnimi« izsledili (podpisniki namreč) tudi uradno priznanega kolaranta in tudi Sardinca, ki ni nikoli videl Sardinije, naj bodo toliko pogumni, da bodo brez ovinkarjenja pokazali nanj s prstom; krivice pa res ne moremo trpeti.

Kar pa je napisano v knjigah, niso laži ali povzdigovanje. Navedbe so resnične. O tem obstajajo dokumenti, na podlagi katerih so bile knjige spisane.

Kaj pisce članka vidijo slabega v tem, da je bilo oktobra 1981 organizirano skupno srečanje 1. prekomorske brigade in Sardinincev v Novi Gorici? Saj ni šlo pri tem za nikakršno enačenje enega z drugim, pač pa za zblíževanje in boljše medsebojno spoznavanje in ne nazadnje, v današnjih časih stabilizacije, za zmanjševanje stroškov organiziranja takih srečanj.

Bil sem navzoč na srečanju prekomorske gribade v Ilirski Bistrici 4. julija 1965. Res je bilo takrat obljubljeno, da bodo borci prišli do svojih pravic, in ni prav, če kdo od borcev še do danes nima priznanj. Pripominjam, da smo se tudi pripadniki slovanskih čet morali dolgo časa bojevati in smo šele po 35 letih dosegli, da so nam priznali pravice iz naslova udeležbe v zavezniški vojski. Da pa smo te pravice dosegli, je velika заслuga članov pododbora Sardinincev, pripadnikov slovanskih čet. Upam, da so tudi Sardinici-prekomorci imeli svoj ustrezen forum, ki bi se bil zanje postavljaj pri uveljavljanju njihovih pravic. Sardinici iz let 1940–42, ki so bili z ostalo

italijansko vojsko prepeljani v južno Italijo, kakor je navedeno v članku, so potem dezerirali in se javili v jugoslovansko armado. Prav. Imeli so možnost, da so prišli v stik z našo komando in tako stopili v NOV. Tudi prekomorske brigade so izdajale svoje knjige. Kolikor vem, so tudi te pisane na podlagi dokumentov, ki so jih lahko posredovali pripadniki posameznih brigad. Da so take knjige lahko nastale, je gotovo zahtevalo veliko truda, pa naj bo to knjiga o katerikoli vojni enoti.

V članku postavljajo zahteve po zamenjavi kadra v vodstvu ZB in odstranitvi ter preklicanju knjig, ki so jih pisali priznani strokovnjaki. To je pa res zanimivo vedeti, kdo, kaj in od kje so taki odločni (pisce članka) revolucionarji doma!

Glede zamenjave komandnega italijanskega kadra s slovanskim (zaradi netočnosti navedb v članku) pa naslednje: italijanski komandni kader je bil iz slovanskih čet odstranjen zaradi stalnih nesporazumov in to že v prvih mesecih po našem prihodu na Korziko, spomladi 1944. Nadomestil ga je kader slovanskega porekla. Eden izmed teh slovenskih oficirjev Anton Valenčič je iz skupine, ki se je ilegalno priključila našim četam. Še bi lahko našteval netočnosti v članku, pa naj bo dovolj. Prepričan sem, da bo članek našel bolj širok odmev, kot ga pisce pričakujejo.

VINKO BEVK

Led. Krnice 1, p. Sp. Idrija

Odmevi na podeljevanje vojnih odlikovanj

Moj članek v TV-15 v oktobru 1980. leta je spodbudil borce, da se od tedaj dalje pogosto pritožujejo glede odlikovanj za zasluge med NOB. V TV-15 št. 49 od 10. 12. 1981 je tovariš Alojz Munih iz Volčje Drage v svojem članku potožil, ker je do 1980. leta čakal, da je dobil eno vojno odlikovanje, čeprav ga je KO ZZB NOV iz njegovega rojstnega kraja trikrat predlagala za dve vojni odlikovanji. Opisuje dolg postopek in svoja pota od občinskega odbora ZZB NOV do republiškega odbora ZZB NOV, da si je končno priboril eno odlikovanje. Strinjam se z njim, da noben borec NOB ne bi smel ostati brez odlikovanja. Ne gre toliko za hrabrost ali zasluge med NOB, temveč za osebnostno pripravljenost svoje enkratno življenje žrtvovati za boljši jutri in velik kos belega kruha. Vsi se danes več ali manj zavedamo, da revež pred vojno ni mislil na nič drugega kot na to, da bo po osvoboditvi imel stalno delo in zaslužek, na mizi pa vsak dan kruh. Kruha imamo danes še preveč, mečemo ga celo stran. Vprašanje pa je, ali se kdaj vprašamo, kdo je pravzaprav zaslužen, da je danes že vsak otrok presit kruha. Zaslužni za današnjo preobloženost mizo so borci – partizani, ki so bili v življenju več ali manj prikrajšani za vsakdanji kos kruha. Ti ljudje so bili pripravljeni tudi svoje življenje žrtvovati, da bodo njihovi otroci jedli nekoč bel kruh. Mnogi so res dali svoja življenja, veliko jih je ostalo invalidov ali bolnikov, ki le s težavo prenašajo svoj boleči in težavni vsakdan. Borci, ki so ostali aktivni v armadi ali uspeli v svojem mestu, so dobili vsa zaslužena odlikovanja. Žal je veliko takih »borcev«, za katere se ne ve, če so si ta odlikovanja pošteno zaslužili. Pustimo jih živeti in umreti z njihovo dobro ali slabo vestjo! Spremeniti se nič ne da več, pleve in ljulka sta bila vedno med žitom. Ne pustimo pa umreti borcev, ki pozabljeni in osamljeni žive širom naše male Slovenije z zavestjo, da si niso v hosti prisluzili niti koščka pločevine.

Na začetku sem omenila, da sem v oktobru 1980. leta v TV-15 poslala članek, v katerem sem kritizirala dolgo pot predlogov za odlikovanja. Kakor tovariš Munih sem tudi jaz omenila občinske predale. Samo pri vratih sem se nehote zmotila, s tem pa sprožila kup težav, od zagovorov do izrednih sestankov. Na koncu sem se morala pa še opravičiti, ker sem posegla s svojo upravičeno kritiko v delokrog zaslužnih mož. Od tedaj dalje sem neaktivna članica KO ZZB NOV na terenu. Pred incidentom pa sem z veseljem opravljala vse funkcije, v KO ZZB NOV ter kot delegatka v občinskem odboru ZZB NOV. Nisem se borila za sebe, ker sem edino odlikovanje, katero imam, dobila takoj po osvoboditvi kot borka NOV. Težko mi je bilo zaradi meni celo nepoznatih krajanov, ki so prej umrli, kot pa pričakali predlagano odlikovanje.

V premislek pa še to: tisti tovariši, ki so bili z mojim člankom prizadeti, so dobili še isto leto po dve odličji, da ne bo zamere in prizadetosti...

EMA BIZJAK
Črnuče

Jesenice – Seja komisije za zapornike, internirance in izgnance

Zadnja seja komisije za zapornike, internirance in izgnance pri občinskem odboru Zveze borcev NOV v tej mandatni dobi je bila 14. januarja. Razpravljali so o delu komisije v preteklih štirih letih ter o programu za leto 1982. Tovarišica Rezka Prešeren, ki že vrsto let predseduje tej komisiji, je obširno poročala o najbolj važnih dejavnostih v teh letih.

Komisija je imela v teh letih dvajset sej. Že takoj po izvolitvi so razpravljali o dokaznem gradivu zoper vojnega zločinca, gestapovca Druškeja. Številna so pričevanja o njegovih zločinih med našimi rojaki, vendar se ta zločinec še vedno nahaja na prostosti. Komisija je v teh letih organizirala vrsto srečanj nekdanjih zapornikov, internirancev in izgnancev, organizirala obiske nekaterih nekdanjih koncentracijskih taborišč (Dachau, Mauthausen, Ravensbrück, Auschwitz, v Italiji Renicci in Gonars, Rižarno v Trstu). Ob 35-letnici osvoboditve je pripravila razstavo o taboriščih v avli občinske skupščine na Jesenicah. Za prilogo tovarniškega glasila Železar »Listi« pa so pripravili gradivo o koncentracijskih taboriščih, kjer je bilo pobitih na milijone ljudi vseh narodnosti in veliko številu tudi naših rojakov.

Dobro je bila pripravljena tudi udeležba internirancev taborišča Dachau v Radovljici; dalje vsakoletno srečanje internirancev na Ljubelju ter tudi otvoritev muzeja v Brestnici. Dvakrat so organizirali obisk hiše cvetja, kjer počiva naš nepozabni maršal Tito. Ob teh prilikah so si ogledali tudi hidrocentralo Djerdap na Donavi, razne zgodovinske kraje v Srbiji. To je le izveček o delu te komisije.

Tudi program za leto 1982 je precej obširen in predvideva med drugim še nadaljnje zbiranje gradiva o zaporih, koncentracijskih taboriščih in pregnanstvu, sodelovanje z redakcijo za izdajo zbornika »Zbornik Begunje«, možnost organizirati obisk nekdanjega uničevalnega taborišča Mauthausen, kjer je bilo pred 40 leti ubitih 49 talcev naše narodnosti, od teh je bilo enajst iz jeseniške občine. Pobili so jih zaradi ubitega nacističnega župana Lukmana na Jesenicah. Še 38 drugih zapornikov iz jeseniške občine je pustilo v tem taborišču svoje življenja. Člani komisije menijo, da bi bil najbolj primeren čas za ta obisk dan praznika OF, 27. aprila. Mnenja so tudi, da naj bi bilo srečanje internirancev, zapornikov in izgnancev jeseniške občine na dan krajevnega praznika.

ss

Pozdravno pismo iz lanskega – jubilejnega leta

Aktivisti OF južnoprimorskega okrožja, NOO, AFŽ, LMS, SKOJ in člani KPS z območja sedanje ilirskobistriške občine pošiljamo s svojega srečanja tovariške pozdrave v jubilejnem letu 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov ter 40-letnice ustanovitve OF Slovenije.

Naša srečanja niso le izraz tovarštva, ki nas je združilo in kalilo v času narodnoosvobodilnega boja, v času težkega raznarodovanja pod fašistično okupacijo Italije, temveč dokaz, da bomo vedno stali, zvesti svojim idejam, na braniku narodnostne, bratske, enakopravne državotvorne zgrajene Slovenije, v sestavi demokratične federativne Jugoslavije.

Prežeti z zavestjo, da smo vgradili vsak po svojih močeh svoj mali kameček v mogočen mozaik današnjega dne, smo ob vas v vseh naporih za uresničitev stabilizacijskih mer, za razvoj in ohranitev tradicij NOB in lika ter idej velikega revolucionarja, pokojnega maršala Tita.

Aktivisti OF JPO
in družb. polit. organiz.
Ilirska Bistrica

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

»Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je že v oktobru 1941 dalo pobudo za rušenje železniškega mostu čez Ljubljano pri Presarju blizu Borovnice z namenom, da bi onemogočili železniški promet med Ljubljano in Trstom. S tako akcijo bi vsaj za nekaj časa prekinili Transporte z italijansko vojsko v Ljubljansko pokrajino, ki jo je že zajel val upora in odpora proti okupatorju.

Razstrelivo, električne vžigalne kape in žice – vse je bilo skrbno skrito. V noči od 4. na 5. december 1941 je prišla preko Barja Samotorska četa. Razstrelivo, ki je bilo pripravljeno pod nekim kozolcem in v grmovju ob Ljubljani, je bilo treba spraviti v bližino mostu. S čolnom sta po ukazu partizanov opravila to delo brata Marjan in Herbert Lichtenberg, ki sta kmalu zatem zaradi izdaje prinesla krajem okrog Bistre toliko gorja.

Ceprav je bila akcija dobro pripravljena, pa vendarle ni pokazala želenega uspeha. Vse mine niso eksplodirale, da bi povsem porušile most, bil pa je toliko poškodovan, da je bil železniški promet na tej progi prekinjen za 15 ur in 20 minut. In s tem dogodkom, kakršnih je bilo toliko v zgodovini naše narodnoosvobodilnega boja, je najtesneje povezana tudi pripoved o tako imenovanem Preserskem procesu, na katerem je fašistično vojaško vojno sodišče obsodilo toliko nedolžnih ljudi, med njimi 16 na smrt, dasiravno so bili mnogi tudi aktivni privrženci osvobodilnega gibanja.

To je odlomek iz oddaje »Se pomnite, tovariši...«, ki bo na sporedu ljubljanskega radia v nedeljo, 21. 2. kmalu po 9.00 uri.

KOLENDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

15. februarja 1573, torej pred 409 leti je bil v Zagrebu usmrčen Matija Gubec, vodja slovensko-hrvaškega kmečkega upora, prvega znamenja nepokornosti tujim oblastnikom.

20. februarja 1944. leta so gledališki umetniki v Črnomlju uprizorili Cankarjevega Kralja na Betajnovi; predstavo je režiral Vladimir Pavšić-Matej Bor.

22. februarja 1944. leta je pri Belih vodah padel Karel Destovnik-Kajuh.

27. februarja 1944. leta so Nemci požgali vas Jamnik in vse moške iz vasi odpeljali v koncentracijska taborišča.

29. februarja 1944 je bila v Stjaku pri Sežani prva pokrajinska konferenca primorske mladine

Dovolj je žalostno

V letu 1981 so mnogi naši gostje v Banjolah odšli za prevoz z barko po morju do Brionov in nazaj kar po 200 dinarjev. Tako so mi pripovedovali znanci, člani ZZB NOV, in pripomnili, da se doslej nikoli ni dogajalo kaj takega. Sprašujejo se, kdo je sploh dovolil take cene in kdo je od tega imel koristi. Ali je počitniška skupnost ZZB NOV Ljubljana-Banjole oziroma uprava sploh vedela o tem? Ali je dohodek vpisan v računovodstvu počitniške skupnosti? Slišal sem tudi, da niso dovolili prevozov drugim taksi-barkam, kot je bilo to ostala leta. Godrnjali so, da jih več stane prevoz po morju kot pa dnevna oskrba ene osebe. Gostje v Banjolah pa so v sebi sklepali, da bodo raje ostali doma, kot bi se izpostavljali takemu oderuštju.

Kot borec mislim, da se v prihodnje kaj takega ne bi smelo dogajati. Če uprava počitniškega doma nima nič pri tem, bi morala izročiti prijavo na finančnem oddelku skupščine občine Pula. Ni socialistično in demokracično, da se neko do časa uporabi na račun gostov borcev.

In še nekaj: če se že gremo stabilizacijo, menim, da lahko vsak borec sam plača svoje desetdnevno bivanje v Banjolah, ne da se pri tem pričakujemo družbeno podporo. Potrpijo tudi mi, saj smo že večkrat, ko je šlo za red in mir v naši domovini Jugoslaviji.

DAVID PLUT-ALEŠ
Banjole, Strane 36

Za zmago Helsinkov v Madridu

Kolikokrat že je v skoraj dveletnem trajanju potek madridske konference o varnosti in sodelovanju - pa s tem seveda tudi njena usoda - obvisel na nitki. Če bi hoteli potegniti iz vseh dveletnih izkušenj, ki jih je dala konferenca, poglaviti nauk, potem bi brez obotavljanja lahko rekli: helsinški duh, duh sožitja, pomiritve, enakopravnosti, ki naj po dolgih letih hladne vojne zajamči Evropi večjo varnost in sodelovanje, ima svojega poglavitnega sovražnika v blokovskih nasprotjih. Resnično je bilo moč doseči uspeh konference v Helsinkih pred sedmimi leti samo zategadelj, ker je bilo takrat prvič možno, da so se evropski narodi srečali kot resnično enakopravni in prežeti z isto težnjo - zajamčiti Evropi večjo varnost, kot jo je imela vsa povojna leta.

Vendar so vsi obeti, ki so se odprli Evropi s helsinško listino, oveneli spričo vnovičnih medblokovskih zaostritvev in vse večjih sporov med velesilama. To je seveda moralo vreči senco tudi na celotno stanje v medevropskih odnosih, saj je prav Evropa najbolj dosledno razcepljena na dva bloka, pa so se nesoglasja med njima nujno morala poznati že od vsega začetka tudi na delu madridske konference.

Namesto težnje po še večjem poglobljanju medevropskih odnosov, so že prve razprave v Madridu postale propagandno bojišče obeh blokovskih taborov, ki sta se obmetavala z vsakovrstnimi obtožbami in obsodbami, vkopana vsak v svojih političnih in ideoloških okopih. Prav zato so morali delo konference podaljšati iz tedna v teden, iz meseca v mesec, nekajkrat so jo celo za daljši čas prekinili, da bi se v tem času strasti polegale, vendar je vsak nov začetek razprav spet in spet zapadel v vrtince blokovskih sporov.

Podobno je bilo tudi ob nedavnem nadaljevanju konference. Predstavniki evropskih držav ter Združenih držav

Amerike in Kanade so se sešli na svojevrstno jubilejno sejo - bila je že stota po vrsti. Bilo bi pričakovati, da bo to dejstvo spodbudilo večjo mero razsodnosti in težnje po pomiritvi med poglavitnimi udeleženci in povzročitelji burnih razprav v prejšnjem obdobju. Vendar se je zgodilo prav nasprotno: prav stota seja je nekako označevala vrhunec napetosti na konferenci, ko so si blokovski predstavniki zaradi poljskega vprašanja skočili v lase s tako ihto, da je dejansko postalo umestno vprašanje, ali ni to začetek konca evropske konference pa s tem tudi helsinškega duha.

Predstavniki zahodnega tabora so prišli to pot v Madrid nasršeni s sklepom vodstva atlantskega pakta, ki se je glasil: »Glede na nevaren razvoj dogodkov na Poljskem, ki pomenijo resno kršitev sklepnega dokumenta helsinške konference, so se zavezniki strinjali, da bi se morala madridska konferenca na ravni zunanjih ministrov ukvarjati s poljskim vprašanjem.« Res so zahodne države poslale to pot v Madrid vse svoje zunanje ministre, spodbujene za ostre razprave. Druga stran si je postavila povsem drugačen cilj: bila je odločena preprečiti za vsako ceno kakršnokoli razpravo o stanju na Poljskem. Poljski dogodki so notranja zadeva Poljske in nihče nima pravice vmešavati se vanje, je bilo njihovo izhodišče.

Vendar, ko je negotovost glede usode madridske konference dosegla vrhunec, se je le pokazalo, da popolna prekinitev medevropskega dialoga, konec prizadevanj za utrditev varnosti in sodelovanja, nikakor ne more biti in tudi ni v korist niti ene niti druge blokovske sile. Obe se v vsakem podobnem trenutku, ko grozi odločilen korak, ki bi porušil vse mostove s preteklostjo in zastl vse perspektive sporazumnega urejanja zadev, lotila razsodnejše, razumnejše metode, take, ki ne trga zadnjih vezi sodelovanja. To se je zgodilo večkrat in tudi ob zadnji zaostritvi na

madridski konferenci. Vendar gre zasluga za to spet prizadevanjem neuvrščenih in nevtralnih evropskih držav, ki z nastopi v Madridu niso le blažile prehudih izrazov sporov, pač pa so nenehno skušale s pozitivnimi in stvarnimi ter za vse sprejemljivimi predlogi pripomoči, da bi konferenca le prišla do uspešnega konca. Zadnje pobude nevtralnih in neuvrščenih držav v Madridu v obliki predloga sklepnega dokumenta, ki je doživel odobravanje vseh, so pomenile dragocen prispevek k odpravljanju nevarnosti, da bi se madridska konferenca sesula pod težo blokovskih sporov.

Da ti spori niso zgolj površinski izraz propagandnega značaja, priča dejstvo, da na obeh straneh, ameriški in sovjetski, označujejo naravo sedanjega njihovega spora kot skrajno nevarno za celotno strukturo povojnih odnosov v svetu in v Evropi. Sovjetska stran obtožuje Združene države, da z njihovo polemiko okoli Poljske in napadi na Sovjetsko zvezo skušajo razbiti enotnost vzhodnega tabora in tako oslabil Sovjetsko zvezo ter njeno vlogo v svetu. S tem pa je v nevarnosti celotni sistem mednarodnih odnosov. Hkrati pa v Združenih državah z dokajšnjo skrbjo gledajo na pojave osamosvajanja zahodne Evrope izpod popolnega podrejanja interesom Združenih držav Amerike. V tem vidijo slabitev ameriškega vpliva v zahodni Evropi ter s tem tudi njihovega položaja nasproti drugi veliki sili.

Ni torej čudno, če velike sile tudi to pot, čeprav šele pet minut pred dvanajsto, spoznavajo, da bi podiranje vsega, kar so evropski narodi pridobili s helsinško listino, kaj lahko prineslo mnoge nepredvidene posledice za položaj in vlogo samih velikih sil. Odtod vse bolj pogosto sklicevanje na sklepe jaltske konference treh velikih, ki je razdelila Evropo po interesih velikih sil.

Drago Košmrlj

Prazni izgovori

V zadnjih dneh je bilo večkrat poudarjeno, da se ta čas srečujemo pravzaprav z dvema težnjama: po eni strani z vse večjo odločnostjo nadaljevati začrtano pot, po drugi pa s poskusi zopetnega uveljavljanja centralističnih in drugih preživelih oblik odločanja.

V gradivu, ki je pripravljeno za 9. kongres Zveze komunistov Slovenije, je rečeno, da je največ starega mogoče opaziti v državnih organih, v denarnih ustanovah, samoupravnih interesnih skupnostih ter v nekaterih vodstvih organizacij združenega dela. V listinah, o katerih bo tekla razprava vse tja do sredine aprila letos, je zapisano, da so v teh okolišjih delavci najbolj odmaknjeni od odločanja o dohodku in da so številne odločitve sprejete mimo njihovih pravic in interesov.

Tisti, ki niso pripravljeni stopiti po samoupravni poti, skušajo danes zanikati vrednost sistemskih in drugih zakonov. Predlagajo razne »popravke«, ki pa največkrat ne pomenijo nič drugega kot odmik od poti, za katero smo se že zdavnaj opredelili.

To kaže, da povsod še ni dovolj pripravljenosti spoprijeti s težavami, ki jih sicer nihče ne zanika. Spoprijeti pa se ne na star, administrativen način, marveč samoupravno, delegatsko. Tako kot smo zapisali v ustavi, zakonu o združenem delu in v drugih listinah. Številni menijo, da bi na bližnjih kongresih zveze komunistov morali o tem posebej spregovoriti.

Vedeli smo, da delegatskega sistema ne bo mogoče razviti čez noč. Govorili smo o tem, da se bomo srečevali s številnimi težavami, nihče pa ni kaj prida razmišljal o izigravanju tega sistema, o tem, da bi odločitve sprejemali

mimo njega. Zdaj vse kaže, da smo ponekod priča tudi taki praksi.

Na dlani je, da mnogih ovir se nismo odstranili in da se delegati pri svojem delu srečujejo z nemajhnimi težavami. Marsikje rešitve sprejemajo v ozkih krogih, delegati pa jih na svojih sejah več ali manj le potrjujejo. Ni povsod tako, očitno pa je, da je mest, na katerih tako ravna, še vedno precej.

Izgovarjajo se, da samoupravnih odnosov ni mogoče uveljaviti in da so ukrepe prisiljeni sprejemati na administrativen način. Trdijo, denimo, da s samoupravljanjem ne bo nič, dokler ne bomo razrešili zapletenih gospodarskih razmer. Še več. Za te razmere ne krivijo nikogar drugega kot samoupravljanje. Pozabljajo pa, da smo v škripcih ne zavoljo samoupravljanja, ampak zaradi tega, ker ga nismo razvili, ker ne spoštujemo ustavnih zahtev, po katerih morajo o dohodku odločati tisti, ki ga ustvarijo, torej delavci v temeljnih organizacijah združenega dela.

Drugi iščejo izgovore drugod. Pravijo, da samoupravljanje ne bo mogoče uveljaviti, dokler organizacije ne bodo imele potrebne akumulacije. Ne povedo pa, zakaj nimajo denarja. Nič ne govorijo o majhni produktivnosti dela, o slabi organizaciji, nesposobnosti posameznih vodilnih delavcev itn. Ne povedo, da so brez akumulacije zaradi slabega gospodarjenja, na ves glas pa vedo povedati, kaj je s samoupravljanjem, ki da ga v takih okoliščinah pač ni mogoče razvijati.

Hudujejo se, da venomer govorimo o spoštovanju ekonomskih zakonitosti. Očitajo nam, da v samoupravnih socialističnih odnosih te zakonitosti ne morejo biti v

ospredju. Pri tem pa je jasno, da jim ne gre za nič drugega, kot za ohranjanje starih privilegijev, ki so jim omogočali, da so dobro živeli, čeprav je bil njihov delež pri ustvarjenem dohodku bolj majhen.

Za preseganje teh pojmovanj doslej tudi komunisti niso vsega storili. Na številnih mestih zveza komunistov ni organizirala razprav, na katerih bi razčistili s takimi nesamoupravnimi pogledi. Številne osnovne organizacije in vodstva še vedno delujejo kot partija v starem pomenu besede. Formalno so sicer vsi v državi za samoupravljanje, toda to že zdavnaj ni več dovolj. Če so res zanj, se pokaže šele v praksi, ko se neposredno srečujejo s številnimi zapletenimi gospodarskimi in drugimi nalogami. Tam pa njihova samoupravna zavest večkrat odpove.

Kongresna gradiva so do teh pojavov precej kritična. Na številnih mestih je govor o neustreznih gospodarski politiki, ki večkrat ni spodbujala samoupravnih odločitev, pač pa administrativne. To velja zlasti za zvezni izvršni svet in zvezne upravne organe. Jasno je rečeno, da se komunisti s takimi ravnanji ne smejo sprijazniti. Hkrati pa ne bi smeli prezreti, da ni vse slabo. Priča smo številnim uspešnim rešitvam, ki nas peljejo iz sedanjih zadreg in dokazujejo, da je marsikaj mogoče spremeniti v dokaj kratkem času. Na zadnji seji centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije je bilo slišati, da mnogi primeri vendarle dokazujejo, da smo prišli od besed k dejanjem. Res pa je, da bi po tej poti morali v prihodnje še z večjo zagnanostjo in da bi z raznimi praznimi izgovori, ki nas hočejo zapeljati na stranpoti, morali čimprej odločno obračunati.

Darko Marin

Glosa

»Dolžnost«

Čo smo res poštene in iskrene, kar priznajmo: že sama beseda dolžnost nam ni nič kaj všeč. Seveda, če gre za kakršnekoli dolžnosti, ki so naložene nam, ne pa tudi drugim. Vsi pa smo za pravico: zelo smo »pravicoljubni«, ko se sklicujemo na svoje pravice. No, to ni nič novega, ampak samo človeško. Takšni smo in nič ne pomaga, če se še tako olepšujemo. Mimogrede: motijo se tisti, ki mislijo, da bi dolžnost časopisja bila opravljati družbeno vlogo nekakšnega »kozmetičnega salona za lišpanje človeških napak«.

Navsezadnje pa se ne motimo preveč, če mislimo, da jih ni malo med nami, ki menijo, da so nekatere naše »narodne« ali »ljudske« navade naše prelepo, častitljivo izročilo (pravijo: tradicija) in je zato naša dolžnost (seveda tudi pravica), da jih ohranjamo, zagovarjamo in povzdigujemo. Nihče nam jih ne sme izpodbijati, jih šteti med zastarele, neumne napake ali

celo izrodke prastare pohabljenosti človeških možganov. Naj si torej kar drzne kdorkoli udrihati po tem, kar je v teh tednih (ali celo mesecih!) v ospredju naše skorajda splošne dejavnosti in kar je sveto, nedotakljivo! In res se nad tem ali ob tem nihče ne spotika, kaj šele, da bi javno razpravljali in se zameril vesoljnemu občinstvu ali naši srenji, ki je tako zvesta ne toliko ljudskim kot pa meščanskim navadam. Sicer pa, kdo spričo mrzlične delavnosti sploh še utegne kaj drugega! Samo pomislite, koliko dela terja že ena sama prirediteljeva pustovanja ali maškarade! To nalaga ne le prirediteljem, marveč tudi občinstvu, neznanske skrbi. Imejmo vendar razumevanje! Nikar nobenega nespoštljivega pomisleka ob pogledu na maske v prodajalnah! Priznanje trgovini, njena skrb za kar najboljšo oskrbo delovnega ljudstva in občanov sega do potreb sem! Pomisliti je treba na škodljive posledice - ki

jih grajamo že dolga leta popolnoma jalovo - namreč na veličastne avtomobilske kavalkade proti mejnim prehodom! Kakšen hudournik naših motoriziranih nomadov bi se spet sprožil proti Trstu, Celovcu, Lipnici itd., če bi ljudje ne mogli uveljaviti svojih pravic (in izpolniti svoje svete dolžnosti) kot po vseh pravilih zakrinkane šeme ali oblečeni v plesne »kostime«! Saj vendar živimo v Evropi in vemo, da se vsi civilizirani narodi po svetu kosajo, kdo se bo kar najboljše proslavil s svojimi »karnevali« in »tradicionalno« norostjo. Kdo pa sme ljudem kratiti pravico - pokazati se, ponoreti ter pobežljati kot pustne šeme?!

Če bi se kdo zdaj še spozabil, da bi kaj bleknil o tako imenovani stabilizaciji, bi se pač moral zakrinkati, da bi ne planili po njem.

efes

Besede ne bodo postale le fraze

Odlikovani italijanski borci

28. februarja pohod na Arihovo peč

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

M. Z.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANI

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ I

Trenutki z delavci organov za notranje zadeve

Bili smo polni moči, danes pa...

Rad se spominja dni, ki jih je preživel v milici. Čeprav je doma v Predmeji pri Ajdovščini, je svoja najlepša leta preživel na Dolenjskem. Danes uživa zasluženi pokoj v Grosupljem, vendar pa je še vedno družbenopolitično aktiven. Večkrat na teden obišče postajo milice, za katero meni, da je še vedno njegova. To je Andrej Likar, Primorec z dolenjsko dušo.

Predmeja, v kateri se je rodil, je bila med vojno vsa partizanska. Zato je povsem jasno, da se je Andrej Likar kot fantič vključil v delo. Ni bil junak, ampak eden od drobnih kamenčkov v mozaiku zmage. S tesnobo v srcu se spominja nekega dne leta 1943, ko so pridrveli Nemci. Posledice njihovega divjanja si je zdravil vse do leta 1947. Domačijo so jim sovražniki dvakrat požgali. Kljub temu pa so se vedno postavili na noge. Danes živi na domačiji njegov brat, ki ga večkrat obišče. Leta 1947 je bil sprejet v SKOJ, dve leti kasneje pa v partijo. Nekako hkrati s sprejemom v partijo je v njem dozorel sklep, da bo šel med miličnike.

Po prijavi so ga poslali v šolo na Jesenice in v gozdno šolo v Begunje. Prvo delovno mesto je dobil v Mozlju pri Kočevju, v gozdni milici, ki pa je obstajala le dobra tri leta. Postaja v Mozlju je bila mešana. Nekaj miličnikov je opravljalo splošne naloge, Andrej Likar in še eden pa sta bila gozdna miličnika. Imela sta patroljne pohode, dolge tudi po petinšestdeset kilometrov. Imela pa sta široka pooblastila in sta nadzirala vse od seke lesa v zasebnem in družbenem sektorju pa do lova v tamkajšnjih gozdovih. Posebno pozornost pa sta namenjala krivolovu. Rad se spomni, kolikokrat je pomagal delovnim brigada, ki so sekale dva za mesta, da niso delale škode, saj niso imele strokovnega znanja. On pa se je v šoli nekaj naučil.

Nato so ga premestili v Ribnico na splošno postajo. Tudi tam so hodili na patroljne obhode, ki pa so bili dolgi le okoli štirideset kilometrov. smeri enega se še

danes natančno spominja. Iz Ribnice se odšli mimo Grčarič, Glažute, Jelenovega žleba in nato v Sodražico ali na drugo stran nazaj v Ribnico. Zopet so ga premestili, tokrat v Moravo nad Kočevjem. Tam ni veliko prebivalcev, vendar pa je sama oblika terena zelo naporna, hribovita. Veliko dela pa so imeli s kaznjenci, ki so pogo-

»Ko sem služboval v Moravi nad Kočevjem, sta bila edina tehnična pripomočka na postaji telefon in petrolejka«, se rad spomni Andrej Likar.

sto bežali. Kaznilnic je bilo tam kar precej. V njih so bili navadni kriminalci in politični zaporniki. Delali so na posestvih in ni jim manjkalo priložnosti za beg, oni pa so to izkoriščali. Skoraj vsak dan so postavljali zasede in vračali pobegle kaznjence nazaj v zapore. Večkrat pa so preganjali tudi ostanke tolp, ki so ostale še iz vojne.

Njihovo delo, delo miličnikov, je bilo precej podobno

delu žandarjev v stari Jugoslaviji. Sistem dela pa je bil skoraj enak. Za patroljni odhod je komandir napisal patroljni list, kjer je bilo vse natančno napisano, kje boš počival in koliko, kje boš spal, kje boš jedel in tega si se moral strogo držati. Pogosto je komandir ali njegov namestnik prišel v kontrolo.

Kot pravi Andrej Likar, pa so bili miličniki dosledni in so delali natančno tako, kot je pisalo v listu. Obiskovali so kraje, ki jih danes miličniki brez razloga ne obiščejo, pa čeprav imajo na voljo avtomobile. Pravi, da bi se da-

ljivih ljudeh tudi prespali in se najedli. Kljub dokaj primitivni opreči, ki je bila bolj vojaška, so razrešili petinšestdeset odstotkov vseh kriminalnih dejanj. Na postajah milice sta vladala red in disciplina. Kljub temu, da so bili skoraj vsi poročeni, so se večino časa zadrževali na postajah in so hodili domov le spat in na obroke hrane. Miličniki na postaji so bili kot ena družina.

Leta 1953 je prišel Andrej Likar v Dobropolje in tam ostal osem let. Bil je varnostnik in eno leto pri prometni milici. Tam je dobil prvo službeno kolo. Izdelovala jih je tovarna Partizan in so bila zelo slaba. Kljub temu pa so jih bili miličniki zelo veseli, saj so pomenila napredek.

Od leta 1961 pa do upokojitve je služboval v Grosupljem kot varnostnik, namestnik komandirja in zadnjih osem let kot komandir postaje milice. Sam prizna, da so mu prebivalci tega kraja požrli precej živcev. Sicer pa, komu ji ne bi? Eno leto jih je prijel manija samoniriranja. Na Malem Vrhju so se v kratkem času zminirali trije, eden se je pognal v zrak skupaj s hišo, drugi je storil žalostni konec na kozolcu in tretji se je razstrelil na balkonu. Med službovanjem v Grosuplju je moral reševati okoli štirideset primerov samomorov. Z žalostjo pa se spominja tudi leta 1979, ko je na območju njegove postaje izgubilo življenje v prometnih nesrečah petnajst ljudi.

Danes, ko je Andrej Likar dobro leto v pokoju, se še ni čisto navadil na to. Prve dni po upokojitvi je zjutraj vstajal in se začel oblačiti za v službo, šele na vratih mu je postalo jasno, da je svojo službo že opravil. Zdaj pa ureja sadovnjak, se ukvarja z rejo zajcev, ureja okolico hiše in poklepeta s svojimi stanovalskimi tovariši. V veliko veselje pa so mu tudi vnuki, ki ga redno obiskujejo.

Bojan Kuntarič

Več dela z mladimi

Na volilni konferenci krajevne organizacije Zveze rezervnih vojaških starešin Miren so sprejeli pravila, poročilo predsednika Rudija Kuzma o delu v preteklem štiriletnem mandatnem obdobju in poročilo o materialno-finančnem poslovanju.

Zveza rezervnih vojaških starešin krajevne skupnosti Miren je ena izmed zelo dobrih v novogoriški občini, saj je izvedla celoten delovni program in se izkazala kot aktivna na drugih področjih.

Na konferenci so spregovorili o številnih akcijah, ki so jih člani ZRVS izvajali v preteklem obdobju. Za člane so izvedli obvezna predavanja, organizacijske pohode z reševanjem taktične naloge.

Razen obveznega dela splošnega vojaškega usposabljanja so si začrtali še dodaten program. Sodelovali so na občinskem orientacijsko-taktičnem tekmovanju. Sodelovali so na proslavah, organizirali so seminarje kot pripravo za reševanje praktičnih vojaških vaj na terenu, se udeleževali vojaških vaj skupaj s teritorialnimi enotami. Zelo dejavni pa so bili tudi v strelskem športu. Sodelovanje s taborniki in člani planinskega društva je prav tako dokaz njihovega dela. So redni organizatorji proslave dneva JLA. Poimenovanja obmejnih karavlj JLA v Štanti in Mirnu po narodnih herojih Ivanu Suliču-Caru in Ivanu Turšiču-Iztoku se je udeležilo kar 50 rezervnih vojaških starešin, prav toliko, kolikor jih je v mirenki krajevni skupnosti. Tesno sodelujejo in so redni obiskovalci obmejnih karavlj na območju krajevne skupnosti. Vse uspešne sodelujejo s komitejem za SLO in družbeno samozaščito ter z drugimi obrambnimi strukturami v KS Miren.

Ena najpomembnejših dejavnosti rezervnih starešin je delo z mladino. Mlade seznanjajo s konceptom splošnega ljudskega odpora in družbeno samozaščito, tudi že s konkretnimi oblikami boja ter z življenjem in delom v JLA, s čimer ustvarjajo ugodna tla za večje vključevanje mladih v vojaške šole in akademije. Zelo aktivno so sodelovali z mladino pri organizaciji obrambnih dni na šoli, skupne proslave ob dnevu mladosti so postale že tradicionalne...

Torej, mirenska organizacija ZRVS se je uspešno uveljavila v družbenopolitičnem življenju svojega območja. S svojo dejavnostjo kot frontna organizacija predstavlja močen opornik drugim družbenopolitičnim organizacijam pri izvajanju konkretnih nalog in akcij, razvijanju bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti ter izgradnji samoupravnega delegatskega sistema.

V razpravi je sodeloval tudi predsednik Občinske konference ZRVS Nova Gorica Marino Bastjančič, ki je še posebej omenil potrebo po delovanju rezervnih vojaških starešin pri uveljavljanju družbene samozaščite.

Na koncu so izvolili novo predsedstvo krajevne konference ZRVS, v katerem je ponovno le en član, za novega predsednika pa bo Albin Faganel iz Mirna.

Mile Gojković

Spodbuda vodilnim kadrom požarnega varstva

Po sklepu skupščine zveze SIS SRS ter Gasilske zveze Slovenije je potekalo v republiškem centru za obrambno usposabljanje v Poljčah pri Radovljici v času od 28. do 30. januarja posvetovanje za vodilne kadre na področju požarnega varstva (vodstva SIS požarnega varstva, gasilskih zvez in poklicnih gasilskih enot).

Preko šestdeset strokovnjakov in funkcionarjev je v treh dneh intenzivnega seminarja izobraževanja ob pomoči uglednih poznavalcev stanja požarnega varstva v SR Sloveniji podrobno analiziralo pereče stanje gospodarsko tako pomembne dejavnosti, kot je varstvo pred požari.

Tako predavatelji kot slušatelji so ugotavljali, da je potrebno dvigniti požarno varnostno aktivnost na raven ostalih družbenih, predvsem tehnoloških dosežkov, vzgojo in izobraževanje vnesti v programe celotnega sistema izobraževanja, zlasti pa še odločno oživiti protipožarno dejavnost v konceptu SLO in DS.

O aktualni notranjepolitični in gospodarski situaciji v SFRJ in SRS je spregovoril tovariš Martin Košir, o novostih v SLO in DS, o novitetah v zakonih pa tovariš Mi-

ran Bogataj. Tovariš Debevc je osvetlil varnostne razmere in naloge subjektivnih sil pri odpravljanju izrednih razmer. Veliko pozornost so namenili požarnovarnostnim ocenam ter načrtom za planiranje požarnega varstva (tov. Milan Vrhovec), obrambnovarnostnim priporočilom ter izdelavi varnostnih načrtov (tovariša Jože Klemenčič in Anton Sentočnik). Marjan Kotar je razložil organiziranost in delovanje SIS in zveze SIS za varstvo pred požari, razpravljali pa so izpričali, koliko različnih načinov izvajanja dejavnosti varstva pred požari je v praksi kljub enotnemu konceptu. Rudi Nanger in Tone Koren sta z vedno bolj aktualno tematiko izobraževanja kadrov na področju varstva pred požari skoraj razburila udeležence seminarja, ki so nemočni pri izvajanju teh programov v praksi. Nič manj življenjsko pomembne teme so podali še drugi predavatelji, slušatelji pa so še enkrat izpričali veliko pripravljenost za napredek na področju varstva pred požari. Ob zaključku seminarja je organizator poskrbel za ogled tovarne Elan v Begunjah, ki so si jo slušatelji ogledali z velikim zanimanjem.

Jože Miklavc

Za znanje iz vojaških veščin

Vloga borcev in članov ZRVS pri obrambnem usposabljanju mladine, ki ne obiskuje šol srednjega usmerjenega izobraževanja

Obrambno usposabljanje mladine, ki ne obiskuje šol srednjega usmerjenega izobraževanja poteka v SR Sloveniji po posebnem učnem načrtu, ki ga je določil republiški sekretariat za ljudsko obrambo. Osnovni namen tega načrta dati mladincem in mladinkam najnujnejša znanja iz vojaških veščin in spretnosti ter iz teoretičnih tem o zasnovi in doktrini splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Znanje, ki si ga ta mladina pridobi na taborjenjih ali drugih oblikah usposabljanja, je enako znanju srednješolske mladine, ki se usposablja v okviru predmeta »Obramba in zaščita« v prvih dveh letih srednjega usmerjenega izobraževanja.

Izvajalci pouka obrambe in zaščite so občinski upravni organi za ljudsko obrambo, vendar imajo številne naloge pri tem usposabljanju vse družbenopolitične in druge organizacijske, posebno še Zveza komunistov, ZZB NOV, ZSMS in ZRVS.

Zveza rezervnih vojaških starešin je v preteklih letih izvajala večji del strokovnega dela iz programa usposabljanja, saj so njeni člani sodelovali kot predavatelji različnih tem, hkrati pa so na taborjenju opravljali še dolžnosti komandirjev vodov, čet ter druge naloge. Za delo z mladimi so v večini občin izbirali mlajše rezervne vojaške starešine, ki so lažje vzpostavili stik s skupino in dosegali praviloma boljše učne rezultate. Sodelovanje članov zvez rezervnih vojaških starešin je bilo visoko ocenjeno, le v nekaterih občinah so pouk izvajali pretežno v učilnicah, brez uporabe ustreznih učnih sredstev in pripomočkov, kar je mladino dolgočasilo, učni cilji pa so bili le deloma doseženi.

Učni načrt predvideva v okviru interesnih dejavnosti vrsto aktivnosti, v katere se vključujejo družbenopolitične in druž-

bene organizacije v občini. Ena najvažnejših aktivnosti je idejnopolitično izobraževanje, ki ga ne izvaja samo zveza komunistov, ampak tudi druge družbenopolitične organizacije predvsem ZZB NOV. Oživljanje in razvijanje revolucionarnih tradicij NOB in socialistične revolucije je prav gotovo ena tistih oblik idejnopolitičnega osveščanja mladih, ki naleti na največji odmev in odpira možnosti nadaljnega idejnega dela z njimi. Organiziranje skupnih večerov z borci, pohodov do spominskih obeležij v okolici tabora, razgovori ob tabornem ognju in podobne oblike imajo največji učinek. Kdo od mladih si ne želi poslušati znanega borca, o katerem je že slišal od staršev ali v šoli, mu celo postaviti vprašanje o stvareh, ki ga najbolj zanimajo, in tako izvedeti mnogo zanimivih stvari od tistega, ki ga najbolj zanimajo, in tako izvedeti mnogo zanimivih stvari od tistega, ki je vse to videl, slišal, doživel? Vseh naštetih oblik se še vse premalo poslužujemo, posebno še, ker so marsikje ugotavljali, da je interes mladincev in mladink za pouk izredno narastel, če so se prejšnji večer ob tabornem ognju pogovarjali: s partizanskim kurirjem, komandirjem ali borcem.

Oblika dela, ki jih vodijo člani ZZB NOV, motivirajo mlade za delo na tem področju tudi po končanem usposabljanju, ko se preko osnovnih organizacij ZSMS množično vključujejo v mladinske pohodne enote ter prevzemajo skrb za urejanje in varstvo obeležij NOB in svojih krajevnih skupnosti.

Izkušnje kažejo na to, da so imele vse našete oblike oživljanja in razvijanja revolucionarnih tradicij med mladimi največji učinek takrat, ko so bile vnaprej pripravljene, dobro organizirane in kvalitetno izpeljane. Pogoj za vse to pa je sodelovanje občinskega odbora ZZB NOV v pripravah na usposabljanje in pravočasno izdelan program, katerega izvajalec so predpovsem borci tistega kraja, kjer se usposabljanje odvija.

Ivan Janša

O reviji, ki naj bi bila – a ni – jubilejna

Dvojna številka slovenske revije »Razprave in gradivo« (11–12, 1980) naj bi bila po smislu, vsebini, obliki in obsegu jubilejna, pa to ni. Kako se je to pripetilo in zakaj? Razmislimo in poskusimo utemeljiti kritično oceno!

V letu 1978 so se na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani brez posebnega slavnostnega obeleževanja spominjali tridesetletnice delovanja inštituta kot samostojne znanstveno-raziskovalne ustanove. Vlada LRS je namreč 7. februarja 1948 izdala uredbo o ustanovitvi tega inštituta pri Univerzi v Ljubljani, in 1. julija istega leta je že začel delovati.

Gre res samo za trideset let? Takoj je treba dodati, da je Inštitut za narodnostna vprašanja nasledil bogato tradicijo predvojnega Manjšinskega inštituta po eni ter partizanskega Znanstvenega inštituta po drugi strani, pa še to, da je oddelek za mejna vprašanja Znanstvenega inštituta kontinuirano deloval (čeprav preimenovan v Inštitut narodne osvoboditve in deloma reorganiziran) tudi v prvih letih po končanem narodnoosvobodilnem boju. Z omenjeno uredbo pa so bile tudi formalno razrešene dileme glede sedeža, delovnega področja ter fondov in sodelavcev ustanove.

Leta 1956 je bil Inštitut za narodnostna vprašanja izločen iz sestava ljubljanske univerze, odlok IS LRS z dne 13. novembra 1957 pa je dopolnil področje znanstvenih raziskav in dokumentacijskega spremljanja.

V takšnem popisu razvoja bi se dalo zlahka razbrati vnaprejšnje opravičevanje zavoljo koledarskega zamujanja pri izhajanju revije »Razprave in gradivo«, pa tudi zavoljo obsega in opreme – tja do opuščanja »posebnega slavnostnega obeleževanja raznih obletnic«. Predstavnik revije Silvo Devetak pravi v uvodu k dvojni številki brez ovinkarjenja: »Rojstvo vsake številke je za sodelavce Inštituta za narodnostna vprašanja dokaz, da so se enkrat uspeli premagati številne ovire. Za mali kolektiv Inštituta je to sicer prijetna, a vendar velika obremenitev!« Odkritosrčnost je resda značajska vrлина, toda v tem primeru povzroča – brez ovinkarjenja – neprijetna počutja zavednih državljanov, v prvi vrsti zaslužnih borcev-udeležencev obeh svetovnih vojn. Na kocko je menda postavljen ugled ustanove, katere člani se vendarle pojavljajo na mednarodnih tribunah, tako osebno kot kolektivno. Naj – da bi ne posegali po drugih dokazih – opozorimo samo na razpravo, predloženo

pred leti komisiji OZN za pravice človeka (beri uvod k dvojni številki z letnico 1980.) Menimo nadalje, da razprave v obravnavani številki povsem ustrezajo poslanstvu Inštituta za narodnostna vprašanja. Navedimo jih po vrstnem redu, kot si sledijo v reviji, ki jo je uredil uredniški odbor v sestavi Drago Drušković, Janko Jeri, Gorazd Kušelj, Albina Lük, Janez Stergar in zdaj že pokojni Tone Zorn(zavoljo prostorske stiske pri nikomur ne navajamo akademskih naslovov oziroma funkcij): »Predlogi Jugoslavije za mednarodno pravno varstvo manjšin« (Ernest Petrič), »Lužiški Srbi – narodna manjšina v Nemški demokratični republiki« (Jan Šolta), »Razvoj južnotirolskega vprašanja od leta 1915 do leta 1945« (Matjaž Klemenčič), »Pravni položaj narodnosti v SAP Vojvodini« (Vera Klopčič), »Slovenci na Tržaškem in na Goriškem v luči primerjave med šolskimi in demografskimi podatki« (Pavel Stranj) ter »Makedonske šole v Albaniji« (Drago Štefanija).

Do tod ni pripomb, kakor tudi ne na rovaš sklepnih treh prispevkov (»Gradivo«, »Življenjepisi avtorjev« ter »Izveščki iz razprav in člankov«), trdimo pa, da ugled revije hudo kvarijo prav po

obsegu najbolj zajetne »Biografije in bibliografije Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani za obdobje 1958–1978«, saj zaobsežejo dobro polovico revije, s tem pa dajejo »pečat« ediciji, ki naj bi bila »jubilejna, se pravi: slavnostna. Dokazni podatek navajamo dobesedno: »Zal odziv na prošnje za oddajo rokopisov z življenjepisov in bibliografijami ni bil v vseh primerih ne hiter ne povsem v skladu s posredovanimi navodili. Zato tudi od tod izvirajo nekatere razlike glede vsebine, izčrpnosti in obsežnosti posameznih prispevkov ter glede upoštevanja najnovejših podatkov...« Poudarimo, da pojasnilo v tem primeru ni prepričljivo opravičilo niti znotraj Slovenije niti zunaj njenih pa tudi zunaj jugoslovanskih meja, kamor revijo pošiljamo v zaznamnem številu, njene vsebinske povzetke pa prevajamo v angleščino, francoščino in nemščino. Je pač tako, da zahteva proslavljanje jubilejev ustrezne – kdaj pa kdaj tudi časovno daljše – predpriprave, namenjene tako vsebini kot zunanji (reprezentančni) obliki. In zunaj naših državnih meja so na »reprezentančno« plat vsakršnih predstavitev seveda občutljivi...

Zapisano v razmislek...

Jaka Slokan

Nekaj filmskih novic

Na tekočem traku

Poglavitni dogodek filmsko-kinematografskega življenja je bil v minulih dneh 12. FEST – parada nekaterih najboljših lanskeletnih filmov z vsega sveta. Lepše in prijetneje bi bilo sicer zapisati: vseh najboljših filmov, kar pa se žal (iz teh ali onih razlogov) ne zgodi, dasiravno je res, da se v festovskih dneh na beograjskih platnih znajdejo v dokaj izdatnem številu mnogi znani filmski spektakli, »zmagovalci« posameznih mednarodnih filmskih festivalov, »nagrajenci« z oscarji, filmi z največjimi propagandnimi poudarki... Takšnih je bilo na letošnjem FEST kar nekaj, med njimi »Rajska vrata« ameriškega režiserja Michaela Cimina (čigar »Lovec na jelen« je bil eden gledalskih vrhuncev pred dvema letoma), »Svinčeni čas« nemške režiserke Margarete von Trotta, ki so ji lani podelili zlatega leva na festivalu v Benetkah, »Koža« italijanske režiserke Liliane Taviani, »Mister Montenegro« režiserja Dušana Makavejeva (ki zdaj prebiva v Parizu, svoj tokratni film pa je posnel na Švedskem), »Stričeno-skrajšano« češkega oscarjevca Jiříja Menzla, »Nekaj dni v življenju Oblomova« slovitega sovjetskega avtorja Nikite Mihal-kova, moskovski grand-prix lanskega leta »Teheran 43« režiserja Aleksandra Alova, lanskeletna zlata palma za scenarij na festivalu v Cannesu »Mefisto« režiserja Istvana Szaba, nekaj ameriških spektaklov, med njimi »Roparji ukradene skrinje« Stevena Spilberga in tako naprej in tako naprej.

Dobri del vsega tega pride kmalu tudi na naša kinematografska platna, saj so se distributerji, ki se sicer enako kot vsa dežela otepajo s pomanjkanjem deviz, potrudili in kupili kopije teh propagandno razvpitih filmskih del. Žal pa med njimi mnogih filmskih umetnin in predvsem angažiranih filmskih pričevanj o ljudeh in času – zlasti s tekočega traku manjšin nacionalnih kinematografij, ki si ne privoščijo svetovne propagande in zatore niso deležne množične popularnosti, ne bo. Ni jih bilo na FEST in ne bo jih na seznameh v Jugoslavijo uvoženih filmov. Tudi poslej se nam bo ubadati samo z ameriško ter francosko, italijansko in deloma zahodnonemško filmsko proizvodnjo, za vse drugo nam – tako je vsaj videti – ni mar. Kot da za nas ne obstajajo tudi filmi manjših evropskih narodov, pa filmi azijskega, latinskoameriškega, afriškega območja... Naša kinematografska usmerjenost je izrazito enostranska in v svoji enostranskosti pristranska.

Kar je med hudim še najbolj hudo, pa je dejstvo, da med približno sto petdesetimi filmi, kolikor jih na leto uvozimo, kvalitetnih del ni niti za tretjino. Dobri dve tretjini filmske ponudbe sodita v kategorijo slabega. In prav to in takšno filmsko »blago« se pretaka skozi naše kinematografe, kamor količjak zahtevni gledalci sploh ne zahajajo več, saj zase in za svoje potrebe ob vseh teh srhljivkah, akcijskih kriminalkah, porno-komedijah, karatejkah in podobnih kinematografskih igrakarijah ne najdejo domala ničesar več. Kino – kakršen je – ostaja le še kraj za frčkanje prostega časa brezprizornega dela mladine. A seveda ne brez vpliva na njeno zavest in odnos do življenja.

Marsikdo se tega zaveda in bije plat zvona, toda brez pravega upa zmage, kajti večni krog našega deformiranega filmskega uvoza teče dalje, ne da bi kdorkoli posegel vanj in skušal stvari spraviti v red. O tel so pred nedavnim spregovorili na seji sveta za kulturo pri republiški konferenci socialistične zveze in sklenili, da bodo po eni plati pozvali vse občinske svete za kulturo, naj čimprej resno obravnavajo stanje v kinematografih na svojih območjih, po drugi strani pa priporočili zvezni konferenci socialistične zveze, da skliče vse dejavnike na področju reproduktivne kinematografije ter se z njimi resno, zavzeto, avtoritativno in predvsem na osnovi ideološko-političnih izhodišč dogovori o temeljitih spremembah njihovega ravnanja.

V zraku je zahteva po globalni spremembi družbenega odnosa do vsega, kar poimenujemo z besedo »kinematografija«.

R. R.

Ne prezrimo

Borec 2. februar 1982

Vlado Habjan-Jan zaključuje svoj spominski zapis pod naslovom »Jožko Hanič-Švejk in njegovo nesrečno kurirstvo.« Kar v 1. številki Borca, kjer smo prebrali prvi del zapisa, še ni bilo razvidno, postane tokrat jasno: Habjan je svoj spis zasnoval kot zbir dokazov o tem, da Jožko Hanič-Švejk v gestapovskem zaporu ni omagal in ni izdal svojih tovarišev, katerih aretacije in smrti so sledile – z njegovo smrtjo pred enim izmed zidov, kjer so streljali talce, vred. Fragmenti občega dogajanja so se v tem smislu zaokrožili, čeprav bi nas – ob Habjanovih bolj ali manj osebnih

dognanjih – zanimal tudi širši, celovitejši zaris dogodkov in dogajanj na območju, kamor so obrnjeni žarometi njegovega »raziskovanja«.

Objavljeno je – v prevodu – eno izmed poglavij predlanskim nagrajene spominske knjige dr. Gojka Nikoliša »Korenine, steblo, srobot«. Gre za izjemno zanimive in predvsem avtentične spomine na moskovska doživetja iz januarja 1945, ko je bil v delegaciji generalov naše armade (med njimi tudi nekaterih poznejših informobirojevskih izdajalcev, predvsem Andrije Hebranga kot vodje) na mučnem obisku pri Stalinu, v zdušju takrat-

ne »politične gošče«, ki je že več kot očitno nakazovala Stalinov paternalistični odnos do Tita in jugoslovanske revolucije, česar pa jugoslovanske priče takratnega besedovanja, kot priznava Nikoliš, še niso mogle dojeti; tri leta pozneje se je dokončno izkazalo, kam je meril Stalinov žaljivo neizpodbitni »vsjo taki – vot, bolgarskaja armija lučša čem jugoslavskaja!«

Milica Strgar objavlja – v bolj ali manj fragmentarno nametani obliki – izredno zanimive »Emigrantske poglede na zgodovino slovenske kontrarevolucije«, poskuse

komentiranega povzetka iz »študij«, v katerih skušajo preostali eksponenti slovenske domobranske in kolaboracionistične emigracije še zdaj utemeljevati in opravičevati svoje ravnanje, zaničujejo temeljna zgodovinska dejstva in že zdavnaj razgrnjene dokaze.

Med objavljenimi ocenami zasluži največ pozornosti zapis, ki ga Borovemu romanu »Odloženi« namenja Zvone Kržišnik – predvsem zavoljo svoje radikalne odklonilne ostrine, češ »skoraj neverjetno je, kako enosmerno riše Bor lastno partizansko generacijo, svoje bivše bojne tovariše, pa tudi rod, ki je prišel za njimi.« Sicer pa, citirajmo dalje: »Vse je tako postavljeno, kot da se na Slovenskem potika ena sama moralna, stremuška in smešna svojata, na čelu te sprijene srenje pa da gomazijo bivši malopridni aktivisti in udbojci...« In še: »... bralec se bo težko ubranil vtisu, da sta ta roman pisali avtorjeva gnevna zlovoljnost in zavest o lastni moralni premoči...« Kdor je roman že prebral, bo sodil sam, enih misli s Kržišnikom ali zoper njegovo sodbo. Kdor tega še ni storil, se bo, izzvan in spodbujen, brnja karseda kmalu lotil. Tudi tako je revija opravila svoje poslanstvo, pa čeprav, kar se literarne sodbe tiče, ne dovolj prepričljivo.

V. K.

Iz partizanske fotografske mape Žorža Skrigina »Portret partizanke«

Naročamo revijo Borec na naslov:

Ime in priimek _____ ali _____

Ulica, hišna številka _____

Kraj _____

Pošta _____

Podpis (in žig)

Zadnje besede nikoli ne bo...

Ob izidu »Mauthausenskih skic« Jozeta Polajnk

Srečanje s slikarjem Jožetom Polajnk, avtorjem »Mauthausenskih skic«, je bilo 5. februarja pozno popoldne v Mariboru prav tako pretresljivo kot listanje po prvih izvodih knjige, ki jih je ta dan dala v javnost založba OBZORJA in predstavila v prostorih razstavnega salona Rotovž. Slikarja je predstavil Branko Avsenak, urednik založbe, ki je skupaj z Dušanom Spindlerjem zbral in uredil gradivo dragocene

230 jugoslovanskim likovnim umetnikom, katerih več kot 11.000 listov (risb, akvarelov, grafik, pastelov in pod.) v številnih jugoslovanskih muzejih in zbirkah tako prepričljivo govori o neuničljivi sli po ustvarjanju tudi med bojem na življenje in smrt, ki je divjal v naši domovini med NOB. Čeprav je teh skic le 45, pa so prav zaradi tega še pretresljivejši dokument in po svoji izvirnosti tako močan mauthausenski li-

kamnoloma so vlekli mrlice za noge proti krematoriju... Valjar za valjanje ceste je vleklo kakih 60 ali 80 vpreženih jetnikov (pa smo bili v najbolj moderni državi - v

JOŽE GRAT
Enaindvajsetletni delavec iz mariborskih železniških delavnic Jože Grat, ki je bil ujet kot partizan Prve pohorske čete, je po izpustu iz Mauthausna padel v partizanih.

Nemčiji, sem takrat pomislil). Vse v meni me je gnalo, zahtevalo, da del tega zapišem na papir... Toda, kam

na telesu. Pozneje, ko sem delal v malerkomandi, sem bil skupaj s Španci. Ti so ogromno prestali, v Mauthausnu so bili že pred nami. Sporazumevali smo se v lagerskem, mednarodnem jeziku. Oni so me naučili, kako se je treba obnašati, da v lagerju preživiš: »Nič gibati, nič delati, ti samo kuken, kdaj pride Nemec, ti nič trahoh - le če pride komandofirer, potem delaj...« Špancu Leonardu sem nekoč pokazal nekaj teh skic. Zgrozil se je, češ kako nevarno je to, pa mi je vseeno pomagal, da sva v malerkomandi našla v baraki nekaj lukenj in koticov, kamor sem skice spravil. On mi je tudi svetoval, kako naj jih ob odpustu prinesem iz lagerja. Takrat se je že govorilo, da nas bodo spomladi 1942. začeli izpuščati domov na Štajersko...

Janko Kuster je povedal, da je bilo raznih Polajnkovih skic nekaj sto, a da se je veliko tega porazgubilo in uničilo, pa tudi slikar sam je začel delati izbor narisanih moti-

čen. Izid knjige je slikarja, ki je pravkar prestal težko operacijo in je bil na predstavitvi dela še ves slaboten, dobesedno poživil. Na 108 stra-

merca, ki je v začetku 1942. prišel iz lagerja domov v Trbovlje in tu napisal »En svet večer 1941«, spomin na božični večer našega prvega

ZELJE
Zelje in kolera, voda na vodo, dan na dan...

neh so se razen njegovih skic zvrstili tudi pomembni teksti: mauthausenski kamerad Ivan Potrč je knjigi napisal uvodno besedo - umetniško pismo tovarišu in sotrpinu, slikarju Smrti. Umetnostna zgodovinarica Meta Gaberšek-Prosenec predstavlja sli-

leta v Mauthausnu. V knjigi je tudi fotografija seznama 93 zapornikov, ki so bili v mariborskih zaporih določeni za transport v Mauthausen, štiri barvne reprodukcije (med njimi kaže podoba starega Maribora Polajnk tudi kot umetnika-realista in mehkega krajinarja) in povzetek knjige v petih jezikih.

Dokument-umetnina je pred nami. Kaj naj si želimo razen tega, da bi ga spoznalo, videlo in bralo kar največ naših ljudi, kot tudi, da bi prišel v roke antifasistom in drugim naprednim ljudem po svetu. Zakaj grenka resnica ostaja, kar piše Ivan Potrč v uvodnem tekstu slikarju Jožetu Polajnk:

»... dve desetletji bosta, odkar mi je Filipič poslal Tvoje mauthausenske skice, da bi napisal besedo o njih; lahko tudi, da je mislil na isto zadnjo besedo, ki bi vse povedala. Ali te zadnje besede, to danes vem, nikoli ne bo; kajti ni je besede, ki bi mogla to povedati, kar smo v mauthausenskem taborišču videli in doživljali, kakor ni

NI MILOSTI
Nikakršne milosti ni!

knjige. Ob Polajnk in Spindlerju je govoril novinarjem in nekaterim kameradom iz Mauthausna tudi Janko Kuster, najmlajši med 251 jetniki prvega in največjega transporta, ki so ga Nemci avgusta 1941 poslali iz Celja in Maribora v taborišče smrti. Polajnk in Kusterju smo dolžni zahvalo, da so mauthausenska pričevanja o smrti, mučenjih, grozi in razčlovečenju spomladi 1942 prišla na in v njih njih telesih iz lagerja in zdaj končno izšla v knjigi - dokumentu, ki bo nam, svetu in zanamcem vedno govoril o boju proti fašizmu, ko je ta še visoko dvigal glavo in bil na pohodu, da osvoji človeštvo.

Polajnkova knjiga je edinstveno delo in dogodek, kakršnih slovenska založniška dejavnost nima na pretek. Lahko trdimo, da je redkost celo v svetovnem merilu: Jože Polajnk je od jeseni 1941 do zgodnje pomladi 1942 narisal v uničevalnem koncentracijskem taborišču Mauthausen več sto skic o bedi, ponižanju, umiranju in nečloveških stiskah lagerskih sotrpinov. Za ceno glave in življenja, v nenehni nevarnosti, da odkrijejo njegovo opazovanje in risanje, je na koščke vreč za cement skiciral ubijanje, grozo v otrplih telesih zmučenih mrlicev, nesmiselno garanje okostnjakov na raznih komandah zunaj ožjega taborišča, predvsem pa s silno izpovedno močjo, ki se nam razkriva šele po štirih desetletjih, obraze in postave znancev, prijateljev in tovarišev, ki so bili z njim v mauthausenskem pekl. Jože Polajnk se je s 45 iz lagerja iztihanostimi skicami dostojno pridružil

kovni zapis, da obtožuje danes tako, kot bo čez desetletja in vedno.

Naprošen, da spregovori o nastanku teh skic, je Jože Polajnk na predstavitvi knjige v Rotovžu s tihim, mirnim glasom začel pripoved, ob kateri je zbranim ledenela kri v žilah:

»... Povsod so bili kupi mrlicev... naši kameradi vmes... kaj vse so delali z njimi... ljudje so cuzali juho iz zemlje, kadar se je kje prevrnil kotel s toplo hrano... Iz

»... Ne zameri, Jože, ko so ti lističi, ki si jih prikrite pred esesovskimi očmi za ceno življenja prinesel iz mauthausenskega taboriščnega obzidja, tako dolgo čakali, da zagledajo svoj beli natiskani dan. Ali, tako je, človek je kdaj prisiljen, da znova podoživlja to že prestano mauthausensko grozo ob teh risbah - vendar pa je v tej mauthausenski tako človeški siromaščini vselej tudi toliko človečanskega, da je še kako prav, da ti Tvoji lističi ali skice pridejo med ljudi; a priti morajo tudi zato, kajti po tem svetu še vedno ubijajo ljudi - te Tvoje podobe, Jože, pa bi naj vnovič in vnovič terjale, kako se ne bi na tem svetu nikoli več srečevali z mauthausenskimi smrtmi in z vsakršnimi drugačnimi pobijalskimi smrtmi.

To je tudi najino veliko upanje.

Ljubljana, 28. julija 1980

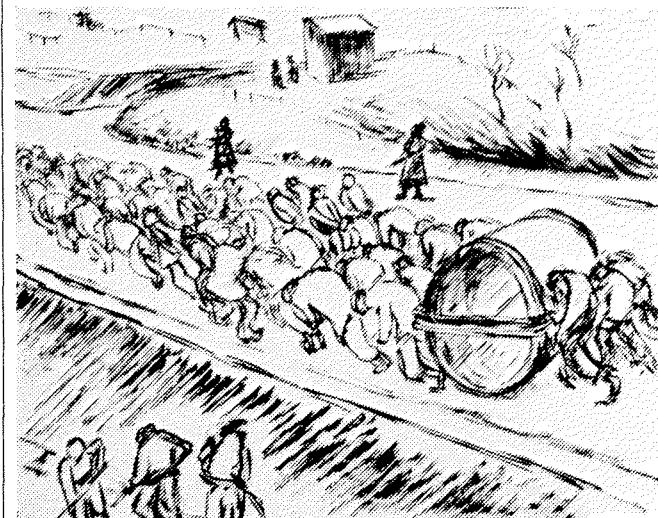
S tovariškim pozdravom -
IVAN POTRČ

to spraviti? To je bilo najtežje. V baraki nisi imel tega kam skriti; napravil sem si zato nekaj škrnicel iz ostankov vreč za cement in vanj dajal koščke, na katere sem risal te prizore. Nosil sem jih

vov. Decembra 1941 je bil Kuster poslan v zunanjo komando Steyr; vzel je s seboj več skic, ki mu jih je dal Polajnk. Kuster se je spomnil, da je bil Jože pri skiciranju izredno delaven, čeprav je risal pod najtežjimi pogoji. Tudi Slavko From je dobil nekaj njegovih skic, da bi jih ob odpustu prinesel iz lagerja, a mu to ni uspelo. Kuster se spominja, da je prenesel iz Mauthausna Polajnkove skice s pomočjo Maksa, koroškega Slovence, ki je delal v revirju (bolnišnici). Tam je bil Janko pred odpustom na zdravniškem pregledu, od koder so ga poslali v skladišče civilnih oblek jetnikov, kjer so jih oblačili za pot domov. Maks mu je takrat pod velik obliž na prsih dopil risbe. Veliko Polajnkovih skic, Kuster meni, da celo najboljših, pa je šlo tiste tedne v izgubo.

Zdaj je 45 rešenih izvirnih skic v muzeju NOB v Mariboru. Polajnk v vsej svoji pristrčni skromnosti niti ni pričakoval, da bi kdaj o tem izšla knjiga. Zdaj, ko je natisnjena, pa ga je prevzel tihi ponos, poln plemenitih želja, da bi »vsi videli, kakšno je bilo življenje in umiranje v tem lagerju smrti«. Polajnk danes ve, da je tudi njegovo delo postalo eno izmed orožij proti povampirjenemu neofašizmu, ki v novih oblikah po svetu splah ni dolet-

karsko delo Jožeta Polajnk, umetnost med NOB in daje oceno »Mauthausenskih skic«. Nič manj ni zanimiv tudi sestavek magistra zgodovinskih ved Marjana Žnidariča Kratak pregled nastanka in razvoja nacističnih koncentracijskih taborišč s

OKOSTNJAKI
Jože Polajnk: Osemdeset vpreženih slovenskih okostnjakov vleče po komandah »Los, los«, »Rapido!«, »Venga!«

fotografijami iz Mauthausna. Se štirje literarni prispevki bogatijo novo knjigo: Potrčevi spisi Podoba Slave Klavore, Kaj pa sončnice, Kozár? in Weg in die Freiheit ter misli Franceta Kozárja, proletarskega pesnika in ja-

črte, ki bi mogla narisati, kar so ljudje v tej razčlovečeni mauthausenski siromaščini prestajali, da bi ostala tista naša takratna človeška tesnoba za návek ko grenka sodenca v naših dušah...

Tone Gošnik

KOZÁR FRANCE
Proletarski pesnik in jamomerec France Kozár išče troho upanja med vrsticami. - Proti koncu vojne je padel v partizanih.

Partizanske domačije

13

Štefan iz mrzliškega grabna

Matke. Čudovita vasica, stisnjena pod Mrzlico na jugu, Goljavo na zahodu in Homom na vzhodu. Kakšnih tristo prebivalcev šteje ta partizanska vas. Tristo zavednih Slovencev, med njimi tudi Likovičevi. Iz središča vasi je do Likovičevih še dobrih 20 minut hoje. Po tristo metrih zavije tja pod Hom in naprej v Griže asfaltirana cesta. K Likovičem in Uplaznikom cesta ni asfaltirana, pa je vendarle takšna, da so ljudje z njo zadovoljni. Tudi Štefan Likovič, ki jih šteje sedeminpetdeset. Srečanje z njim je pristrčno, naravno, prijateljsko. Takšno, kot je Štefan sam. Zato ga imajo ljudje radi. V Matkah, rudarski Zabukovici, v Grižah in tekstilci v Preboldu, ki jim je dal Štefan slovo pred pol leta.

Likovičeva domačija v mrzliškem grabnu je vzorno urejena. Res to ni domačija, ki bi se lahko ponašala z bogatimi gozdovi in obilico rodne zemlje. To je domačija, ki ima obojega ravno toliko, da dela nikdar ne zmanjka, vsega skupaj pa je vendarle premalo, da ne bi bilo treba še v tovarno, kjer je reden zaslužek.

na vprašanja nepotrebna. Dolgčas mi nikdar ni. Če ne pridejo pome sosedje, da jim pomagam, potem imam dela dovolj okrog svoje domačije. Ko pa še tega zmanjka, vržem na ramo puško in grem v gozd. Sem član preboldske lovske družine,« pri-poveduje Štefan.

Štefan ni lovec, ki bi hodil v gozd, da bi pove-

Štefan Likovič

nutek postane in posluša pesem stoletnih dreves, ki pojejo čudovito pesem o čudovitih ljudeh v mrzliškem grabnu. Kakšne priče morajo biti ta drevesa!

Sredi oktobra 1944 je bilo, ko so v nemški hajki dobrih sto metrov pod Li-

stvu Nemcev so se Likovičevi poslavljal od domačije. Oče, mati, bratova žena Milka, brat Jože in Štefan. Bodo še kdaj videli ta čudoviti svet? Morda sedaj zadnjič poslušajo žuborenje potoka Kolje? Žuborenje tega potoka Štefan še danes posluša. Drugačna je njegova današnja pesem. Bolj živa in vesela. Žalostna pa postane takrat, ko Štefan pomisli na mater, ki je končala v krematoriju Auschwitza. Žalostna je ta pesem, ko se Štefan spomni svoje svakinje Milke, ki je v Auschwitzu rodila sina in je moral umreti. Tako kot tudi njegova mati. Mati v krematoriju, otrok odvržen za plot. Slovenska nesnaga! To so bile besede, ki jih je morala poslušati uboga Milka med porodom. Brat Jože je prav tako končal v krematoriju. Oče je imel srečo in je preživel. V partizanih je padel tudi brat Lojze. Nekje na Dolenjskem. Kot partizan je padel tudi sestrin mož.

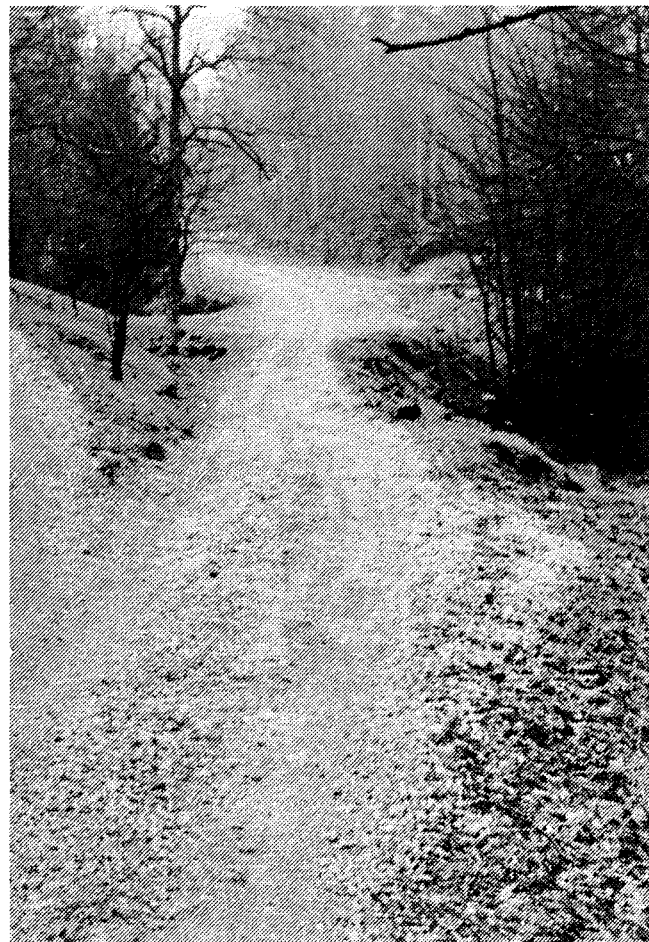
Štefan je v taborišču imel srečo, da ga je za čevljarja vzel k sebi nekdo iz vasi. Dober je bil ta človek. S Štefanom je lepo ravnal. Še danes si dopisujeta.

Likoviču se vse to zdi kot težka mora, kot sanje. Ne more verjeti, da so se vse te grozde lahko kdaj zgodile med ljudmi.

S Štefanom sediva v topli domači kuhinji. Še bolj je topla, ko se zazreva skozi okno v gozdove in drevesa prevlečena z ivjem. Kaže mi fotografije o igralski skupini iz Matk.

krajih žalske občine. Ves čas po osvoboditvi je bil zraven tudi Štefan. Zadnje čase ne več toliko, toda delo in izkušnje starejših se nadaljujejo z mladim rodом. Štefana je k igralcem iz Matk gnala iz-

krat ostanejo kar na papirju. Ko ga ob koncu tedna obiščeta hčerki, je srečan. Med tednom pa z ženo že najdeta delo. Za sproti ga je vedno dovolj. Ob večerih so prijetni klepeti, kadar pridejo sose-

Dobre ceste vodijo danes do vseh domačij pod Mrzlico

jemna ljubezen do slovenske besede.

Beseda nanese tudi na današnje čase. »Ljudje včasih nočejo priznati, kako dobro jim je«, pravi Štefan. »Mislim, pa, da vendarle spoštujejo to, kar imajo.« Štefana moti,

dje in znanci na obisk, prijetno je, ko z ženo klepetata o tem in onem in ko vzame v roke knjigo. Novi tednik, Kmečki glas, TV-15 ali kakšen drug časopis. Življenje je treba živeti in ga jemati kot največje darilo. Tudi

Likovičeva domačija v mrzliškem grabnu

Kako se Štefan počuti sedaj, ko je v pokoju? »Dolgo časa je bilo treba v Prebold peš ali s kolesom. V tovarno sem rad hodil. Tudi zaradi sodelavcev. Ko je začel v Matke voziti delavski avto-bus, je bilo prihranjenega obilo časa in tudi mnogo lažje je bilo. Po eni strani sem si v pokoj vedno želel, po drugi pa me je bilo strah, kaj bo, ko bom nenadoma imel več časa. Kaj le bom počel, sem se spraševal. Pa so bila takš-

čeval svoj lovski plen. Štefan tudi ni lovec, ki bi prisegel, da mora kot član zelene bratovščine skrbeti za ravnotežje v naravi, s tem pa tudi streljati. Štefan je človek, ki vzame puško na rame bolj zaradi običaja in se lahko potem ure in ure potepa pod Mrzlico, Goljavo in Homom ter opazuje čudovite smreke, bukve in hraste. Uživa, ko na kakšni jasi zagleda srno z mladičem in ko vidi, da po grabnu hite divji prašiči. Za tre-

kovičevo domačijo padli partizani Mirko Hribar, Marjan Pravdič, Anton Robič, Terezija Stenovec, Franc Zagoričnik in Anica Žličar. In ko Štefan takole za dve, tri minute postane sredi gozda, se zagleda v nebo ter opazuje divjad, se nemalo krat spomni težkih trenutkov med vojno.

Več kot tri leta je bil Štefan v taborišču. Ni še bil star sedemnajst let, ko se je moral posloviti od doma. V celjskem Starem piskru je pod strelji Nemcev padel prvi Likovič. Neke nedelje so Nemci iz Matk prignali nazaj očeta in mater, ki sta šla k maši. Štefan je bil še v postelji. Doma je bila tudi bratova žena Milka, ki je pod srcem nosila novega Likoviča. Medtem ko so Nemci divjali po hiši se je vrnil domov tudi Štefanov brat Jože, rudar iz Zabukovice. V naslednjem tednu je nameraval k partizanom. V sprem-

Spomenik partizanom, ki so padli 13. oktobra 1944 pri Likovičevi domačiji

Ta skupina deluje v okviru gasilskega društva. Vsako leto naštudira kakšno igro, s katero potem gostuje tudi v drugih

da se pri nas vsak dan zvrsti na stotine sestankov, kjer sprejemajo množico najrazličnejših sklepov, ki potem največ-

v tem je skrivnost Štefanovega srečnega življenja, ki ga sedaj živi.

Janez Vedenik

Popravek

V TV-15 številka 4, ki je izšel 18. 1. 1982 je v članku »Partizanske domačije št. 10« izšel članek »S krompirjem v žepu na pot«.

V tej reportaži sem zasledila nekatere nepravilnosti in manjše napake pri tiskanju tega članka, in sicer:

1. večkrat je imenovana vas »Erzel«, pravilno bi moralo biti Erzeli,
2. domačija se pravilno imenuje pri Glavarjevih oziroma Glavarjevi po domače, ne pa »Zvarjevi«, kot jo imenuje pisec članka,
3. Vas Erzeli je poznana kot partizanska, zato med domačimi ljudmi ni bilo izdajalcev.

Valerija Zeleztnar
Ljubljana, Kajuhova 44

Postali smo bogatejši in srečnejši

»Belokranjci se zavedamo svoje vloge med NOB in smo ponosni nanjo. Bogati smo s pomniki revolucije, ki vsak po svoje prispeva k ohranjanju in prenašanju izročila na mladi rod. Premnoge žrtve (samo Bela krajina je darovala 1.250 življenj), nas zavezujejo k ustvarjanju njihove vizije – srečne, svobodne in neodvisne domovine. Temu izročilu vseskozi sledimo tudi pri nas, zato smo v marsičem tudi uspeli. Bela krajina ni več tista revna deželica, ki velikokrat v težkih dneh ni mogla ustreči niti svoji gostoljubnosti. Postali smo bogatejši v vseh ozirih, postali smo srečnejši, kar pa je plod prizadevanja in odločitve vseh jugoslovanskih narodov, da gremo po lastni svobodni poti razvoja.

Geostrateški položaj Bele krajine in značaj Belokranjcev je dajal velike možnosti za nastanek in razvoj partizanstva ter kreiranja ljudske oblasti. Bila je dolgo časa pomembno središče političnega zaledja in osvobodilnega gibanja v Sloveniji. Nudila je veliko pomoč tudi hrvatskim partizanom, s čimer je že takrat pokazala pripravljenost za razvijanje bratstva in enakosti med narodi, pri čemer jo je vodila trdna odločnost v boju za osvoboditev. Patriotska misel in dejanja Belokranjcev pa segajo tudi v zgodovino pred NOB:

Takoj ob koncu I. svetovne vojne so se že pojavila revolucionarna gibanja, med katerimi zavzema Viniška republika pomembno mesto.

– Ze med vojnama so bile ustanovljene številne osnovne organizacije KPJ,

– aktivno so delovala društva, kmečkih fantov in deklet,

– padla je že tudi prva žrtev v demonstracijah v Dragatušu. V takih pogojih so se kalili mnogi revolucionarji, ki so dali in še dajejo navdih vsemu naprednemu.

Obdobje po letu 1941, ko je naše kraje zasedla številna italijanska okupacijska vojska, pa ni preprečilo nadaljnega organiziranja odpora pri nas.

Že v letu 1941 je bila ustanovljena Prva belokranjska četa. V njen spomin in spomin na tragedijo, ki jo je doživela še istega leta, smo v Gornjih Lazah odkrili veličasten spomenik.

Po tragičnem dogodku na Lazah se je aktivnost, čeprav začasno nekoliko ohromljena, pozneje še z večjo silo nadaljevala. Istega leta je bila v Črnomlju ustanovljena vojaška gimnazija, partizanski pevski zbor, svoj sedež pa so imele v Črnomlju nekatere hrvaške in slovenske partizanske enote.

Po kapitulaciji Italije v jeseni leta 1943 pa se je razvilo in delovalo na našem območju mnogo vojaških, političnih, znanstvenih, verskih, kulturnih, šolskih, denarnih in drugih ustanov.

Naj naštejemo samo nekatere: ● delovanje sodišča OF, ● Slovenskega partizanskega gledališča, ● partizanskih delavnic, ● oficirske šole glavnega štaba Slovenije za zveze, ● v Črnomlju je bil sedež vojaške misije ZDA, Sovjetske zveze in Anglije, ● ustanovljen je bil sindikat prosvetnih delavcev, ● organizirano je bilo nekaj mitingov, kjer sta govorila Kardelj in Kidrič, ● poleg tega je bil v naši občini tudi sedež glavnega štaba NOV Slovenije.

Za nadaljnji razvoj revolucije je bilo najpomembnejše I. zasedanje Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta. Zasedanje je bilo sklicano kot posledica sklepov II. zasedanja AVNOJA, ki je med drugim začrtal uveljavljanje demokratične ljudske oblasti. Na zasedanju v Črnomlju je bila sprejeta vrsta novih aktov, odredb, stališč in odlokov. Vključevanje vsega zavednega ljudstva v narodno oblast oziroma neposredno rast oblasti iz teh množic pa je bila nedvomno najpomembnejša odločitev.

Na splošno se je večina sklepov in odlokov s I. zasedanja SNOS-a najprej uveljavljala v Beli krajini. To je bilo tudi nujno, saj je bilo potrebno takojšnje razreševanje posameznih perečih problemov. Tako lahko trdimo, da so temeljni dogodki izpred 37 let v Črnomlju bistveno prispevali k jasnosti poti in utrjevanju socialistične demokracije.

Da bi trajno obeležili vse spomenike NOB, jih se v večji meri zaščitili, urejali in vzdrževali ter s tem tudi bolj približali delovnim ljudem in občanom, smo podpisali družbena dogovora o spominskih področjih Rog z Bazo 20 in Žumberak – Gorjanci.

Glede na pomen teh območij za razvoj narodnoosvobodilnega gibanja in takrat še mlade ljudske oblasti v Sloveniji in Hrvaški zasluži danes urejanje Roga in Žumberka z Gorjanci gotovo večjo pozornost širše družbene skupnosti, je še posebej poudaril predsednik skupščine občine Črnomelj dipl. ing. Niko Požek ob praznovanju občinskega praznika.

Nad skupne težave s pravimi ljudmi

Letos mineva že 38 let, odkar je v Črnomlju 19. in 20. februarja 1944. leta zasedal Slovenski narodnoosvobodilni svet in položil temelje državnosti svobodne Slovenije v demokratični zvezi z bratskimi narodi in narodnostmi Jugoslavije. V spomin na dan prvega zasedanja SNOS-a in v spomin na obdobje, ko so napredne sile zadajale zadnje udarce okupatorjem, pri nas pa smo gradili osnove nove republike, praznujemo vsako leto 19. februarja naš občinski praznik. Zgodovinski pomen zasedanja, in tega obdobja sploh, je velik in trajen. Ohranjamoga kot revolucionaren čas, ki je imel odličen vpliv na izgradnjo ljudske oblasti. Zato nas ti spomini posebej zavezujejo, da sedaj na teh zgodovinskih vrednotah narodnoosvobodilne borbe gradimo, razvijamo in plemenitimo duh samoupravne socialistične skupnosti.

Občinski praznik pa je hkrati priložnost, da z vsakoletnim kritičnim presojanjem doseženih rezultatov

dela na vseh področjih družbenega in ekonomskega življenja preverimo uveljavljanje daljnosežnega izročila tega zgodovinskega zasedanja.

Nahajamo se v drugem letu uresničevanja srednjeročnega plana za obdobje 1981–1985. To je v času, ko že lahko ocenimo družbenoekonomske trend v občini za doseganje zastavljenih razvojnih ciljev. Značilnost preteklega leta je bila, prav zaradi statusa občine, ki se je pravkar izklopala iz manj razvitih, aktivnost, usmerjena v uveljavljanje gospodarskega razvoja, dogovorjenega s plani in resolucijo, prizadevanja za družbenoekonomsko stabilizacijo, povečanje izvoza ter razvoj dohodkovnih in delegatskih odnosov.

Kljub relativno hitremu razvoju občine v zadnjem in v začetku tega planskega obdobja, saj je v tem času napredovala po stopnji družbenega proizvoda na prebivalca iz 51. na 40. mesto v SRS, se čuti v zadnjem letu določena stagnacija. Cilji, ki so bili zastavljeni z resolucijo

1981, niso bili v celoti doseženi. Tako smo zaostali za načrtovano rastjo družbenega proizvoda, v produktivnosti, v zaposlovanju, rasti realnih OD, še posebej pa je bil občuten izpad v investicijski porabi. Posledica te stagnacije je tudi redna zmanjšana rast splošne in skupne porabe – razvoja infrastrukture, družbenih objektov ipd. Opisani izpad je bil predvsem posledica nedoseganja planirane proizvodnje v GORENJU in proizvodnih težav v ISKRI.

Problemi, ki so se pojavili že v prvem letu planskega obdobja, se nadaljujejo tudi

v drugo leto, tako da je že sedaj realizacija srednjeročnega plana vprašljiva. Prizadevamo pa si z vso odgovornostjo, da nas zaostreni gospodarski pogoji ne bi zavstavi pri gospodarskem napredovanju občine. Resolucija za leto 1982 je na realnejših temeljih, njeni trendi pa so povsem dosegljivi. Garancija za to so smotne naložbe v letu 1981 in načrti za leto 1982.

Rezultati se kažejo in se bodo še pokazali pri povečani proizvodnji v tovarni kompresorjev Gorenje, pri funkcioniranju v preteklem letu odprte hale v Iskri Se-

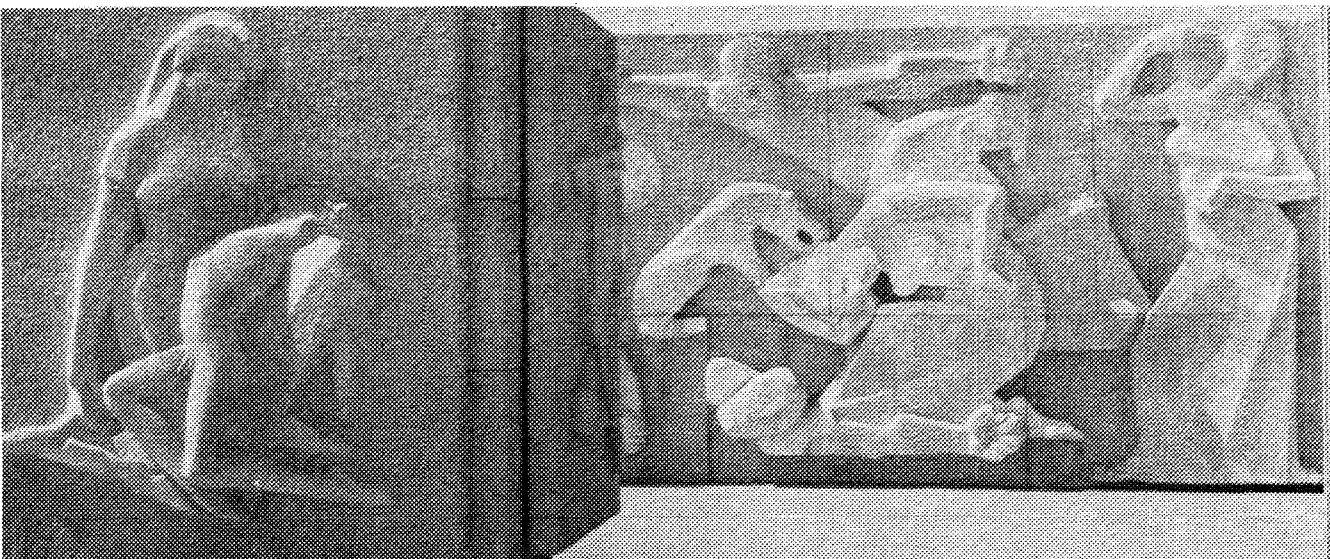
mič. V letu 1982 bo začela obratovati tudi proizvodna hala ISKRE v Adlešičih. V preteklem letu zgrajena farma piščancev KZ Črnomelj že obratuje s polno zmogljivostjo, z dobrim startom v leto 1982 pa so začele tudi nekatere pomembnejše delovne organizacije v občini, kot so BELT, KOVINAR, Rudnik.

Izgradnja objektov infrastrukture in družbenega standarda je napredovala sicer počasneje, vendar ponekod le zadovoljivo. Pohvalimo lahko napredovanje izgradnje kolektorja v Črnomlju in vodovoda v Adlešičih, kjer so prispevale svoj delež mladinske delovne brigade, izredno uspešno izgradnjo mostu Sodevci – Blaževci v sodelovanju z nekaterimi sosednjimi občinami in JLA. Zgrajenih je bilo preko 30 stanovanj z ustrezno infrastrukturo, začetek razširitve osnovne šole s telovadnico v Dragatušu, prostori za telefonsko centralo v Semiču, TV pretvornik na Vinici itd. Ne moremo pa se pohvaliti z napredovanjem modernizacije cestnega omrežja, kjer imamo še veliko neizvršenih obvez. V preteklem letu je bil zgrajen le del partizanske magistrale na relaciji Vrhovci – Marindol. Sredstva občinskega samoprispevka, za katerega se bomo dogovarjali v letu 1982, bodo zato dra-

gocen prispevek k izgradnji prepotrebnih komunalnih objektov in naprav.

Ob vsem navedenem se moramo zavedati, da bodo uspehi odvisni le od naše skupne volje in zavzetosti. Pri vsaki akciji pa moramo imeti pred očmi širši družbeni interes in uresničevati usmeritve, ki smo si jih skupno zadali s planom. Te zahtevne naloge pa bodo lahko uresničevali le ob enaki ali še večji zavzetosti, kot je bila v preteklem obdobju, tako na samoupravnem in delegatskem področju, zlasti pa z aktivnim uveljavljanjem družbenoekonomskega položaja delavcev v združenem delu. Osveščenost in pripravljenost delovnih ljudi za izboljšanje naše stvarnosti se kaže tudi v njihovi aktivnosti v pripravah na volitve, saj se zavedajo, da bo skupne probleme lažje reševati s pravimi ljudmi, na pravem mestu. Z novo delegatsko strukturo bomo še bolj smelo premagovali ovire pri hitrejšem napredovanju samoupravnega in ekonomskega razvoja, krepili našo samoupravno in samozaščitno sposobnost ter tako zavarovali in očuvali bratsko skupnost narodov in narodnosti Titove Jugoslavije.

S to željo čestitamo vsem delovnim ljudem in občanom naše občine za letošnji praznik.

*Delovnim ljudem in občanom
občine Črnomelj
čestitamo k prazniku občine – 19. februarju*

SKUPŠČINA OBČINE IN DRUŽBENOPOLITIČNE
ORGANIZACIJE OBČINE ČRNO MELJ

Bela krajina v narodnoosvobodilnem boju

V tem delu Slovenije, ki so ga po porazu stare Jugoslavije v aprilski vojni zasedli Italijani, so se prve ilegalne partizanske skupine pojavile junija leta 1941. Nastale so v okolici Črnomlja, Metlike, Semiča in Gradca; iz njih pa so se polagoma razvile belokranjske borbene partizanske skupine. Črnomljska bojna skupina, ki je štela dvanajst borcev, je po napadu na Italijane pri Vranovcih odšla 12. avgusta v bližino

pred njimi umaknil, dve aretirani izdajalki pa so pustili v neki zidanici. To je bilo usodno za osem domačih mož in fantov, ki sta jih izdajalki ovdarili Italijanom, češ da so simpatizerji Osvobodilne fronte. Vseh osem so fašisti ustrelili. Kruto je bilo tudi maščevanje nad ostalimi prebivalci partizanskega Zapudja. Potem ko so izropali borno imetje domačinov te hribovske vasi, so še zažgali 25 hiš z vsemi gospodarskimi

gube so bile velike, saj je po njihovih podatkih padlo 58 vojakov, 32 jih je bilo ranjenih, 24 pa so jih pogrešali. Poleg tega pa so Kordunaši zaplenili tudi veliko orožja in druge vojaške opreme. Hrvaški partizani pa so imeli 2 mrtva in 5 ranjenih. V noči s 25. na 26. september je 4. NOUB Hrvaške odšla prek Kolpe.

Neposredna posledica boja na Kvasici pa je bila ta, da so 4. oktobra ustanovili močno utrjeno postojanko v Dragatušu. Konec zime

13. hrvaška proletarska brigada v noči s 26. na 27. november 1942 uničila belogardistično postojanko na Suhorju pod Gorjanci.

Sovražnik se menja, njegovi cilji ostanejo isti

Po kapitulaciji Italije je Bela krajina postala središče narodnoosvobodilnega boja. Tam so delovale vse najpomembnejše ustanove ter vodstvo NOB. Sovražnik si

takšen vdor je izvedel 21. oktobra 1943. Prodiral je v več kolonah; z eno je prodril do Vinice, kjer so ga zadržale enote 15. brigade, v Gribljah je prestopil Kolpo, s tanki pa je prodril iz Novega mesta preko Gorjancev do Metlike in Črnomlja. Zasedel je vse večje kraje in pomembnejše prometnice. Nemci in njihovi hlapci pa so se po nekajdnevnem terorju umaknili.

Za vnovični vdor so Nemci zbrali okoli 4000 svojih vojakov, ustašev in drugih pomagačev. V več kolonah je začel sovražnik prodirati 10. julija 1944 proti Žumberku in Metliki. Hude boje so imele enote 8. in 13. hrvaške divizije, Belokranjskega odreda, ofirske šole in Cankarjeve brigade. Sovražnik je imel veliko premoč in je prodril do Metlike! Glavni štab je zato na to območje poslal še Gubčevo brigado. Po sedmih hudih bojih se je sovražnik 16. julija umaknil. Pred tem pa je izvajal nasilje nad civilnim prebivalstvom.

Mesec dni kasneje, 28. avgusta, je približno tisoč Nemcev in ustašev skrivoma prekorajilo Kolpo in v zgodnjih jutranjih urah napadlo komando mesta Vinice. Straža je opazila premike sovražnika in začela streljati nanj. Hkrati pa je sovražnik v Žezlju izstrelil rdečo raketo, ki je bila znamenje za splošni napad. Sovražnik je že ponoči obkolil Vinico v obliki podkve, za to je bil preboj borcev precej težaven. Nemci in ustaši so ujeli več kot trideset partizanov,

več kot 1200 Nemcev in domobrancev, v Kočevju pa 2000 sovražnih vojakov, ki so začeli prodirati proti Beli krajini. Novomeško skupino je pri Uršnih selih napadla 12. brigada, kljub temu pa je sovražnik z manjšo skupino prodril do Semiča. Kočevska skupina pa je skozi kočevske gozdove prodirala na osvobojeno ozemlje. V zgodnjih jutranjih urah sta se pri Miklarjih srečala 1. in 4. domobranski jurišni bataljon, ki sta se zaradi nerazumevanja razpoznavnih znamenj spopadla. Po polurnem boju je obležalo dvajset domobrancev, prav toliko jih je bilo ranjenih. S tem je bila sovražna operacija odkrita. Takoj ko je kočevska skupina vdrla v prvo belokranjsko naselje, je začela obračunavati s civilnim prebivalstvom. Skupina domobrancev je 14. novembra vdrla v Črnomelj, ki pa je bil že izprazen. Požgali so meščansko šolo in stavbo, v kateri je bila komanda mesta.

Stab 15. divizije je poslal 12. brigadi na pomoč Gubčevo in Cankarjevo brigado. Po prihodu teh dveh enot na bojišče se je začel sovražnik umikati in je pri tem imel hude izgube. Še slabše se je godilo kočevski skupini. Pri Koprivniku so jo presenetile enote 18. divizije in jo razbile na več manjših skupin ter ji zadale velike izgube. Posamezne domobranske skupine so se porazgubile po kočevskih gozdovih in so se šele po treh dneh vratile v Kočevje.

Med najpomembnejše dogodke pred vojno, ki so odmevali po vsej Sloveniji, sodijo demonstracije ob volitvah v skupščino 5. maja 1935. V dobršni meri je bil energičen nastop prebivalcev Dragatuša in okoliških vasi posledica delovanja Društva kmečkih fantov in deklet, ki je bilo ustanovljeno dobro leto pred tem po stikih z gradaškimi komunisti. Od 414 volilnih upravičencev jih je 388 glasovalo za kandidata Združene opozicije Petra Korena, sicer trgovca iz Črnomlja. Toda volilna komisija je zaradi pomanjkljivosti pri oddaji glasovnic Korenu odvzela 264 glasov. Rezultati volitev so med prebivalci povzročili veliko negotovanja. Zjutraj 6. maja so orožniki aretirali sedem mož, češ da so organizatorji demonstracij. Novica o tem se je hitro razširila med prebivalci. Več sto se jih je zbralo pred šolo, ter zahtevalo izpustitev aretiranih. Medtem sta v Dragatuš prišla tudi okrajni načelnik in orožniški major ter ukazala orožnikom, naj streljajo ne da bi prej vprašala, kaj se dogaja. Demonstrantje so se začeli umikati. Eden od strelcev je zadel od zadaj v glavo kmeta Mihaela Goršeta. Komisija je po sodnem ogledu zapisala, da je bil Gorše zadet v čelo, to pa naj bi pomenilo, da se je upiral orožnikom. Po uboju so se demonstrantje znova zbrali pred šolo, zato je okrajni načelnik popustil in aretirane izpustil.

Ko je Ljudska pravica 20. julija 1935 komentirala petomajске volitve, je tako ocenila Goršetovo žrtev: »... Slovenskim množicam ne ostane drugega, kakor vera vase in boj. Prihodnost slovenskega naroda je v širokih delavskih množicah, kajti tudi ob zadnjih volitvah niso rešili slovenske narodne časti politični voditelji, ampak neznani kmet Miha Gorše, ustreljen 6. maja v Dragatušu.«

Najpomembnejšo vlogo pri pripravi demonstracij je odigral kmet Miha Mušič s Tančne gore, ki je že po vrnitvi iz ruskega ujetništva, kjer je vstopil v vrste rdečearmejcev, razširjal revolucionarne ideje. Vodil je tudi pogajanja za izpustitev aretiranih. Na kasnejših zasliševanjih v Črnomlju pa je vplival na enotnost vseh domačinov. Oblasti so ga konec leta 1940 še z drugimi belokranjskimi komunisti poslale v taborišče Medjуреčje pri Ivanjici v zahodni Srbiji.

no Miklarjev in si tam uredila partizansko taborišče. Konec avgusta je vdrla v rudnik Kanižarica in odnesla eksploziv. V drugi polovici septembra 1941 se je preselila h Kozlovemu studencu nad Tančo goro. Hrano so sprva dobivali iz Črnomlja in to predvsem iz trgovine Petra Korena. Sčasoma so borci črnomljske skupine po bližnjih vaseh vzpostavili mrežo zaupnikov, ki so jih oskrbovali z življenjskimi potrebščinami. Hkrati pa so jim dostavljali tudi obveščevalne podatke. Iz novega taborišča niso opravili nobene vojaške akcije, čeprav so razmišljali, da bi razstrelili viadukt pri Otovcu. Konec oktobra je skupina odšla na Smuk pri Semiču, kjer je bila 30. oktobra iz belokranjskih partizanov ustanovljena Belokranjska četa.

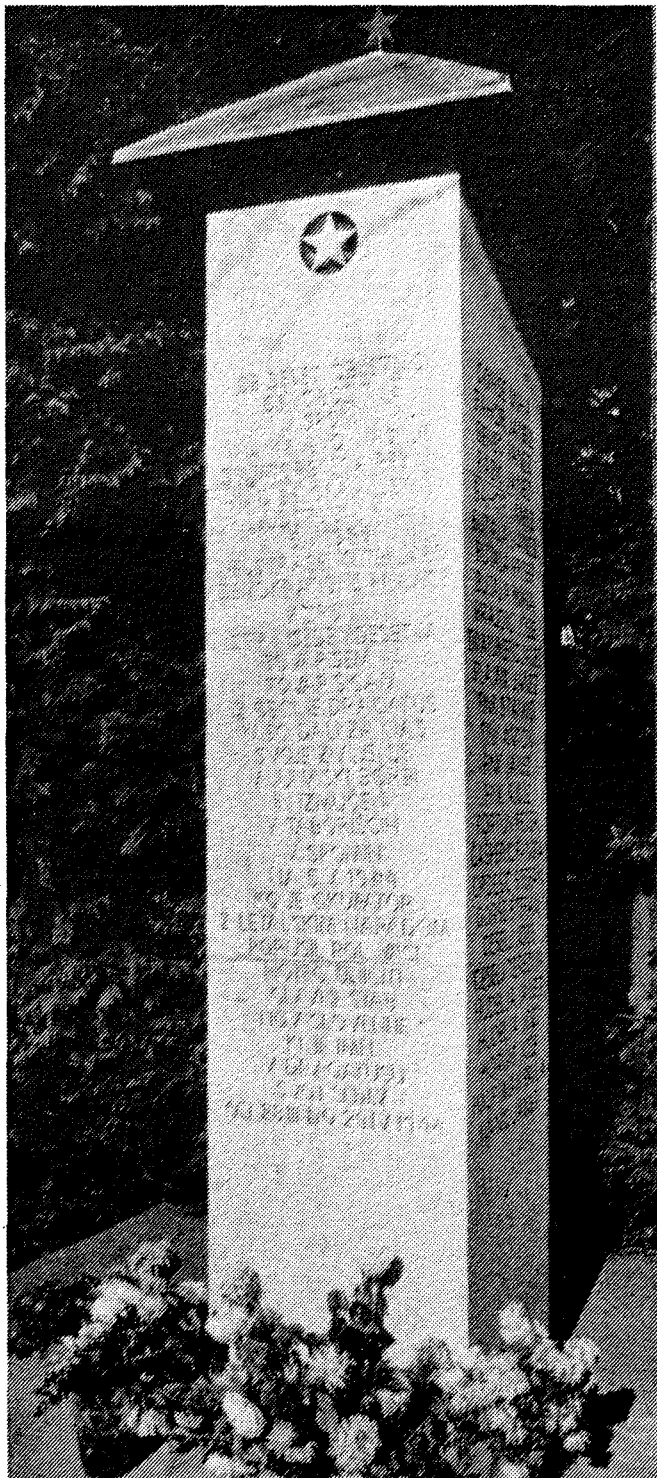
Požig Zapudja

Med številnimi zločini, ki so jih zagrešili italijanski fašisti v Beli krajini, je najgusnejši uničenje vasi Zapudje v okolici Dragatuša. V zgodnjih jutranjih urah 19. avgusta 1942 je izdajalec pripeljal v vas fašiste iz postojanke na Sinjem vrhu. Del borcev Belokranjskega odreda se je

mi poslopji. Poleg tega pa so v internacijo odpeljali še deset moških.

Velika zmaga kordunašev

Sredi septembra 1942 je v Belo krajino prišla 4. narodnoosvobodilna udarna brigada Hrvaške. To je bil čas, ko je italijanska propaganda zatrjevala, da so njihove sile v veliki ofenzivi uničile partizane. Prav tako pa se je v tem času nevarno razmnožila bela garda. Poveljstvo brigade, ki so jo po večini sestavljali borci s Korduna, se je seznanilo z razmerami v Beli krajini ter sklenilo napasti Črnomelj. Prvo akcijo so izvedli 21. septembra, ko so napadli sovražno postojanko pri rudniku Kanižarica. Drugi bataljon posadke sicer ni uničil, je pa zažgal rudniško strojnico in tako preprečil nadaljnje kopanje premoga. Po neuspelem napadu na topniške položaje na Gričku pri Črnomlju, v noči na 22. september, sta se prvi in tretji bataljon utrjena vračala na izhodiščne položaje. Ko sta prispela v bližino ceste pri Kvasici, sta opazila italijansko motorizirano kolono in jo napadla. Italijanske iz-

V Dragatušu so ob deseti obletnici osvoboditve (1955. leta) v spomin na krvavo nasilje diktatorskega režima nad belokranjskim ljudstvom (ki je 5. maja 1935. neustrašeno terjalo demokratične pravice) in v spomin štiriinšedemdesetm padlim domačinom med NOB ter obenem v spomin na 5. maj 1944 (ko je okupator v letalskem napadu uničil pol vasi in skušal uničiti tam nastanjeni glavni štab NOV in PO Slovenije) postavili sredi vasi spomenik.

1942/1943 so Italijani pripeljali v Dragatuš belogardiste, ki so potem ostali tam vse do neslavnega konca svojih gospodarjev, to je do kapitulacije Italije. To pa ni bil edini boj hrvaških partizanov v Beli krajini. Ob pomoči Cankarjeve brigade je namreč

je prizadeval, da bi preprečil nadaljnji razvoj in širjenja gibanja in da bi uničil vodstvo. V svojih postojankah v bližini osvobojenega ozemlja, tako v Sloveniji kot na Hrvaškem, je nekajkrat zbral velike enote, s katerimi je vdiral na osvobojeno ozemlje. Prvi

V noči z 31. maja na 1. junij 1942 sta Kočevski in Belokranjski bataljon napadla italijansko postojanko v Starem trgu. Med bojem je bilo v vasi porušenih oziroma požganih več hiš. Partizani so oblegali postojanko tudi 1. junija, vendar pa so se morali zaradi pomoči, ki je prišla Italijanom iz Črnomlja, umakniti. Zaseda, ki je nadzirala smer proti Črnomlju, se je pri Tančkih lazih na cesti Tanču gora-Stari trg spopadla z italijansko kolono, vendar pa je zaradi premoči sovražnika ni mogla zadržati toliko časa, da bi Kočevski in Belokranjski bataljon zavzela postojanko. Sicer pa so imeli Italijani pri tem napadu znatne izgube. Med boji je padlo deset njihovih vojakov, enajst pa jih je bilo ranjenih. Poleg tega pa so jim partizani uničili tudi veliko vojaške opreme.

med katerimi sta bila dva težko ranjena. Večina borcev se je umaknila iz obroča po strugi med Drnovcem in Žezljem proti Perudini. Sovražnik se je po nekaj urnem nasilju in ropanju, tako se je hotel maščevati za svoje izgube med boji za močno utrjeno nemško-ustaško postojanko na Bosiljevem, ki sta jo 30. julija 1944 uničili Cankarjeva in 12. slovenska brigada, vrnil v dveh kolonah v Karlovac. Kolona, ki se je umikala po slovenski strani, se je pri Adlešičih zapletla v boje z Belokranjskim odredom.

»Snežni metež« se je stopil kot majski sneg

Jeseni 1944 je sovražnik pripravil nov načrt, pod imenom »snežni metež«, za vdor na osvobojeno ozemlje. V Novem mestu se je zbralo

Zadnji sovražnikovi vzdihljaji

V Karlovcu je sovražnik zbral približno 3000 Nemcev, domobrancev in ustašev, ki so v noči iz 21. na 22. marec 1945 začeli prodirati proti osvobojenemu ozemlju v Beli krajini. V zgodnjih jutranjih urah 22. marca je napadel Adlešiče, ki so ga branile enote Karlovškega odreda in zaščitna četa komande mesta Črnomlja. Pod zaščitnim ognjem je okoli osme ure zjutraj čez Kolpo v Pobrežju vdrl približno 350 ustašev. Obšli so Adlešiče in med bojem ujeli 11 partizanov zaščitne čete in jih zaklali. Ob topniški podpori so prodrli do Malih in Velikih sel, kjer so začeli z nasiljem, ropanjem in požiganjem. Medtem pa je na to območje prišla 8. brigada 18. divizije. Ko so ustaši začutili, da se jim

Spominsko obeležje partizanskim letalcem v neposredni bližini železniške postaje v Črnomlju

bliža večja partizanska enota, so se začeli na hitro umikati čez Kolpo s plenom, naronanim v požganih vaseh.

Napadi tudi iz zraka

Poleg dobro opremljene pehote je sovražnik za napade na Belo krajino uporabljal tudi letalstvo. Njegova letala so večkrat preletavala osvobojeno ozemlje, ga fotografirala in bombardirala. V enem izmed takšnih napadov so sovražna letala 3. oktobra 1943 bombardirala Črnomelj. Bombe so porušile devet hiš in jih več poškodovale, življenje pa so izgubile štiri ženske in osem otrok.

Manjši napad pa so opravila tudi na Vinico 30. aprila 1944, kjer je ena oseba izgubila življenje, uničenih pa je bilo tudi nekaj objektov. Najhujši pa je bil napad na Dragatuš 5. maja 1944.

Čeprav je bila Bela krajina že od končane nemške ofenzive 1943 popolnoma osvobodjena, je bila izbira Dragatuša za sedež glavnega štaba tvegana odločitev, kajti naselje stoji na odprtem zemljišču. Na nevarnosti pred zračnimi napadi so opozarjali tudi predstavniki zavezniških vojnih misij. Bližina meje z ustaško Hrvaško je dopuščala delo sovražnikovih agen-

tov, pa tudi izdaja ni bila izključena.

Glavni štab je zapustil Dragatuš 29. aprila, naslednji dan pa tudi vsi njegovi oddelki in odseki. Z letališča Ceklje pri Brežicah je 5. maja 1944 ob 15. uri priletelo šest nemških letal in na vas odvrlo tovor rušilnih in zažigalnih bomb. Takoj po napadu

štab NOV in PO Slovenije. Pokazalo se je, da je bilo vmes izdajstvo.

Sovražna letala pa so bombardirala tudi Gradac, in sicer 30. januarja 1945. Pet oseb je bilo ubitih in 8 ranjenih. Poleg tega pa sta bili dve zgradbi porušeni, poškodovana sta bila most in žaga ter štirinajst hiš.

Dolina Podturenšice se razprostira ob istoimenskem potoku med Obrhom, Breznikom, Dragatušem in Golekom, do izliva v Lahinjo. Zemlja je dokaj močvirnata in jo Podturenšica ob vsakem večjem deževju poplavlja. V začetku avgusta 1939 so začeli z regulacijo potoka. Skopali so približno kilometer nove struge. Zaradi takratnih razmer in napetega položaja v svetu so dela prekinili, hkrati pa se je začela tudi vojna. Tamkajšnji prebivalci pa še danes, 36 let po osvoboditvi, čakajo, da bodo nadaljevali z regulacijo Podturenšice. S tem bi pridobili precej nove obdelovalne zemlje, na kateri bi lahko pridelali veliko hrane in tako še izboljšali življenje občanov.

so vaščani pustili delo na poljih in odhiteli domov in najprej odvezali živino v hlevih. Proti Dragatušu pa so se napotili tudi prebivalci okoliških vasi. Niso še prišli v vas, ko so se nemška letala vrnila in vnovič stresla svoj smrtonosni tovor. Nekaj pred peto uro popoldan je nad Dragatuš priletelo še šest nemških letal, ki so tudi odvrгла bombe. Vas je bila močno porušena, na srečo pa je življenje izgubila le ena oseba, pet pa jih je bilo ranjenih. Neki domačin je štel padajoče bombe. Naštel jih je približno 130, težke so bile od 200 do 500 kilogramov. Ostane vprašanje, po čigavi krivdi je prišlo do bombardiranja Dragatuša, s katerim so Nemci hoteli uničiti glavni

Letališča na osvobojenem ozemlju

Zaradi potreb NOV je bilo na ravnini ob Podturenšici 1944 leta urejeno spuščališče, na katero so zavezniška letala s padali in kontejnerji spuščala obleko, obutev hrano, orožje in strelivo. Letala so spuščala opremo povečini ponoči. Spuščališča so označevali z ognji. Spuščališča so bila urejena tudi v bližini Črnomlja in pri Starem trgu ob Kolpi, delovala pa so od pomladi 1944 do pomladi 1945.

Medtem ko so spuščališča že delovala, pa so začeli urejati tudi letališča, najprej na Otoški ravnini pri Otoku in zatem na ravnini ob Kolpi pri Krasincu, na katera so pristajala zavezniška letala

vse do konca vojne. Letališči je budno čuvala protiletalska obramba vojske državne varnosti. Pri svojem delu je morala biti zelo pazljiva, saj je bila večkrat med sovražnikovi položaji in letališči samo Kolpa.

Ker sta bili letališči na Otoku in Krasincu izpostavljeni sovražnikovim vpadom z območja Ozalj – Karlovac in tudi zračnim napadom, so v

sušnem obdobju septembra 1944 začeli z urejanjem letališča na ravnini ob Podturenšici pri Dragatušu. Dela so lepo napredovala in utrdili so že tla za pristajalno stezo. Medtem pa se je začelo jesensko deževje, Podturenšica je narasla in poplavlila vso ravnino. S tem pa so bila dela pri urejanju letališča opuščena. Kmalu pa je bilo tudi konec vojne.

Janez Medoš

Le nekaj streljajev pred Dragatušem stoji spominsko obeležje v spomin na 22. september 1942, ko so v tem kraju borci Četirte kordunaške udarne brigade NOV uničili več kot stoglavo kolono italijanskih vojakov.

Nasilje je rodilo upornost

Leto 1981 je za nami. Spomini ob 40-letnici vstaje se redno vračajo nazaj v leto 1941, v obdobje, ko se je začela druga svetovna vojna. Takrat mi je bilo 20 let, najlepša leta za vsakega, četudi je bilo takrat življenje zelo slabo, posebno na podeželju, kjer je revščina trla kmečki narod. Nekdanja občina Adlešiči od Žuničev do Tribuč z Bojanci je bila v času vladne diktature stare Jugoslavije med najbolj pasivnimi v Sloveniji. Ljudje so bili brez zaposlitve in brez osnovnih življenjskih potrebščin. Odločili so se in se organizirali v protirežimskih naprednih organizacijah.

Vojna je Adlešičem prinesla močno fašistično postojanko v gradu Podbrežje in karabinjersko postajo v Purgi. Vojaštvo je moralo kontrolirati teren na meji s Hrvaško ob reki Kolpi, posebna naloga pa je bila odkrivanje aktivistov OF med prebivalstvom. Prva akcija se je začela leta 1941, 8. septembra, ko so se partizani spopadli z Italijani na cesti Črnomelj – Griblje v žlebu pri Cerkviščih. Pri napadu so padli trije Italijani, dva sta bila ranjena, drugi pa so pobegnili. V Črnomlju so Italijani zvedeli za napad in začeli z racijo. Več kamionov polnih vojaš-

tva so poslali na mesto napada, nato pa v Griblje. V Gribljah je bila postojanka fašistov, katerih komanda ni sumila prebivalcev tega kraja, zato je vojaštvo odšlo po cesti v Adlešiče. V Adlešičih ni bilo nobenega odgovora o nedolžnosti. Približno 30. moških so aretirali, med njimi tudi mojega očeta in mene. V kamionu so nas peljali v Črnomelj. Vzeli so nam legitimacije, nas prešteli in po treh urah ponovno naložili in odpeljali v Novo mesto. Predali so nas upravniku zaporov, on pa dvema paznikoma. Upravnik zaporov je začel z divjim krikom ostro razlagati hišni red. Nato so nas razdelili na dve skupini: v št. 42 in št. 43. To so bile številke vrat prostorov, kamor so nas zaklenili. Pred vstopom je moral vsak odložiti v svoj klobuk vse stvari iz žepov, zraven pa napisati svoje ime. Drugi dan sta se predstavila paznika Slovenca U. J. in P. J., prav gotovo sta znana prenekaterim, ki so bili toliko nesrečni, da so imeli opravka z njima. U. J. je razložil ves postopek, ki ga bo izvrševal, in naše dolžnosti. Prepovedal je medsebojni pogovor, prisluškovanje, pisanje, kajenje, gledanje skozi ključavnico, ob vstopu njega ali Italijanov smo morali stati mirno. Približno tak režim je

bil napisan tudi na tablici hišnega reda, ki je visela na steni. U. J. pa nam je takoj zagrozil s pretepanjem, če bi si dovolili biti neposlušni. Začelo se je že tretji dan, ko smo čakali na hodniku obrnjeni v steno, da bi šli na gimnastiko, od katere je ravno šla ostala polovica zapornikov, a jih nihče ni smel pogledati. Med njimi naj bi bil tudi moj oče, in hotel sem se prepričati, če je še med njimi. Bal sem se, da ga mogoče ni več, ker so vsako noč vozili zapornike v druge zapore v Ljubljano ali na Sušak. In predno sem stopil v stroj, je pritekel paznik U. J. in me brez besed sunil v stroj in zatem dva metra strah od ostalih, kjer sem moral ostati. Vprašal me je, zakaj sem hotel pobegniti iz stroja skozi okno. Še odgovoril nisem, že me je začel tepsti po glavi. Ko sem le vmes izgovoril, da sem nedolžen, me je s ključki udaril po obrazu. Iz stroja sta stopila Jože Milek in še eden, ki sta zahtevala od paznika, da preneha s pretepanjem. Oba je spodil nazaj v stroj z besedami, da bosta tudi onadva na vrsti. Kričal je, da že ve, kako je treba ravnati z odpadniki. Zelo aktivni in neustrašni Milek je zavpil iz stroja, da zahtevamo pritožbeno komisijo, čeprav so to bili Italijani. V odgovoru mu

je le zažugal z roko. Če kdo hoče pobegniti je njegova naloga, da mu prepreči. Nisem se upal oglasiti, da nisem hotel pobegniti, ker sem se bal ključev in zausnic. Nato je paznik ustavil obhod in zapovedal skupini vrnitev v zapor, meni pa naj mu sledim. Ko je zaklenil vrata številke 42, me je začel zasliševati kar na hodniku. Vzel je papir in svinčnik. »Povej: ime in priimek, rojstvo in poklic. Ali sedaj priznaš, da si hotel pobegniti skozi okno?« Odločno sem odgovoril, da skozi okno ne more pobegniti nihče, saj je vendar rešetka na njem. »Torej ne priznaš? Moraš v zapor, jutri bo drugače.« Vrnil sem se v prostor k ostalim, kjer je dan minil v strahu, da se nam vsem ne obeta nič dobrega.

Približno osmega dne je Jože Vipotnik nekje staknil cigareto in vsakemu del za nekaj dimov. To je opazil skozi ključavnico paznik U. J., ki je pritekel med nas in začel z zasliševanjem. Kdo je kadil, kdo je dal cigareto. Začel je z vohljanjem ust. Padale so zausnice po Jožetu, Janezu Starešiniću, Mihaelu Crničju in Ignacu Šegini, ter nekaterih drugih. (Takoj moram povedati, da nas Pelko ni pretepal ne zaničeval, le opozarjal je, da nam čas ni

naklonjen. V kolikor še živi, mu vsi ob tej priliki izrekamo javno zahvalo).

Dnevi so počasi minevali, v nočeh pa smo razmišljali, ali bomo res med prvimi, brez sodne obravnave, brez dokazov padli nas 30 za 3 italijanske vojake. Res je, da je imel okupator v napadu partizanov na italijansko vojsko pri Gribljah prve človeške in materialne izgube v Beli krajini, kar je dalo misliti tudi italijanskim oblastnikom, da ljudstvo ne bo mirno. Mi v zaporu smo imeli kanček upanja, da bo mogoče le šlo brez najhujšega, ker nismo bili udeleženci v napadu. Nekako po 14 dneh je prišel pred nas upravnik zaporov s seznamom v roki in nas poimensko preveril. »Tukaj ste bili dva tedna kot krivci za uboj italijanskih vojakov v Gribljah. Nekdo je posredoval oziroma pričal za vas, da niste bili direktni krivci uboja. Visoki komisar ljubljanske pokrajine Emilio Graziolli in Mario Robotti sta izdala ukaz o izpustitvi.« Ko smo slišali te besede, smo se začeli tresti od veselja. Odprli so glavna vrata, bili smo svobodni.

Na kraju zapisa naj strnem še nekaj misli. Mesto napada na Italijane v žlebu pri Cerk-

viščih, kjer stoji danes obeležje, je oddaljeno 9 km od Adlešičev, kjer so nas aretirali. Kolona z vojaštvom za izvedbo racije je nadaljevala pot v Adlešiče skozi Griblje. Bojazen pa je obstajala, da bodo v bližnji vasi Cerkvišči tudi vršili aretacije. Vaščani so se tega upravičeno bali, saj je bilo takrat v vasi že aktivno delo za OF. Ne vemo, ali je res za naš izpust jamčil dr. Jure Adlešič, ki je takrat služboval v Ljubljani. Slišali smo, da je on osebno jamčil Graziolliju, da nismo krivci za napad. Če je bilo tako, je rešil 30 življenj. Zato gre pokojnemu dr. Juretu Adlešiču, ki je pokopan na pokopališču v Adlešičih, naša zahvala. Vseh 30 se nas je vrnilo. Kot eden smo se pridružili NOB. Danes nas je živih le pet, ostali so padli ali umrli od bolezni ali starosti.

Ta dogodek sem napisal iz dveh razlogov. Prvič, na željo še živečih Adolfa Grabijana, Mihaela Crničja, Nika Adlešiča in Ignaca Šegina ter v svojem imenu. Drugič, da bi obeležje pri Cerkviščih povedalo vsakemu, čemu je postavljeno in kakšna je bila naša mladost v letih vojne. Ni bila mladost, temveč zrela doba, ko smo se odločali za boj z okupatorjem.

Ivan Grabrijan

Tako se je bilo treba boriti za svobodo

Rovišče pod Zasavsko goro je hribovska vas.

V vasi je bilo pred vojno 8 kmetij, na katerih je živelo 27 mladih ljudi. Sedaj je v vasi 7 kmetij in nekaj vikendov, mladih ljudi pa le devet.

Slavka Prestor, poročena Bajc, ena izmed najstarejših vaščank, je povedala: »Naša vas je pogorela na velikonočni ponedeljek 18. aprila 1927. Vaške hiše so bile krite s slamo. V zelo suhem vremenu in vetru je bila vas bliskovito v plamenih, razen dveh kmetij. Sumilo se je, da je nekdo zažgal s cigaretami ogorkom. Najbolj prizadet je bil Janez Cirar, ki so mu pogorela vsa poslopja do tal. V družini pa je bilo 8 otrok.

Gasilskih enot v kraju takrat še ni bilo, pa tudi z vodo nismo bili preskrbljeni. Tako smo komaj rešili živali. Goloroki in nemočni smo gledali, kako so ognjeni zubli spreminili vas v pogorišče.

Najprej so nam priskočili na pomoč Ferdo Tomažin, znani naprednjak in gozdar iz Šmartnega pri Litiji, Janko Končar in Franc Lajovec, oba iz Litije, in to z žaganim lesom in obleko.

Za obnovo vasi je bilo zelo težko. Pota so bila le slabi kolovozi, tako da smo morali za obnovo vasi zvoziti vse z vprego. Pri tem so nam veliko pomagali okoliški kmetje.

Koliko gorja pa smo preželi vaščani te naše vasi med

vojno! Zelo kmalu se je razplamtel upor proti sovražniku. Ze v dobrega pol leta po okupaciji je prišel med nas naš sovaščan Jože Gričar, ki je bil zaposlen v Mariboru. Od 18. na 19. september 1941 je organiziral na našem področju ustanovni sestanek OF. Z narodnim herojem Alojzom Hohkrautom sta širila plamen upora po naših vaseh in širši okolici. Okupatorju pa ni ostala prikrita njuna dejavnost, saj je bilo že čutiti odpor in sovraštvo ljudi.

Prve aretacije so se začele na Golčah že aprila 1942. Aretirali so Jožeta Golobarja, Janeza Razpotnika in brata Bernarda. Ustreljeni so bili v Sodni ulici v Mariboru 13. junija 1942, nato pa upepeljeni v Gradcu.

17. junija so prišli k Gričarjevim – Kaplarjevim na dom. Ker Jožeta ni bilo, so hoteli odpeljati njegova brata Janeza in Franca. Ko sta videla, da je nevarno, sta zbežala proti Vrhem, kjer je bival v gozdu I. štajerski bataljon. Sovražnik se je pognal za njima, a je naletel na partizansko zasedo. V spopadu sta padla Alojz Kovač iz Hrastnika in Jakob Horvatin iz Ljubice pri Celju. Sovražnikovo jezo pa so občutili v vasi. Pobrali so vse dosegljive moške: Jožeta Ocepka in sina Franca, Janeza Zorka in Jožeta Ocepka – Španovega. Gnali so jih pred seboj v ponovni napad na partizanski bataljon, misleč tako zaščititi sebe. V spopadu je bil v križnem streljanju smrtno zadet kmet Jože Ocepke. Te-

ga dne je v ponovnem spopadu pri Gradišču padlo tudi več sovražnikovih vojakov, ostali pa so se razbežali v paničnem begu.

To je bil prvi ognjeni krst za prebivalce naše vasi in

Štirje sinovi pa so bili v NOV do osvoboditve.

21. ali 22. februarja 1943 leta so ponovno vdrlili Nemci. Hoteli so prestreči umikajoči se Zasavski bataljon, ki je tega dne napadel v Strmolah pri Gornjem Logu pri Litiji

minerskega voda Antona Bokala-Dušana iz Zagorja. Ustrelili so ga. Anton je nekoliko zaostal za vodom. Pomudil se je pri svoji izvoljenki, ki je rodila hčerko Hedo. Gospodarja Lojzeta ni bilo doma. Bil je na poti v Litijo.

pa je odšel v NOV star 55 let in je bil najstarejši partizan v širši okolici.

Zadnji dogodek pa je bil za nas vaščane in okoličane najbolj pretresljiv. V veliki zimski ofenzivi 1944/45 je sovražnik oblegal našo vas. V vasi je bila popolna zatemnitev. Naša hiša stoji sredi vasi. V njej se je naselila komanda. Na obronkih vasi so postavili nemške straže, okoli pa so križarile patrulje in lovile žrtve. Tako so ujeli Jožeta Sotlarja, Ivana Lenkota, Janeza Komata in Ota Vrhovnika. Ujete so prignali v našo hišo, jih pretepali in zasmehovali, nazadnje pa so jih obsodili na smrt. V ranem zimskem jutru 29. 12. so jih na Gričarjevem zemljišču v bližini hleva postrelili, zažgali domačijo in trupla zmetali v plamene.

Vsi so bili poročeni možje, rudarji iz Trbovelj. Pri nas smo imeli v hlevu za svinje pod podnom zemljanko, v kateri smo imeli prav v tem času dva ranjenca. Zelo nas je stiskalo pri srce, če jih odkrijejo, toda ostalo je tajno.

Vsem padlim domačinom in okoličanom ter drugim padlim za svobodo je zveza borcev posvetila 1959. leta v vasi dostojen spomenik, na katerem je vklasnalo 35 imen, ki naj bodo žrtvam v spomin, živim pa v opomin, kako se je bilo treba bojevati za svobodo!!

Po pripovedovanju in spominih napisal: **Milan Garantini**

Padlim domačinom in okoličanom je krajevna organizacija zveze borcev postavila v vasi že 1959. leta spominsko obeležje.

okolice. Vsa leta vojne so izmenično prihajali v našo vas borci, ponoči in podnevi, kakor pač so narekovali razmere, od zasavskega bataljona, odreda, brigade, kurirjev, minercev in aktivistov, pa tudi vdori sovražnika so bili pogosti.

Gričarjevega očeta so aretirali in ga ustrelili 23. julija 1942 med stotimi ustreljenimi v Starem piskru v Celju.

nemško zaščito avtobusa, ki je vozil iz Litije v Kamnik. Bataljon je pri umiku zasledovalo letalo štorlja. Takrat so ustrelili partizana Godca iz Kresniških poljan.

Januarja 1944 je predhodnica raztrgancev iz Trbovelj, ki so jo vodili Gračnar, Hermaus, Polak, Jelen in Podvelnar, prišla po sveži sledi novozapadlega snega in naletela v hiši Alojza Ocepka-Špana na minerca

Ker je slišal streljanje, se ni vrnil domov, čeravno ni vedel, da se to dogaja pri njih. Tega dne so aretirali več vaščanov.

Vsakemu kmetu so vzeli po eno govedo, Španu pa v naslednjih dneh 11 glav živine in 14 vozov premičnin, katere so morali zvoziti okoliški kmetje. Vse to so odpeljali v takratno občinsko središče Litija. Špan je bil najmočnejši kmet v vasi. Sam

stovoljec v vrste jug. vojske, a bil je ob tako hitrem razsulu bridko razočaran... S prezirrom je spremljal prihod laške vojske in ko so vojaki prihajali v vasi Breg in Pako, sta jih z Viktorjem Kirnom sprejela z rafali iz mitraljeza, ki sta ga med drugim orožjem pobrala umikajoči se jugoslovanski vojski... Italijanski vojaki so se v strahu razbežali in ko so se zopet približali vasi, so plahko spraševali: »Dove sono Serbi!« Molek in Kirm sta imela v tem dejanju vsaj majhno uteho po velikem razočaranju... (Podatek Viktorja Kirna).

Jože Molek-Puntar (zapis Rezke Traven z dne 29. avgusta 1969) pripoveduje o sodelovanju pri akciji na preserski most, ko so kot pripadniki Narodne zaščite, v pretežni meri člani KP in SKOJ, pomagali prenašati strelivo. Takrat sta bili dve enoti Narodne zaščite, v Borovnici ki jo je vodil Janez Demšar, in Breg-Pako, katere komandir je bil Jože Molek-Puntar.

Napad na most in razrušenje so opravili borci Samotorske čete in Krimskega bataljona v noči od 4. na 5. december 1941. in tehnične skupine iz Ljubljane.

Kakšnih štirinajst dni prej so člani Narodne zaščite prinesli iz Podpeči v Bistvo okoli 85 kg eksploziva, ki so ga uporabili pri miniranju in rušenju mostu. Zaščitniki zaradi stroge tajnosti niso vedeli, za kaj se bo eksploziv uporabil. Strelivo je baje pripravil Jože Mravljec iz Podpeči, ki ga je po okupaciji nakupil pri kmetih. Hkrati z eksplozivom so pripadniki Narodne zaščite pripeljali v Bistvo na Galetovo žago še tri zabojne hrane, ki so jo naložili v gostilni Košir v Preserjih.

Viktor Kirm zapis Rezke Traven (po pripovedovanju Jožeta Molka) dopolnjuje, da se je nekaj dni prej sestel v njihovem čebelnjaku s Francetom Popitom (Jože Molek je bil tedaj v službi), ki mu je dal nalogo, naj se takoj javi na Žalostni gori pri mežnarju z zaščitniki,

kjer bo dobil nadaljnja navodila. Viktor Kirm je bil tedaj sekretar celice Pako-Breg in kmalu je uspel »mobilizirati« fante z vrečami in nahrbtniki (Toneta Molka, Rajka Kirna, Ivana Kržiča, Antona Sveteta, Antona Grdino, Franca Mavca, Janka Petelina in še nekatere druge).

Na bregu Ljubljance so jih čakali tovariši iz Bistre (Tone Gradišnik-Janoš, Merlakovi fantje, Ogrin in še kdo). Nosili so strelivo za skupino borcev, ki jo je vodil Tone Vidmar-Luka.

Pri nadaljnji akciji je sodeloval tudi Jože Molek-Puntar, ki je odredil, da se akcije napada na most udeležijo tudi zaščitniki. 4. decembra je prišel Molek h Kirnu in mu rekel, da morajo spraviti skupaj tri trojke, ki naj bi odšle v akcijo v tri smeri. Ena na sektor Borovnica-Breg, druga nad Gorčico, tretja pa pod Žalostno goro (z njo je šel Molek). Trojke so bile še za dne pripravljene in zvečer poslane na predvidena mesta. Vsi so bili oboroženi s puškami, pištolami in bombami. Imeli so dvojno nalogo: prekiniti telefonske in telegrafске linije in udariti po intervencijskih enotah, ki bi prihajale po železniški progi v smeri Preserja. Po dogovoru so morali biti na mestih vse do eksplozije in šele potlej so se neopazno vrnili na svoje domove. V tej akciji je sodelovala Puntarjeva Narodna zaščita.

Po napadu na preserski most so Italijani v občini Borovnica in v okolici aretirali devetdeset ljudi, 7. marca 1942 so jih 16 ustrelili v Gramozni jami, ostale pa so pretežno obsodili na dosmrtno ječo in daljše zaporne kazni. (Podatki iz sodnega akta iz vojaškega sodišča.)

Pripadniki Narodne zaščite so se vneto pripravljali na vojaške akcije in se urili z orožjem. Postavljali so zasede ob progi in napadali okupatorjeve vojske, pridobivali ljudi za vseljusko vstajo in organizirali močno propagando.

Tone Kebe

Notranjski padli in umrli prvoborci

Maja meseca 1941 je bil sklican prvi sestanek, na katerem so se pogovorili o ustanavljanju odborov OF v borovniški občini. Razdelili so si delo. Tone Zalar, Stane Kavčič in dr. Ivan Korošec so odšli v vasi Laze in Bistvo, Jože Molek, Viktor Kirm in Pavel Mikuž so odšli na Breg in Pako, Janez Demšar, Tone Cerk in Janez Molek so ustanovili odbore OF v Borovnici, Franc Kovač pa v Brezovici pri Borovnici.

Zaradi aretacij in zapiranja komunistov (Toneta Zalarja in Janeza Molka) v Borovnici se v prvih dneh po okupaciji ni posrečilo razviti terenske mreže odborov OF...

Medtem sta v te kraje prišla inštruktorja CK-KPS Ivan Novak-Očka in France Popit-Sine, ki sta utrjevala partijsko mrežo. V KPS je bil sprejeti so bili kurjač Pavel Mikuž, zidar Viktor Kirm in delavec Ivan Kržič. To je bilo v avgustu 1941. Za sekretarja celice Breg-Paka je bil izvoljen Viktor Kirm. Ustanovljena je bila še celica za Dol in Laze in v njo so bili vključeni: Tone Gradišnik kot sekretar, Janez Čerin, Lojze Baraga, Stane Kavčič in Ivan Korošec kot člani. Stevilčno se je povečala še celica v Borovnici z Janezom Demšarjem, Tonetom Cerkom in Francem Petelinom. Za sekretarja je bil izvoljen Janez Demšar.

Tako pojačane partijske organizacije so razvijale še mrežo terenskih odborov OF na vsem borovniškem in podpeškem območju. Z razdelitvijo notranjskega okrožnega komiteta KPS, v katerem je bil kot član tudi Tone Zalar-Zan, na vrhniško in cerkniško okrožje KPS, so nastajali še rajonski komiteji KPS. Za sekretarja borovniškega komiteta je bil postavljen Jože Molek-Puntar, za člane pa Lojze Baraga, Janez Demša in Franc Petelin.

V prvem terenskem odboru OF Breg-Paka so bili: Viktor Kirm, Franc Kržič, Rudi Furlan in Ana Petrovič. Za predsednika so določili Jožeta Molka... Predsednik rajonskega odbora za Borovnico je bil Janez Demšar, kot sekretar in vojaški referent pa Jože Molek-Puntar...

Konec oktobra 1941 sta bili na območju rajona Borovnica ustanovljeni tudi dve četi Narodne zaščite za Borovnico in za Breg-Pako. Komandir slednje je bil Jože Molek...

Prve akcije po zasedbi.

Vrnimo se nekoliko nazaj v prve dni okupacije. Jože Molek-Puntar se je javil kot pro-

Štirideseta obletnica ilegalnega glasila

»Našim ženam«

Prva številka ženskega ilegalnega glasila »Našim ženam« je izšla pred štiridesetimi leti, v drugem letu vojne vihere. Glasilo, ki se je pozneje preimenovalo v »Našo ženo«, je pomenilo živo pobudo slovenskim ženam – povezovalo jih je v ilegalnem delu in jim dvigovalo moralo v težki borbi proti okupatorju. List je prinašal vesti o dogodkih na bojiščih v svetu, o fašističnem nasilju nad okupiranimi narodi, o težkih borbah naših partizanov, o belogardističnem zavajanju naših ljudi. Nakazoval je smernice za delovanje v protifašističnem gibanju, v političnem delu naših žena med ljudstvom... Dopisi aktivistk in rednih dopisovalk o delu in trpljenju naših ljudi pod okupatorjem so list še popestrili.

Težav pri izdajanju lista je bilo mnogo. Požrtvovalne aktivistke so morale prenašati papir in drug material mimo fašistov in njihovih straž, prehoditi dolgo pot do cilja – partizanske tehnike, kjer so glasilo razmnoževali. Veliko previdnosti je bilo potrebno tudi pri raznašanju lista v zavedne slovenske domove, saj so okupatorjeve patrolle in domači izdajalci nenehno prežali na vsak korak sodelavcev Osvobodilne fronte.

Prva urednica lista »Našim ženam« je bila tovarišica Mara Rupena, ki se je z vso ljubeznijo in vneto posvetila delu. Jeseni 1943 je uredništvo prevzela tovarišica Zima Vrščajeva. Za risani del lista je skrbel Vjekoslav Perpar. Najkrepkejšo zaledje

je imel list na Kočevskem, v Novem mestu, Črnomlju in Metliki. Prve številke so bile razmnožene v novomeški tehniki na ciklostil, več drugih tehnik pa je list ponatiskovalo.

V glasilu »Našim ženam« je začela objavljati pesmi partizanska pesnica Vida Brest. Z dopisi in pesmimi so sodelovale tudi druge dopisovalke, ki so jih pozneje pritegnili k našemu osrednjemu tisku.

Kakor ves naš ilegalni partizanski tisk je tudi žensko glasilo »Našim ženam« v najtežjih dneh naše zgodovine, v fašistični okupaciji, pri vzbujanju nacionalne zavesti naših ljudi in vere v zmago častno izvršilo svoje poslanstvo.

Angela Prijatelj

Sestra bratu

Leto je minilo, odkar si šel. Šel si, da se boš boril za naše pravice in svobodo, šel si v partizane. Od prvega dne, ko si šel, pa ni o tebi nobenega glasu. Mogoče je tvoje truplo že strohnelo in tvoje kosti še glodajo črvi, a pozabili te ne bomo. Saj si bil najmlajši in edini brat. Bil si zmeraj tako navdušen. Spominim se, ko si bil še otrok, niso te zanimale igrače, malokdaj si šel v družbo, bil si vedno le sam, zanimalo so te le časopisi in knjige, zanimala te je le politika in naša domovina. Ze kot odrasel fant nisi zahajal v družbo, ni te zanimala družba in ples, bil si vedno le pri knjigah.

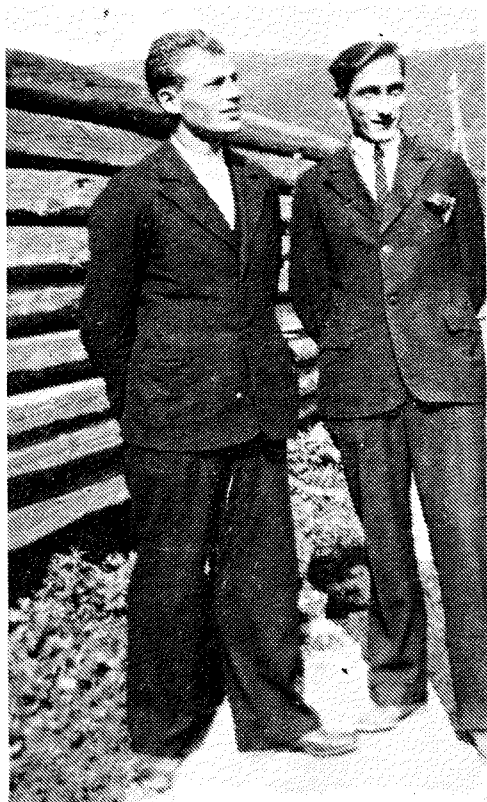
Poklicali so te k vojakom, moral si služiti italijanski vladi. Pred dvema letoma sem te šla obiskat. Pripovedovala sem ti o naših prvih partizanih, kajti takrat jih je bilo še zelo, malo in ni bilo še skoraj nič organizirano, bilo je še zelo tajno. Strme si me poslušal in vsaka beseda, ki sem ti jo povedala o njih, ti je bila sveta, niso te zanimale razmere doma in v domačem kraju, govoriti sem ti morala samo o partizanih, vse nanatko sem ti morala povedati o njih. Ko pa sem te vprašala, kako se ti godi in kaj delate, si mi na

kratko odgovoril: »Saj to ni važno. Povej mi rajši še kaj o partizanih.« Ko pa sem morala odpotovati nazaj domov, si prišel za mano na postajo in mi izročil velik zaboje z besedami: »To izroči samo partizanom, saj drugega jim ne morem pomagati tukaj, jim pa pošiljam nekoliko tobaka in izroči jim moje najsrčnejše pozdrave, saj mogoče bo prišel dan, ko se pridruživim tudi jaz.«

In res, ob razpadu Italije, ko si prišel domov, si odšel takoj med partizane. Rekel si: »Vendar je prišla enkrat tako težko pričakovana ura, da sem rešen tega jarma, vsaj sedaj bom vedel, zakaj se borim, tudi če dam svoje mlado življenje.« Gotovo te ni več med živimi, ponosna pa sem nate, kakor na vsakega zavednega borca in na vsakogar, ki je dal življenje za našo zmago.

Smrt fašizmu, svoboda narodu!
dne 7. 10. 1944

Franc Hvala, Prešernova 16. Nova Gorica, prosi, da mu tovarišica Zarja sporoči svoje pravo ime in priimek, točen naslov in ime brata.

Jože Molek-Puntar (levi) in Pavel Mikuž-Bolte pred odhodom med partizane

Odhod je bil temeljito pripravljen in vsakdo se je odzval prostovoljno. S sabo so prinesli puške in tudi dva mitraljeza.

Se pred namestitvijo v taborišče so na železniških vagonih pobrali velike platnene po-

Naši znaki

Murska Sobota osvoboditeljem

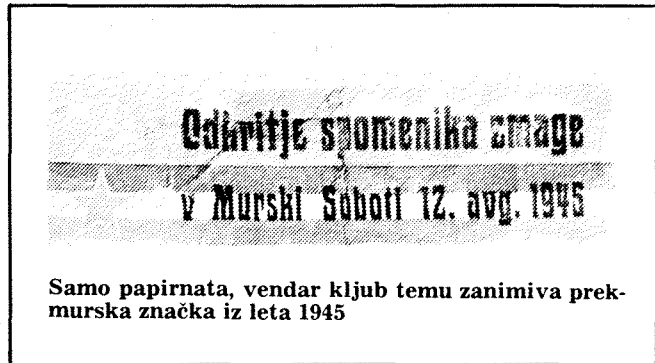
Murska Sobota še vedno ni tako velika, da se človek ne bi srečal z velikim spomenikom v središču mesta, če jo obišče. Ker naokoli niso zrastle ogromne visoke hiše, deluje spomenik še vedno veličastno in mogočno. Danes marsikje postavijo spomenike, ki so pravi modni likovni zmazki in nimajo ničesar skupnega z bojem in žrtvami, ki bi jih naj slavili. Murskosoboški spomenik pa je bil enako zgovoren ob postavitvi kot je danes, in enako bo pripovedoval čez sto let.

V nedeljo, 12. avgusta 1945, se je dopoldne ob devetih začela velika slavnost. V Mursko Soboto so prišli Prekmurci z vseh strani. Ob še neodkritem spomeniku je stala častna straža partizanov in vojakov sovjetske vojske. Godba I. slovenske divizije KNOJ je zaigrala »Katjušo«, potem pa je zbrane pozdravil okrajni sekretar Jan-ko Liška. Prvi je govoril Ferdo Kozak, slovenski prosvetni minister in predsednik častnega odbora za postavitev spomenika in za njim sovjetski generalmajor Strukov, ki je spomenik odkril. Godba je zaigrala sovjetsko in jugoslovansko himno. Nato so govorili sovjetski veleposlanik Sadčikov, jugoslovanski notranji minister Vlada Zečević, generalporočnik Ivan Gošnjak, zastopnik angleške vojske generalmajor Weir, predsednik SNOS Josip Vidmar in predsednik vlade Boris Kidrič. Zanimivo je primerjati objavljena besedila njihovih govorov. Vsi so dosledno na prvo mesto postavljali sovjetske vojake in šele nato partizane, le Josip Vidmar je dejal: »Predvsem je to spomenik padlim partizanskim junakom, ki so dali svoje življenje za svobodo, in hrabrim borcem Rdeče armade, ki je

dala svoje najboljše sinove za veliko sovjetsko domovino. Skupaj z njimi počivajo v tej zemlji naši partizani, ki so dali življenje za vse nas, ki smo ostali...«

Nato je bilo polaganje ven- cev ob spomenik. Svoj venec

na in sovjetskega vojaka pa sta upodobila naša umetnika brata Boris in Zdenko Kalin. Prireditve v Murski Soboti so se začele že v soboto zvečer in je na njih sodelovala tudi skupina kulturnikov iz Maribora. Ponovno so odkri-

so položili tudi delegati iz Trsta in Madžari iz Monoštra. Slavnost je sklenil okrajni sekretar Liška z naslednjimi besedami: »Ob tem spomeniku se zaklinjamo, da je naša zveza nerazdružljiva in večna. Prisegamo tukaj, da bomo vselej branili svobodo. Slava herojem, ki so padli za našo svobodo! Živel heroji Rdeče armade! Živel veliki vodja vseh svobodnih narodov, generalisim Stalin!« Na našega voditelja je govornik kar pozabil. Godba je zaigrala himno, potem pa je bil mimo hod naše vojske in gasilcev. Gostje so odšli h kosilu, za Prekmurce pa je bil pred gradom velik miting. V parku pred spomenikom so bili pavilijoni, kjer je bilo mogoče kupiti slatino, pivo, vino, pecivo in mrzle jedi. Dodajmo še, da so pri zidanju spomenika sodelovali pripadniki 57. sovjetskega armadnega zbora, bronastega partiza-

li tudi spomenik prvim prekmurkim piscem. V počastitev murskosoboškega spomenika je bila velika proslava v soboto zvečer tudi na Glavnem trgu v Mariboru. Med drugimi sta govorila Maks Gašparič in znani partizanski duhovnik Jože Lampret.

Casopisje je poleti 1945 pisalo o odločnosti Prekmurcev, da nočejo kralja in podobno, toda na skorajšnjih volitvah so volilci napolnili črne skrinjice. Zgodovina bo prave vzroke morala šele ugotoviti in se ne zadovoljiti s poenostavljanji. Značilen dogodek se je zgodil tudi ob odkrivanju spomenika. Neka ženska se je približala avtomobilu z angleško mislijo in hitro vrgla oficirjem listek. Oznovci ji tega niso mogli preprečiti. Na čelu Ozne je bil takrat v Prekmurju s Pohorja znani Bogdan Hrovat-Miha.

Janez. J. Švajncer

Jože Molek-Puntar je bil še vedno partijsko povezan v Ljubljani in je koordiniral akcije na obeh straneh. Bil je idejni vodja partijskega dela v vaseh Breg in Pako in vneto je pomagal pri vseh akcijah. Kmalu je postal še sekretar borovniškega rajonskega komiteta KPS. Na vseh treh mestih je vzorno izvrševal naloge, zato je imel pri ljudeh in aktivistih veliko zaupanje. Bil je pravi organizator upora na borovniškem območju. Molek je imel največji vpliv na mlade komuniste in skojevce. V svojih vaseh je uspel pridobiti za ljudski odpor tako delavce kot kmete. Vse sile pa je usmeril v organizacijo lastne čete za vasi Breg in Pako.

Ustanovitev »Faškarske« čete

Iz neobjavljenega gradiva »Puntarska Faškarija« Viktorja Kirna, stanujočega na Vrhniki, povzemamo, kako je nastajala četa, sestavljena iz fantov, mož in deklet dveh vasi, Brega in Pakega. Obe vasi imenujejo okoličani že od davnega »Faškarija«, menda še od fevdalnih časov. Vaščani so že v prejšnjem stoletju in še prej pripravljali velike količine butar za kurjavo, ki so jim rekli »faške«. Povezano in na kratke konce nasekano vejevje so ponavadi uporabili za kurjenje kmečkih peči. Še več butar (»fašk«) pa so prodali v bližnjih in daljnih vaseh. Imena »Faškarija« se vaščani še do dandanes niso otepli.

Vas Breg je imela ob pričetku zadnje vojne 39, vas Pako pa 33 družin. Vasi sta bili že poprej dokaj složni, med vojno pa ju je nastal položaj še bolj združil. Organizacija komunistov in OF je imela močan vpliv na zavednost vaščanov in ni naključje, da se je med prvimi in četrtimi majem 1942 odzvalo organizatorjem upora kar 38 ljudi za odhod v partizane.

njave in že tretjega maja 1942 so bile poslani na Mali Srebotnik, kjer so se naslednjega dne utaborili borci nove »Faškarske čete.«

Po prihodu borcev v taborišče, je bil že prvi dan sestanek partijske celice (Jože Molek-Puntar, Viktor Kirn, Rajko Kirn, Ivan Kržič, Pavel Mikuž...), na katerem so sklenili: da se uvede dežurstvo, postavijo straže, odpošlje patrolje, uredi intendantca, opravi prisega in skliče zbor, na katerem se bo izvolilo vodstvo čete. Vsakdo je moral oddati denar in hrano za kolektivne potrebe, oddati je moral dokumente in si izbrati ilegalno ime. Jožeta Molka-Puntarja so izvolili za komisarja čete. Jože Molek-Puntar je imel po prisegi in izvolitvi vodstva pred zborom govor in borce seznanil s položajem, z disciplino v enoti in s predvidenimi akcijami.

Prvo taborišče novo nastale čete je bilo na Srebotniku nad Bregom, kjer so si zasilno uredili bivalne prostore in kuhinjo. Potlej so se preselili na ugodnejši kraj v Globoko dolino v kamniško-preserski predel. Bivanje na tem območju pa je vzpodbudilo še domačine iz Preserja in Kamnika, da so vstopali med partizane, in četa je narasla za kakšnih petnajst borcev. Zaradi kraja bivanja in novih borcev, se je četa neuradno imenovala »Presersko-faškarska«. Vsega skupaj je bilo v četi že okrog 50 borcev. (Podatek: Viktor Kirn)

Ko je »Faškarska četa« zanesla upor med presersko-kamniške ljudi je Stanko Petelin ob spominu na Jožeta Molka-Puntarja zapisal:

»Maj 1942. S pesmijo na ustih so kar podnevi prikorakali iz gozdov v podkriške vasi borci Puntarjeve čete. Zasede so odšle na položaje pred sovražnikove postojanke v Podpeči in ob železniški progi, komisar Puntar pa je vaščanom, zbranim pred Pristavčevim hlevom v Kamniku, prepričevalo pojasnjeval cilje narodnoosvobodilnega boja:

»Nimamo več kaj čakati. Boriti se je treba in skupno z zavezniki uničiti fašizem. Vsi

veste, kaj delajo Nemci s Stajerci in Gorenjci, kaj pa Italijani s primorskimi Slovenci. Z orožjem v rokah jim je treba preprečiti njihove načrte. Boriti pa se je treba ne le za obstoj naroda in svobodo, temveč tudi za boljše življenje po vojni. Nočemo več stare Jugoslavije, ki je zatirala kmeta in delavca, temveč se borimo za novo oblast, ki bo v rokah delovnega človeka!...«

V četo so prihajali novi borci in iz Globoke doline se je preselila na Kalašci, kjer je bilo dobro mesto za obrambo v primeru napada. Na Kalašci so dobili sporočilo, da so priključeni v sestav Prvega bataljona Ljuba Sercerja kot njegova druga četa. Vodstvo čete je ostalo še nadalje v istem sestavu. Prvi bataljon Ljuba Sercerja je vodil komandant Tone Vidmar-Luka, komisar pa je bil Fric Novak. Bataljon je imel štiri čete: prva je bila v Iški, druga na Kalašci (bivša »Faškarska četa«), tretja v Kožlješkem logu in četrta nad Brestom na Krimu.

V drugi četi so bili pretežno borci iz borovniškega in kamniško-preserskega predela. Do roške ofenzive je četa narasla na okoli 120 borcev. (Podatek: Viktor Kirn.) Do tedaj je opravila nekaj zelo pomembnih akcij.

Druga četa Sercerjevega bataljona je že prej uspela z večimi akcijami. Ena izmed njih je bil napad na karabinjersko postajo v Podpeči, ki so ga izvedli skupaj z borci Kočevske čete.

Na znak s svetlečo raketo so se z dveh strani zagnali proti orožniškemu poslopju in s svinčenkami zasuli presenečene stanovalce. Kaj kmalu so se le-ti znašli in pričeli z organiziranim odporom. Pomaknili so se v prvo nadstropje in učvrstili obrambo. Karabinjerje so imeli dlje časa povsem lokalizirane v poslopju in po vasi so se borci neomejeno gibali. Med samo bitko je Puntar zbral na križpotju nekaj pevcev, ki so branilcem in vaščanom zapeli znano pesem: Avanti popolo.

Se nadaljuje

 UNIOR

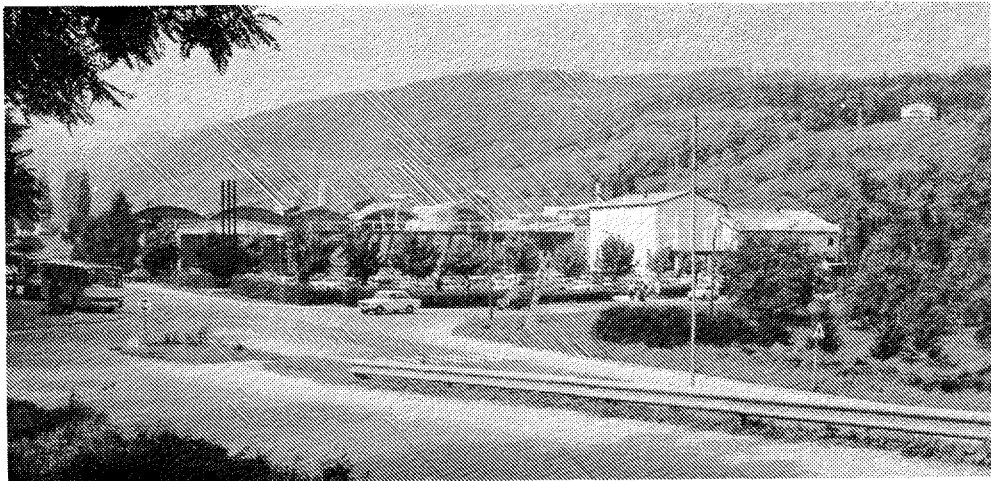
 UNIOR

 UNIOR

 UNIOR

ZREČE

kovaška industrija

UNIOR

kovaška industrija ZREČE se je v zadnjem desetletju in več izredno razvila. Iz majhne kovačnice, ki so ji tudi optimisti napovedovali propad, je postala pojem doma in v svetu. To je dejstvo, ki dokazuje, kakšne so zmogljivosti ljudi, če je dovolj volje, če so postavljeni jasno določeni cilji in vse usmerjajo red, sposobnost in znanje.

UNIOR LENART

Z vso svojo proizvodnjo zagotavlja tržišču ravno tisti del asortimana ročnega orodja, ki ga je bilo potrebno do sedaj uvažati, to pa spet pomeni prihranek deviz. Z domačo tehnologijo, domačo opremo in iz domačih surovin daje trgu vrsto klešč, več tipov škarij in vso potrebno kovinsko embalažo za prodajo garnitur in opremo servisov.

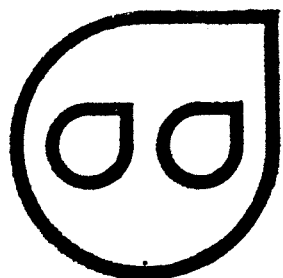
Današnji proizvodni program obsega najrazličnejša ročna orodja za široko potrošnjo, za vozila, servise, remontne delavnice doma in v tujini, saj orodje danes izvažamo v 70 dežel sveta. S toplo in hladno kovanimi odkovki oskrbujemo motorno, traktorsko in drugo industrijo doma, v tujini pa Renault, VW, AUDI, BMW, Citroen, Daimler-Benz itd. Sintrane dele dobavljamo motorni, elektro in drugi industriji. Skupno 50% proizvodnje prodajamo v tujino, kar je dragocen prispevek k zunanji trgovinski bilanci, hkrati pa priznanje za kvalitetno delo in kvalitetne proizvode. Novi programi zahtevajo tudi več prostora, zato smo postavili nove obrate.

UNIOR STARI TRG (v ustanavljanju) bo nov obrat z novim programom v letu 1983 in pomeni razširitev asortimana za 400 ton orodja in delo za 80 ljudi. Tudi ta proizvodnja bo v celoti nadomestila uvoz ročnega orodja naslednjih vrst: vodovodno-instalaterskega orodja in orodja za montažo toplovodnih naprav in napeljav (ceвне klešče, cevni ključ, ključ za armature, terenske mize, primeži za cevi, rezalci za cevi in ploščice, priprave za krivljenje, priprave za širjenje in oženeje cevi), drill izvijačev in drugega.

UNIOR TURIZEM IN GOSTINSTVO

je dosedanje kapacitete hotela DOBRAVA v Zrečah in RTC ROGLA - hotel PLANJA, letos že povečal z depandanso BRINJE za 99 ležišč. Te dni smo na Rogli odprli še novo dvojno smučarsko vlečnico Ostruščica, tako da na Rogli danes obratuje pet vlečnic, od teh sta dve dvojni s skupno kapaciteto 4.400 oseb na uro.

Snežne razmere so idealne, tako kot pozimi pa Rogla s svojimi planjavami tudi poleti postaja idealen rekreacijski center z edinstveno krajino v Evropi na takšni nadmorski višini.

arbo

tovarna kemičnih izdelkov

ljubljana-polje

61260 Ljubljana, podgrajska 15
železniška postaja zalog
telefon 061/48 066, 48 211
telegram ARBO Ljubljana-polje
žiro račun 50103-601-15005
telex 31524 YU ARBO

NAROČILNICA

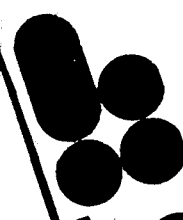
Naročamo **TV 15** na naslov:

Ime in priimek

Ulica, hišna številka

Kraj

Pošta

belinka
tovarna kemičnih izdelkov
ljubljana pp. 5-1

beli

SPECIAL PERBORAT

BELI je odličen dodatek pralnemu sredstvu pri ročnem in strojnem pranju. Razvija aktivni kisik, ki beli, osvežuje obstojne barve in ne poškoduje tkanin. Navodilo za uporabo: pri ročnem pranju dodajte na vsake 10 l vode, ki že vsebuje milo ali detergent, eno žlico BELI in kuhajte vsaj 15 minut. Pri strojnem pranju dodajte vsaki merici pralnega praška 1 žlico BELI. Najboljši učinek boste dosegli pri temperaturi nad 60° C. Po pranju z BELI si sperite roke v čisti vodi. Hranite na suhem.

PTUJ

Sodelovanje vojakov in mladine

Vojaki ptujske vojašnice Dušana Kvedra-To-maza so v okviru akcije »Spoznajmo mesto Ptuj« 6. februarja 1982 obiskali tovarno glinice in aluminija »Boris Kidrič« v Kidričevem. To ni bil prvi tovrsten obisk, saj vojaki te enote redno obiskujejo razstave v paviljonu Dušana Kvedra, etnografsko-kulturne prireditve, obiskali so muzej na ptujskem gradu, delovno organizacijo Agis...

Predstavniki koordinacijskega sveta ZSMS TGA »Boris Kidrič« Kidričevo so vojakе sezna-nili z organiziranostjo te delovne organizacije, ki proizvaja glinico in aluminij že od leta 1954, delovnimi načrti, proizvodnjo, težavami in uspehi. Predstavljeno je bilo delovanje samou-pravnih organov in družbenopolitičnih organi-zacij. Tare jih najbolj problem investicijske iz-gradnje nove elektrolize. Sodelujejo z različni-mi organizacijami, delujejo na več interesnih področjih, ki zanimajo mlade. Pred časom je stekel dogovor o sodelovanju s pripadniki jugo-slovanske ljudske armade, s tem srečanjem pa se mora še razširiti na druga področja. Dogovor-jeno je bilo, da se bodo vojaki in mladi iz TGA srečevali v prihodnje na športnem in kulturno zabavnem področju ter področju prostovoljno-ga dela.

DRAGO PAPLER

VRHPOLJE PRI MORAVČAH

Ostareli niso pozabljeni!

Za dobro počutje starejših krajanov so KK SZDL, Rdeči križ in mladinska organizacija krajevne skupnosti Vrhpolje-Zalog poskrbele, da so bili ob novem letu obdarovani tudi naši starejši krajan, težji bolniki, invalidi ter občani v domovih. Med obdarovanimi so tudi člani zveze borcev naše krajevne organizacije, ki so skoraj vsi člani društva upokojencev Moravče.

Za izkazano pozornost so se vsi iskreno zah-valili krajevni skupnosti, DPO in seveda mla-dincem, ki so jim čestitali.

V naši krajevni skupnosti je kar 62 krajanov starejših od 70 let, najstarejši med njimi je 90-letni Franc Ravnikar iz Sela pri Moravčah, Franciški Konjar pa je 85 let. Obema smo želeli, da se jima izboljša trenutno slabo zdravje.

JOŽE NOVAK

ŽALEC

Nova linija za mobilizirance

Na uredniškem odboru Savinjskega občana, glasila občinske konference SZDL Žalec, je bilo dogovorjeno, da mora biti posebna stran meseč-nika posvečena dogodkom iz NOB. Imenovana je bila posebna komisija, ki bo pripravljala in pregledovala material za časopis, da se ne bi objavljala nepravilna dejstva. V okviru tega načrta so se v mesecu februarju sestali kurirji Jurčkove poti, da osvetlijo delovanje te poti v letu 1944 in 1945.

V letu 1944 se je zelo razmahnilo narodnoo-svobodilno gibanje v Spodnji iz Zgornji Savinjski dolini. Potrebe po hitri kurirski zvezi so bile vedno večje. V začetku leta 1944 so se formirale patrulje, ki so skrbele za transporte mobiliziran-cev proti Zgornji Savinjski dolini in proti Do-lenjski. V ta namen se niso mogle uporabljati TV linije, ker bi pobeg katerega od mobiliziran-cev lahko razkril vso linijo. Po drugi strani pa so TV linije vodile po grebenih, potrebna pa je bila hitra linija po dolini. Iz vojnomobilizacijskih patrulj se je jeseni l. 1944 razvila Jurčkova linija, ki je vodila iz Gornje Savinjske doline v Griže-Zavrh-Frankolovo-Dramlje, se odcepila proti Andražu in proti Litiji oziroma Zasavju. Bila je hitra linija, ki je po osvoboditvi Zgornje Savinjske doline povezovala osvobodeno ozemlje s Spodnjo Savinjsko dolino.

Kurirji so na srečanju razkrili marsikateri do-godek, ki se je zgodil med potjo. Spominjali so se Savinje, kolikokrat so jo gazili, po še tako hudem mrazu. Večkrat so onesposobili rudniški vlak, ki je vozil iz Zabukovice v Žalec. Spo-mnili so se dogodka iz jeseni l. 1944, ko se je nemška patrulja potuhnila, ker se je ustrašila množice 60 mobilizirancev, od katerih sta imela samo dva brzostrelke, kurirja, ki sta vodila kolo-no, ostali pa so imeli hmeljevske za pomoč pri prehodu čez Savinjo. Nemci so bili prepričani, da gre čez Savinjsko dolino močno oborožena partizanska formacija.

Kurirji izražajo željo, da se naj javijo vsi, ki so bili povezani z Jurčkovno linijo. Pri občinskem odboru ZZB Žalec deluje poseben odbor za Jurčkovo linijo oziroma Jurčkovo pot.

FRANC JEŽOVNIK

LJUBLJANA

Kljub varčnosti bo tovariško in slovesno

Tudi pripadniki IV. brigade VDV partizan-skih kurirjev Slovenije se vključujejo v stabili-zacijska prizadevanja. Odbor te brigade je spre-jel program proslav za leto 1982. Prireditve naj bi bile skromne, v skladu z materialnimi mož-nostmi. Tudi z manj pompoznosti se da sloves-no obeležiti dogodke, ki so pomembni za razvi-janje in prenašanje revolucionarnih tradicij NOB na mlajše generacije. Letos bomo prosla-vili 90-letnico rojstva tovariša Tita, 40. obletnico ustanovitve slovenskih partizanskih brigad, dan borca, dan vstaje, osvoboditev Ljubljane, dan JLA.

Sodelovali bomo pri odkritju spominskih obeležij in spominskih plošč: padlim kurirjem na Pohorju, v Turinski vasi in na Zavrhju na Notranjskem. Sodelovali bomo pri kurirčkovni pošti. Udeležili se bomo tradicionalnih sportnih prireditev v spomin padlim kurirjem. S po-veljstvom JLA in enotami za zvezo bomo pro-slavili dan vezistov. Tudi z obiski pionirskih odredov, nad katerimi ima IV. brigada pokrovi-teljstvo, bomo nadaljevali.

Pomagali bomo bolnim tovarišem, se spomni-li jubileantov. Natisnili bomo brošuro Pohorski kurir, brošuro z opisom spominskih plošč. Upa-mo, da bomo zbrali gradivo za zgodovinsko mo-nografijo o kurirskih zvezah in prispevke za roman Kurir.

DRAGO MIKLAVEC

DRAMLJE

Pionirji vedo za Štirinajsto

Ob obletnici, ko je XIV. divizija osvobodila Dramlje – 13. II. 1944 je bil v Dramljah že tradi-cionalni pohod mladine po poteh XIV. divizije. To je eden izmed osrednjih pohodov, ki jih pla-ninska društva savinjskega meddruštvenega odbora organizirajo v vsaki občini. Ta enodne-vni pohod naj bi bil namenjen predvsem pionir-jem. Letos se je pohoda udeležilo blizu 100 pionirjev in odraslih, lepa udeležba, če računamo, da so bile še solske počitnice.

Pred spomenikom v Dramljah je zbrane po-zdravil pionir, ki je podal zgodovino Dramelj, mladinci OO ZSMS Dramlje so izvedli recital, tov. Stanko Arzenšek je pozdravil pohodnike in kasneje pred rojstno hišo tov. Miloša Zidanska spregovoril o življenjski poti narodnega heroja, ki se je rodil nad Dramljami.

Pohodnike je pot vodila iz Dramelj do rojstne hiše Miloša Zidanska, nato k spomeniku Milen-ku Kneževiču, komandantu Bračičeve brigade, ki je na področju Zič padel 25. 4. 1945. Pohodni-ki so obiskali še grob v Špitaliču.

Vsak pohodnik je prejel legitimacijo, kamor si bo lahko vsako leto odtisnil žig pohoda, in značko. Za večkratno udeležbo bodo pohodniki prejeli posebne spominske značke.

FRANC JEŽOVNIK

Dobri temelji uspešnega podjetja

Kolektiv Mostovnega podjetja za izdelavo je-klenih konstrukcij in dvigal Ljubljana je za de-lavce nekdanje Mostovne delavnice 9. sekcije JDŽ Ljubljana Šiška organiziral tovariško sre-čanje. Od 18 še živih delavcev (kovačev, klju-čavničarjev in varilcev) se jih je 10. februarja srečanja udeležilo 15, med njimi 90-letni kovač Jože Umek. To je bilo prvo povojno srečanje. S krepkim stiskom rok v pozdrav so izrazili zado-voljstvo, ker so se po vrsti let spet videli.

Predstavniki podjetja je v razgovoru omenil, da nameravajo napisati zgodovino podjetja. Prav borci in aktivisti, žive priče dogodkov med vojno, bi lahko pomagali pri pisanju.

Povabljeni, vsi že upokojenci, so obudili spomine na ilegalno delo v delavnici, sabotažne in propagandne akcije, izvedene po navodilih organizacije OF, ki je bila v delavnici pod vo-dstvom predvojnega komunista Alojzija Žargija ustanovljena že 1941. leta. Od 80-članskega ko-lektiva je že 1941/1942. leta večje število delav-cev odšlo v partizane, veliko pa jih je bilo zapr-tih in interniranih v italijanskih in nemških ta-boriščih. Imena padlih borcev, ustrelenih tal-cev in umrlih v fašističnih taboriščih, vpisana na kovinski plošči pred upravno zgradbo, so priče, da je Mostovna delavnica z žrtvami pri-spevala velik delež k naši osvoboditvi.

Pri ogledu proizvodnih obratov, v katerih de-la 250 kvalificiranih delavcev, so upokojenci nekdanje Mostovne delavnice videli prizadev-nost kolektiva za visoko produktivnost in skrb za delavca proizvajalca.

V imenu tovarišev se je Jože Seme zahvalil za prijetno in nepozabno srečanje in zagotovil, da se bodo borci in aktivisti z veseljem zavzeli za pisanje monografije podjetja, ki je v povojnem času zelo napredovalo.

KAROL OSREDKAR

Vabili

Osnovna sola Karel Destovnik, krajevna orga-nizacija ZB Ihan in družbenopolitične organiza-cije Ihan vabijo ob obletnici tragedije na Oklem na spominsko svečanost, ki bo v sredo, 24. fe-bruarja 1982, ob 10. uri pri spomeniku na Oklem. Zbrali se bomo ob 9.30 v Dobovljah, od koder bomo v povorki krenili k spomeniku. Borci, mladina in občani, vabljeni! Posebnih vabil ne bo.

Občinski odbor
ZZB NOV Domžale

★

Odbor Zidanske brigade, Pohorskega odre-da in Muzej NO Maribor vabijo k sodelovanju vse borce, ki so bili leta 1943 v 2. pohorski četi, v 2. pohorskem bataljonu in v 1. pohorskem odre-du. Odbor sporoča, da je že od lani v delu knjiga z delovnim naslovom: Pohorski bataljon (drugi) in Pohorski odred, ki jo pripravlja zgodovinar Mirko Fajdiga.

Da bi zagotovili čim popolnejšo vsebino, pro-si odbor udeležence navedenih enot, da pošljejo kratke življenjepisne podatke, po možnosti pa obsežnejše spominske prispevke o političnem in vojaškem delovanju pohorskih vojaških enot v letu 1943.

K sodelovanju vabi odbor tudi terenske poli-tične delavce in člane partizanskih kmetij, ki so leta 1943 sodelovali s pohorskimi partizani.

Izvirne dokumente in fotografije bo Muzej NO Maribor po preslikavi vrnil lastnikom.

Spomine, podatke, dokumente in fotografije pošljite na naslov: MUZEJ NARODNE OSVO-BODITVE MARIBOR, Ulica heroja Tomšiča 5, 62000 Maribor.

Obvestila

Odbor 4. bataljona (koroškega) III. brigade VDV poziva vse bivše borce tega bataljona, da takoj pošljejo svoje sedanje naslove občinske-mu odboru ZZB NOV Ravne na Koroškem.

Obenem odbor bataljona prosi, da borci ali starestina iz 4. bataljona, ki vedo za kakršnekoli podatke o borcu (Mirku?), ki je padel s sobor-cem Francem Žakom-Brankom 6. januarja 1945 v »Štengah« nad Mežico, le-te takoj sporočijo občinskemu odboru ZZB NOV Ravne na Koroškem. Takoj ko bo odbor bataljona prejel te podatke, bo poskrbel za vlitje spominskega obeležja in njegovo odkritje še v letošnjem letu. Takrat bo sklican zbor skupnosti bataljona, zato so odboru nujno potrebni naslovi vseh živčeh borcev 4. bataljona, III. brigade VDV.

Predsednik odbora 4/III.
brigade VDV
Grubelnik Pavel-Pajo

★

Letos praznujejo borci IV. SNOUB Matija Gubec 40-letnico ustanovitve. Zato je odbor skupnosti borcev brigade sklenil, da vsem žive-čim borcem brigade podeli spominsko medaljo.

Ker odbor nima točnega seznama borcev, pro-simo vse živeče borce brigade Matija Gubec, da pismeno sporočijo naslednje podatke:

- priimek in rojstno ter ilegalno ime
- datum in kraj rojstva
- čas, prebit v brigadi, kateri četi in bataljonu
- točen naslov bivališča

Te podatke sporočite na naslov: Odbor skup-nosti IV. SNOUB Matija Gubec (za Petrič Jože-ta), Ljubljana, Vrtača 11, do 31. 3. 1982.

Samo borcem, ki bodo sporočili podatke, bo-do podeljene spominske medalje na dan praz-novanja 40-letnice ustanovitve Gubčeve briga-de 4. 9. 1982 na Trebelnem. Bolnim in iz opravi-čenih razlogov odsotnim borcem bo medalja dostavljena po pošti ali vročena drugače.

Odbor skupnosti
borcev IV. SNOUB
Matija Gubec

NOVA GORICA

Upokojenci za Titov sklad

Te dni je skupščina vojaških zavarovancev – upokojenih starešin JLA v Novi Gorici organi-zirala potrjevanje zdravstvenih knjižic za svoje

»Obveščamo vse, ki želijo hoditi po Poti spo-minov NOB občine Domžale, da si lahko od 1. marca 1982 dalje nabavijo vodnike za to pot pri:

– Občinskem odboru Zveze združenj borcev NOV Domžale, Ljubljanska c. št. 70.

– Mladinski knjigi Domžale, Ljubljanska c. 83.

– Mladinski knjigi Ljubljana, Titova c. 2.

– Planinskem društvu Ljubljana-Matica, Ljubljana, Miklošičeva 18

– Planinski zvezi Slovenije, Ljubljana, Dvor-žakova 9 a

Vsem pohodnikom pa svetujemo, da vzamejo s seboj na pot blazinico s tušem za žigosanje pri kontrolnih točkah, ki so zunaj pri spomenikih NOB.

Občinski odbor ZZB NOV
Domžale

Poizvedbe

IŠČEMO DELEGATE IZ SLOVENIJE, KI SO BILI NA II. KONGRESU USAOJ OD 2.-4. MAJA 1944 V DRVARJU

Objavljamo seznam tovarišic in tovarišev, za katere ne moremo ugotoviti popolnih podatkov, zato naprošamo sorodnike in soborce, ki bi kaj vedeli o usodi teh delegatov, da nam poma-gajo in posredujejo informacije.

Podatke potrebujemo za naslednje:

1. ŠUBL Jože – partizansko ime SINE, sekre-tar SKOJ v Cankarjevi brigadi, nato v XXX. diviziji IX. korpusa in pred koncem vojne komi-sar divizije. Umrli je kmalu po vojni zaradi po-sledic rane, ki jo je dobil med NOB.

2. PURHAT Ludvik, član Okrožnega komite-ja SKOJ za Ribniško okrožje. Več podatkov ni.

3. MERHAR Leopold. Po podatkih iz arhiva je bil član Okrožnega komiteja SKOJ okrožje Ribnica.

4. PIPLOVIČ Davorka, hrvaske narodnosti, borka X. brigade XVIII. divizije. Več podatkov v arhivu ni.

5. GOJKOVIČ Dušan, Slovenec, borec X. bri-gade XVIII. divizije.

6. PETJE Marija, članica Okrožnega komite-ja SKOJ-a Litija. V času NOB je padla.

7. BOŠTJANCIC Mija-Olga, roj. 11. XII. 1921 v Ljubljani, dijakinja, sekretarka SKOJ v VIII. brigadi XVIII. divizije.

8. KASTELIČ Polde, roj. 7. IX. 1929 v Rož-nem dolu-Semič, borec I. brigade VDV.

9. LENARD Alfonz, roj. 24. 7. 1927 v Zagorju, sekretar SKOJ-a v štabni četi XVIII. divizije.

10. KASTELIČ Jana-Marjeta, roj. 20. XI. 1922 v Litiji, dijakinja, sekretarka SKOJ v XII. briga-di XV. divizije.

11. NEMANIČ Anton, roj. 23. VI. 1924 v Dra-gomlji vasi – Metlika, borec XV. brigade XV. divizije.

12. ANŽIČ Mirko-Albert, roj. 4. XII. 1925 v Sostrem pri Ljubljani, krojač, borec IV. brigade XV. divizije.

13. SEGA Lado, rojen v Zerovnici pri Cerkni-ci, sekretar OK SKOJ-a za Notranjsko. Je padel leta 1944?

14. TAVČAR Franc, roj. 15. VII. 1925 v Zalo-gu pri Ljubljani, sekretar SKOJ v VIII. brigadi XVIII. divizije.

15. PERINSEK Fani, roj. 9. III. 1926 v Zabor-štu, sekretarka SKOJ v IX. brigadi XVIII. divi-zije.

16. SITAR Stane, roj. 2. V. 1926 v Novem mestu, sekretar SKOJ v IX. brigadi XVIII. divi-zije.

17. STARE Avgust iz brigade Ivana Gradni-ka. Več podatkov ni.

Naprošamo vsakogar, da bi nam s kakršnokoli informacijo pripomogel pri iskanju podatkov. **Pišite nam na Občinsko konferenco ZSMS Go-rica, Kidričeva 9, pošta 65000 Nova Gorica.**

Podatke zbira Jerko SKOK
Ul. Toma Brejca 2
65000 N. Gorica

Popravek

V peti številki TV-15 z dne 4. februarja t.l. na strani 10 pod naslovom »Krajevna kronika Lo-kovca« je avtor kronike Mirko Suligoj pomoto ma napisal napačni priimek. V četrtem stolpcu se začena stavek: »Tik ob zori je Ludvik Suligoj pripeljal Italijane do samih vrat skednja.« Pravilno je: ... **Ludvik Leban** ...

Franc Hvala

člane in pobiranje članarine članov Titovega sklada za stipendiranje v JLA ter vključevanje novih članov v ta sklad. V občini Nova Gorica živi nad 130 upokojenih vojaških starešin JLA. Ti so leta 1980 organizirali prostovoljno včlanje-vanje v Titov sklad. Takrat se jih je vključilo 83. Letos se je število članov okrepilo za 34 novih. Vsi člani (117) pa so na prostovoljni osnovi vpla-čali letos kar 15.750 dinarjev za članarino. Viši-na članarine ni bila določena.

Predsednik skupščine vojaških zavarovancev rezervni polkovnik Stanko Pahor pravi, da bo-do tudi drugi člani skupščine vojaških zavaro-vancev pristopili k Titovemu skladu.

MILE GOJKOVIČ

Devetič po poteh udarne Štirinajste

LJUBNO – V nedeljo se je na Ljubnem končal deveti pohod po poteh Štirinajste divizije. Na pohodu, ki je krenil iz Sedlarjevega na 150 kilometrov dolgo pot, se je v štirih etapah izmenjalo

Majda Iljaš

okrog 500 mladincev in drugih pohodnikov. Pot jih je vodila skozi številne slovenske občine, ki so vse po vrsti pohodnike tople pozdravljale. Na Ljubnem jih je pričakala množica krajanov, borcev Štirinajste, predstavnikov družbenopolitičnega življenja ter komandant XIV. divizije Tone Vidmar-Luka. Po sprejetju raporta komandanta zadnje, četrte etape pohoda Toneta Ermančnika je besedo prevzela prvoborka Štirinajste divizije Majda Iljaš in med drugim

dejala: »Spoznali ste ljudi in kraje, ki so povezani z našim pohodom pred 38 leti. Spoznali ste se med seboj in postali trden kolektiv, toda čez uro ali dve se boste poslavljali in razšli bogatejši za mnogo spoznanja. Naš narodnoosvobodilni boj je v polni meri izpričal moč ljudskih množic, ki vedo, za kaj se bore.« In v nadaljevanju: »Bitka za stabilizacijo danes ni nič manj pomembna od ofenziv in napadov partizanov med NOB, pa tudi pohoda Štirinajste, saj gre za dosledno nadaljevanje velike vere v stvar, ki smo ji namenili vse, kar želimo dobrega, gre za srečo človeka in njegovo dostojanstvo«.

Pohodniki so položili k spomeniku NOB venec, domačini pa so pripravili priske o kulturni program.

O pohodu so dejali:

Tone Vidmar-Luka: »Tak način obujanja tradicij NOB je zelo primeren, saj mlade

Tone Vidmar-Luka

bolj kot karkoli zbližuje in povezuje. Obenem spoznajo tudi napore, ki smo jih morali mi prestajati pred 38 leti.«

Tone Ermančnik – komandant zadnje etape: »Poleg

mladih iz mozirske občine so v pohodu sodelovali tudi mladi iz ljubljanskih občin.

Tone Ermančnik

Ta pohod postaja vse bolj vseslovenski in tako še bolj dosledno nadaljuje tradicijo Štirinajste divizije.«

Tekst in fotografije: T. TAVČAR

Udeleženci četrte etape pohoda po poteh Štirinajste so na Ljubno prikorakali sicer utrujeni, vendar zadovoljni in s pesmijo na ustih. Pri spomeniku NOV je komandant zadnje etape Tone Ermančnik predal raport.

Borcem ni vseeno, kakšen bo naš jutri

Pogovarjali smo se z Ivanom Špoladom, predsednikom mestne organizacije ZZZB NOV Slovenj Gradec.

Življenjske razmere, dolga in težko prehojena pot, po kateri so šli naši člani, je na njih pustila vrsto posledic, še posebej na zdravstvenem stanju.

Kaj pravite o tem?

Na področju podružbljanja skrbi za borce in invalide NOB je storjen velik napredek na vseh ravneh socialnega in zdravstvenega varstva. Po skrb je naša celotna družbena skupnost sprejela kot svojo in obvezujočo. Lahko rečemo, da so tu tudi določena odstopanja, ki jih bo mogoče odpraviti. Prevladati morajo stališče, da ne gre za kake privilegije v družbi, temveč za logično obveznost do ljudi, ki so dali največji delež v NOB, prav tako pa tudi v po vojni graditvi nove Jugoslavije vse do današnjih dni.

Kaj menite o negovanju in razvijanju tradicij NOB?

Na področju negovanja in razvijanja tradicij NOB so bili in še bodo borci nosilci nalog, vendar se moramo zavdati, da tem že pohajajo moči, zato bodo morali te dolžnosti prevzeti mlajši iz vrst prosvetnih delavcev, združenega dela in družbenopolitičnih organizacij in društev. Na področju podružbljanja revolucionarnih izročil so razraščene močne korenine, ki jih bo treba še krepiti in mladim zagotoviti, da bodo znali hoditi po poti vzornikov – borcev. Prav v mladih je jamstvo, da bodo negovanje in razvijanje tradicij NOB prenašali naprej in na njih gradili obstoj in prihodnost. S tem v zvezi pa bi morali še bolj točno uresničevati samoupravni sporazum o skrbi za spomenike, obeležja in druge pomnike iz našega narodnoosvobodilnega boja. V ta prizadevanja naj se vključijo vsi dejavniki in institucije, kot so muzeji, kulturne in druge ustanove, družbenopolitične organizacije,

SZDL, ZKS, ZSMS, društva, šolska mladina, pionirji, taborniške in druge organizacije. Torej bi morali pridobiti izkušnje še bolj organizirano in skrbno prenašati na mlade. Taborniška organizacija je najbolj primerna, ker gradi na veččinah in razmerah, ki so podobne življenju v partizanih.

Mladini bi morali omogočiti, da bi še več vedela o NOB. Kako vi mislite o tem?

Čeprav nas čas neusmiljeno odmika od najbolj junškega obdobja naše zgodovine, od NO boja, pa nam življenje in druge okoliščine narokujejo, da nenehno poudarjamo dragocene izkušnje tega boja. Vsi, ki smo sodelovali v NOB, ne samo želimo, temveč hočemo, da se naša revolucija razvija naprej, da se izpolnjuje, da se plemeniti in da jo naše generacije vedno bolj dopolnjujejo. Našega NOB in revolucije nismo gradili sebi v čast, marveč smo jo zgradili zato, da bi se

ljudem bolje godilo. Kot sooblikovalcem temeljev te družbene skupnosti nam ni in ne bo vseeno, kaj se bo s to družbo zgodilo. Zagotovilo naše bodočnosti je v dograjevanju te skupnosti z najširšo vključitvijo mladih. Mi borci jim moramo vsestransko pomagati, da bodo znali razvijati pridobitve NOB in jih tudi varovati. Mladim bi morali omogočiti, da bi še več vedeli o NOB. Ogle dati bi si morali prizorišča bojev ob Neretvi, Sutjski, Dražgoše, Jasenovcu in iti po poteh AVNOJA. Potem boje bi morali proučiti in spoznati trpljenje ljudi, ki so ustvarjali našo svobodo.

Mladi so dobri, delavni in stopajo po Titovi poti, pri delu še potrebujejo pomoč in določena usmerjanja. Mi borci jim bomo pomagali, prepričan sem, da bi vsi mladi storili to, kar smo storili mi, če bi bilo potrebno varovati to družbeno skupnost in svobodo.

Adolf Ankon

Milan Kostevc

Nepričakovano nas je zapustil tovariš MILAN KOSTEVC, dolgoletni predsednik Zveze združenj borcev NOV v Brežicah in član predsedstva RO ZZZB NOV Slovenije.

Vest o njegovi smrti je poleg najbližjih prizadela in boleče odjeknila med njegovimi soborci. Težka bolezen je že dolgo načenjala njegovo zdravje. Radi smo ga imeli tudi zato, ker se je tako trdno upiral boleznim in vztrajal v polnem delovnem letu. Ko je klonil, nas je prizadel občutek nemoči ob dejstvu, da se iz dneva v dan poslavljamo od ljudi, ki so preživeli vse strahote narodnoosvobodilnega boja, da bi izročila tega boja in naše revolucije nadaljevali do konca svojih dni.

MILAN KOSTEVC je bil brez dvoma eden teh ljudi. Vihar revolucije ga je zajel v rani mladosti, in odzval se mu je v prvih dneh z vsem srcem mladega izobraženca ter ostal trden in zvest bojevnik v vseh težkih preizkušnjah vojnega in povojnega dogajanja.

Rodil se je 1924. leta v Globokem, v številni družini malega trgovca in znanega naprednega človeka Mihe Kostevca. Osnovno šolo je obiskoval in končal v Globokem, potem pa je nadaljeval šolanje v Ljubljani. Tam je končal tri razrede realne gimnazije in dva razreda trgovske šole. To je bil čas druženja z napredno srednješolsko mladino, ki mu je pomagal oblikovati nov odnos do takratnih dogajanj in dopolniti domačo vzgojo. Ko je končal ljubljansko obdobje šolanja, se je vrnil domov in pomagal očetu v trgovini.

Zlom bivše Jugoslavije in tepanje domovine s škornjem nemških okupatorjev je doživel ne le kot osebo, temveč tudi kot narodovo tragedijo.

Kakršen je bil, ni dolgo obupal. Ob prvi priložnosti, ki se mu je ponudila, se je odzval upor proti sovražniku. Njegovi družini se je uspelo izogniti preseljevanju z begom iz Globokega v Pišce.

Tam je še naprej pomagal očetu v obnavljanju skromne trgovine, vendar pa je že leta 1941 deloval med aktivisti OF in z vsem mladostnim žarom sodeloval v pridobivanju simpatizerjev NOB v takratni občini Globoko. Sodeloval je tudi v prvih povračilnih akcijah OF proti izseljevanju našega prebivalstva v Nemčijo, v zbiranju hrane za partizanske borce in pošiljanju drugega materiala za njihove potrebe. Okupator je zaslutil njegovo dejavnost in ga je zaradi tega poleti 1942. tudi zaprl za nekaj dni.

Ko se je jeseni 1942. pojavila na področju Drenovca druga četa Kozjanskega bataljona, se je preko aktivistov z njo povezal in postal njen obveščevalec. Sodeloval je v pripravih nekaterih akcij te čete. Z njo je bil povezan tudi takrat, ko je spomladi leta 1943 dobil poziv za nemško vojsko. Pozivu se je odzval – toda v nemško vojsko v Kreiznach ni odšel trgovski pomočnik, temveč že osveščen in aktiven borec NOV. Po dveh mesecih je od tam pobegnil in odšel v Kozjansko četo, se uvrstil med borce NOV in se boril med njimi do končne zmage. Kot borec se je izkazal in bil sprejet v KPS že septembra 1943.

Njegova pot v NOB je povezana predvsem s Kozjanskim. Najprej je bil borec v Kozjanski četi, pozneje je deloval v Kozjanskem odredu. Bil je trikrat ranjen in je nekaj časa prebil na zdravljenju v sosednji Hrvatski. Leta 1944 je odšel v oficirsko šolo v Črnomlju, po vrnitvi pa je bil tam komandir čete in na znanem pohodu odreda v Prekmurje komandant bataljona.

Konec vojne je dočakal v Prekmurju, kjer je sodeloval pri formiranju novih enot JLA.

Po razformiranju Kozjanskega odreda je bil premeščen v enoto Koroja, kjer je služboval nekaj let, potem pa odšel v intendantsko šolo v Divulje pri Splitu.

Pozneje ga je pot zanesla v Beograd, od tam v Zagreb in končno v Ljubljano, kjer je nazadnje služboval kot direktor VTP in že močno bolan dočakal upokojitve kot podpolkovnik leta 1972.

Kmalu po upokojitvi se je vrnil v domače kraje. Kjer se je rodil in kjer je začel svojo življenjsko

pot. Preselil se je v Brežice in se takoj vključil v delo družbenopolitičnih organizacij, še posebej pa se je posvetil aktivnemu delu v Zvezi združenj borcev NOV. MILAN KOSTEVC je do konca opravljal sprejeta naloge.

Mnoga odlikovanja in družbeno priznanja, med njimi lanskolletna oktobrska nagrada skupščine občine Brežice in druga pričajo o njegovem resnem odnosu do nalog, ki mu jih je družba nalagala. Vendar pa bi bil spomin nanj in na njegovo delo okrnjen, če se ne bi posebej po-

mudili pri tistem delčku njegovega življenja, za katerega je še posebej živel – na Kozjanskem. Res, ne samo na Kozjanskem. Preozko bi bilo. Zavedal se je, da lasten odnos borcev NOB do revolucije ni dovolj. Vedel je in čutil, da je ta odnos potrebno vcepiti mladim rodovom, če naj živijo in zmagovali, kakor je živela in zmagovala ta vojna generacija. Vedel je, da jih je treba še in še seznanjati s časom, v katerem se je kovala svetloba njihovega rojstva in njihove bodočnosti.

Spoštoval je ta čas in se trudil, da bi ga cenili tudi mladi rodovi. Čutil je potrebo, da mladi rod seznanja z zgodovino NOB. Ne zato, da bi NOB malikoval, temveč zato, da bi mladi sprejeli vase čimveč tistega nepresahljivega navdiha, tistega titovskega, komunističnega, svobodoljubnega poleta, ki je zmagoval v vojni in v revoluciji, ki je zmagoval v obojenem boju in zmagal v miru. Od tod ga poznajo mnogi rodovi mladih in najmlajših iz neshetih obiskov po solah, prireditvah, pohodih in sodelovanju ob drugih priložnostih. Od tod njegovo predano delo za odkrivanje in zapisovanje vseh podrobnosti o razvoju NOB na Kozjanskem.

Nikdar ni želel postavljati spomenikov sebi, temveč kot komunisti skrbeti za to, da plamen naše revolucije ne bi nikoli ugasnil. Veliko dela je opravil, ko je zbiral arhivsko gradivo za monografijo Kozjanskega odreda. Za strokovni zapis junaškega boja ljudi iz teh krajev v najtežjih letih naše zgodovine. Veliko tega je tudi zapisal in zapustil za seboj spoštovanja vredni spomin. Neprecenljiva škoda je, da se je njegovo srce zaustavilo v trenutku, ko se je začela uresničevati tudi njegova dolgoletna želja, da bi ta junaški čas tudi sam opisal. In še nekaj je treba zapisati: Milan Kostevc je bil pobudnik mnogih delovnih stikov z organizacijami ZB v sosednji Hrvatski in se je udeleževal vseh skupnih akcij že v času, ko mu je zdravje to komaj še dopuščalo. Bil je pobudnik pobratenja med občinama Brežice in Zelina, ki ju veže skupaj prelit kri.

Takšen je bil Milan Kostevc, ko je bil mlad in zdrav. Takšen je ostal, ko ga je že desetletje nevarno ogrožala bolezen. Radi smo ga imeli in spoštovali prav zato, ker je z mladostnim duhom in zagnanostjo premagoval samega sebe in bolezen in sebi zares do konca.

BORCI KOZJANSKEGA ODREDA

PRAVNI SVETOVALEC

Z. K. M. Z. Zanima vas, v kakšnem znesku se priznava varstveni dodatek k družinski pokojnini

Odgovor: Varstveni dodatek k družinski pokojnini se odmeri v razliki med priznanim zneskom družinske pokojnine in vsakokratnim mejnim zneskom najnižjih pokojninskih prejemkov, znaša 70% za enega, 75% za dva, 80% za tri in 85% navedene razlike za štiri ali več uveljavljenih družinskih pokojnin. Mejni znesek najnižjih pokojninskih prejemkov pa znaša od 1. januarja 1982 dalje – 6.137 din.

V. Ž. P. Koliko znaša po novem zakonu o temeljnih pravicah vojaških invalidov ortopedski dodatek vojaških invalidov?

Odgovor: Po novem zakonu o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev (Uradni list SFRJ, št. 68/81) je višina ortopedskega dodatka odvisna od njegove stopnje invalidnosti. Odmerja se v določenem odstotku od mesečnega zneska osebne invalidnine vojaškega invalida I. skupine (osnova za odmero). Tako znaša ortopedski dodatek za prvo stopnjo – 28,93%, za drugo stopnjo – 22,08%, za tretjo stopnjo – 14,22% in za četrto stopnjo – 6,88% navedene osnove.

V. N. P. Ko ste dopolnili starost 14 let, ste se redno zaposlili kot delavec. Ali se vam čas te zaposlitve pred dopolnitvijo 15 let starosti res ne more šteti v pokojninsko dobo?

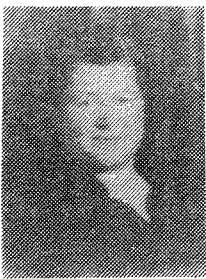
Odgovor: Po 162. čl. temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju se v pokojninsko dobo ne štejejo obdobja dela in ne obdobja, ki se sicer štejejo v posebno dobo, če so to obdobja, ki jih je zavarovanec dopolnil do 15. leta starosti. Izjemno od te določbe se le čas, prebit v partizanskih odredih Jugoslavije, v narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije in v jugoslovanski armadi pred 15. letom starosti, vsteva v pokojninsko dobo.

L. E. K. Ste borec NOV in vojaški mirovni invalid. Stari ste 53 let in imate 31 let pokojninske dobe. Ali bi lahko dosegli priznanje pravice do invalidske pokojnine?

Odgovor: Ker niste borec NOV pred 9.9.1943, bi pridobili pravico do invalidske pokojnine le, če bi bili spoznani za invalida I. kategorije invalidnosti, to je za popolnoma nezmožnega za svoje in za drugo ustrezno delo. Ker imate 31 let pokojninske dobe in ste stari 53 let, bi bili v primeru, če bi bila vaša invalidnost posledica bolezni ali poškodbe izven dela, upravičeni do invalidske pokojnine. Ta vam bi bila na podlagi 31 let pokojninske dobe odmerjena v višini 67% pokojninske osnove, to je povprečnega mesečnega osebnega dohodka iz katerihkoli za vas najugodnejših zaporednih 10 let zavarovanja pred upokojitvijo. Ker pa bi vaša invalidnost nastala pred dopolnjenim 55. letom starosti, bi vam bil priznan poleg invalidske pokojnine še dodatek na invalidnost v višini 20% od odmerjene vam invalidske pokojnine.

L. A. T. Ali res oskrbovancu v socialnem zavodu ni treba plačati prometnega davka, če proda svojo hišo zaradi poravnave oskrbnih stroškov iz prejete kupnine?

Odgovor: Po izrečni določbi 14. točke 4. člena zakona o davku na promet nepremičnin se prometni davek ne plača od dela kupnine za prodano stanovanjsko hišo ali stanovanje, ki jo prodajalec položi na račun oskrbe v socialnem zavodu.

Marija Selišnik

Decembra lani smo se poslovili od Selišnikove mame iz Zerjava. Rodila se je leta 1906 v Teharjih pri Celju. V začetku maja leta 1945, ko je 14. udarna divizija osvajala vas za vasjo, so se v Zerjavu Nemci močno upirali. Nemci so postrelili veliko ljudi. Med njimi sta bila tudi Marija in Blaž Selišnik. Marija ni bila smrtno zadeta, ampak le težko ranjena. Zdravila se je v bolnišnici v Črni.

Alojz Drole

Alojz Drole je umrl novembra lani, pokopali smo ga v Spitaliču. Bil je borec Slan-drove in Zidanškove brigade. Bojeval se je na Dolenjskem. Bil je težko ranjen. Dobil je dve odlikovanji.

Maks Nigerle

Maks Nigerle se je rodil leta 1911 v Slovenji vasi pri Ptuj. V času okupacije se je opredelil za napredno gibanje in kmalu postal partizan. Bil je tudi zaprt.

Jože Žlebnik

Decembra lani smo se poslovili od Krč-nekovega očeta, Jože-ta Žlebnika, starega 87 let. Za NOV je aktivno in organizirano deloval že od leta 1942., saj je bil na njegovi domačiji obveščevalni center. Aktivni je bil tudi v drugih organizacijah.

Andrej Rutar

Na pokopališču v Tolminu smo se decembra lani poslovili od revolucionarja Andreja Rutarja, ki se je rodil leta 1894 v Doljah pri Tolminu. Bil je vojak avstrijske vojske v Karpatih. Preživel je oktobrsko revolucijo ter se opredelil za napredna gibanja delavskega razreda. Za čas italijanske okupacije je ostal zaveden Slovenec, zato je bil preganjan in zatiran. V času druge svetovne vojne je bil med prvimi organizatorji upora na Tolminskem. Leta 1944 je bil izdan in odpeljan v taborišče Moosburg, vrnil se je šele po končani vojni.

Miha Kozar

V Dramljah se je leta 1909 rodil Miha Kozar. Med NOB se je priključil osvobodilnemu gibanju kot kurir na dramskem terenu. Kurirsko nalogo je zvesto opravljal vse do osvoboditve. Pokopali smo ga v Sentjurju.

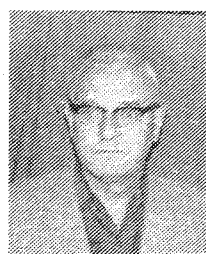
Terezija Grivec

Rodila se je leta 1899 v Malem Logu. Po vdoru okupatorja sta se oba z možem in otroci opredelila za OF. Moža so zaradi aktivnega dela zaprli, belogardisti pa so zverinsko umorili sina Jožeta. Toda ona ni klonila, ostala je prava aktivistka.

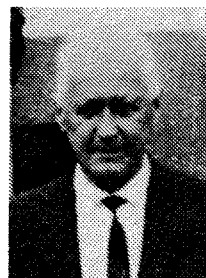
Slavko Kocjan

Rodil se je leta 1914 v Pesjem pri Krškem. Leta 1941 je bil ujet in opeljan v nemško ujetništvo in leta 1944 postal borec Kozjanskega odreda 3. čete 1. bataljona. Bil je težko ranjen in se zdravil v bolnišnici na Voluški gori. Bil je odlikovan z medaljo za hrabrost. Pokopali smo ga na šentjurskem pokopališču.

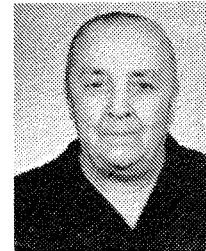
Stane Zalar

Januarja smo pokopali Staneta Zalarja, ki se je rodil leta 1906 v Logatcu. V internaciji je bil do leta 1943, nato je vstopil med partizane v Tomšičevo brigado, kasneje je bil razporejen za okrožje Ribnica. Bil je aretiran in odpeljan v taborišče. Po osvoboditvi se je zaposlil kot lesni strokovnjak v Ribnici.

Johan Winkler

V 81. letu je umrl Johan Winkler. Bil je med naprednimi idrijskimi rudarji in se že leta 1942 vključil v OF. Med partizane je odšel leta 1944. Dodeljen je bil okrožnemu oficirju odpora v komandi čačanskega področja. Leta 1944 je bil postavljen za pomočnika načelnika za promet in zveze. Po vojni je bil eden prvih organizatorjev vlaka »Bratstva in enotnosti«.

Franciška Štupica

Decembra lani smo se poslovili od Franciške Štupice, rojene leta 1890 v Danah pri Ribnici. Bila je žena, ko jo je kalilo trpljenje v zavedno Slovenko. Bila je odločen pristajač OF in tako je vzgajala tudi svoje otroke. V času NOB so njeno bišo porušili, zato se je preselila v Ribnico, kjer je živila do konca vojne.

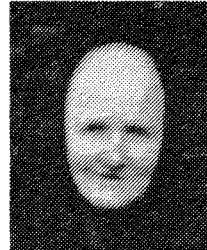
Valentin Leban

Decembra lani smo se člani ZB Oskar Kovčič Ljubljana-Prule poslovili od Valentina Lebana, 82-letnega krojaškega mojstra v pokoju. Doma je bil iz Tolmina. Narodno zaveden se je v prvih tednih italijanske okupacije opredelil v Ljubljani za OF. V njegovi krojaški delavnici na Novem trgu je bilo vse od leta 1941 do oktobra 1942 (do Lebanove aretacije) zbirno skladišče papirja in drugih potrebščin za ilegalne tiskarne. Ko je bila Ljubljana obdana z žico, je vzdrževal pomembno javko za zveze z mestom. Obsojen je bil na 13 let ječe. Po kapitulaciji Italije se je vrnil v Ljubljano in se ponovno vključil v frontno gibanje. Za svoje delo je prejel priznanja in odlikovanja.

Edi Verbovšek

Umrl je Edi Verbovšek iz Podčetrčka. Leta 1944 je odšel iz Podčetrčka v Kozjanski odred. V borbah je bil ranjen, zdravil se je v bolnišnicah v Zgornjem Hrastrniku, v Biogradu, Zadru in Trstu. Ostal je invalid. Pokopali smo ga decembra lani.

Rozalija Mugerli

Na kanalskem pokopališču smo se decembra lani poslovili od Rozalije Mugerli, stare 87 let. Za časa NOB je živila v vasi Kostanjevica pri Ligu in skupaj z možem Stefanom je pomagala partizanom že od leta 1941. Bila je članica odbora AFŽ.

Jože Zupanc

Januarja smo se v Sentjurju poslovili od Jožeta Zupanca, starega 58 let. Leta 1941 je bila vsa družina izseljena v Trstenik v Srbijo. Jože se je vključil v NOG in postal borec 5. slovenskega bataljona Krajske brigade. V okolici Sida je bil težko ranjen.

Ivan Janežič

Ivan Janežič se je rodil leta 1912 v Karlovcu. Bil je izseljen v Veliko Kopanico v Slavonijo in leta 1944 se je vključil v NOV na Hrvaškem. Po vojni se je vrnil v Sentjur, kjer smo ga pokopali.

Neža Frank - Kuretova mama

Avgusta lani smo se številni sorodniki in znanci, prijatelji na pregarskem pokopališču poslovili od partizanske matere Neže Frank-Kuretove mame, stare 92 let. Bila je zavedna Slovenka in pogumna partizanska mati, saj je vzgojila 9 otrok in začela podpirati NOB že leta 1942. Štirje njeni sinovi so bili partizani, dve hčerki in trije sinovi pa so enako kot njihova mati in oče aktivno podpirali NOB, zato so jim Nemci požgali domačijo.

Štefan Pravst

V 81. letu starosti je umrl Štefan Pravst iz Slovenskih Konjic. Rodil se je v Gorenji Savi pri Kranju. Med vojno je bil poslan na delo v Celovec. Tam se je povezal z organizatorji NOB in prenašal sporočila na relaciji Celovec-Kranj. Med partizane je odšel leta 1944 v Koroški odred. Po osvoboditvi se je zaposlil v usnjarni Konus v Slov. Konjicah.

V letu 1981 so umrli člani ZB NOV Polzela:

Andrej Korber, terenski aktivist OF
Ana Pavletič, izseljena, mati dveh padlih borcev

Ana Solar, borka Slan-drove brigade
Ivan Tkavc, borec Tomšičeve brigade

Franciška Udrih, izseljenka
Jože Košmrlj, prvoborec Kočevske čete
Ivan Rojšek, borec Tomšičeve brigade
Slava njihovemu spominu!

Mato Utovič

10

Mauthausen – nacistični pekel

Zensko delegacijo so sicer za nekaj dni zaprli v bunker, ki je veljal za najstrožjo kazen v taborišču, vendar ženske delovne skupine niso poslali k ruševinam. Zmagala je ženska solidarnost, ki ji je pomagal zmagoviti pohod zavezniških armad. Esesovci so po taborišču že skrivaj stikali glave in se spraševali: »Kje je Ivan?!« Z Ivanom so mislili Ruse in Rdečo armado.

Cez nekaj dni po tem uporih so ženske razporedili v razne delovne skupine, ki so imele lažja dela. Največ so jih poslali v kuhinjo, krojaško delavnico in pralnico.

S prihodom žensk v taborišče in njihovo dejavnostjo je začela plahneti esesovska zagovodnost in prepričanje v končno zmago. Esesovci, ki so zahajali v ženske barake nadzirali interniranke, so začeli popuščati, kar komandi taborišča ni ostalo prikrito. Slednjič se je razkroj med esesovci želela ogniti tako, da jim je kratkoma prepovedala vstop v območje ženskih barak. To je bilo seveda samo začasno v prid onemoglim in izčrpanim internirankam.

Naj ob tem omenim še drugo nasprotje, namreč peščico prostitutk, ki so jih esesovci nastanili v bloku št. 1. Javna hiša je bila namenjena esesovcem in nemškimi kriminalcem. Zdaj v teh dneh so jo razpustili, prostitutke pa so oblekli v esesovske uniforme in jih mobilizirali. Prevzele so nadzor v ženskih barakah. Z internirankami so bile še posebej grobe, med njimi zlasti nemška Ciganka, ki je veljala za najlepšo in najbolj vabljivo prostitutko med esesovskimi oficirji. Ko je zdaj oblekla uniformo in si obula škornje, je bila prava podoba pobesnelega esesovca iz prvih zmagovitih dni tretjega rajha. Njeno grobost so v komandi taborišča takoj zaznali, dali so ji višji čin in jo določili za poveljnico novopečenim nadzornikom – nemškimi prostitutkam. Ker je imela višji čin, so morali tudi esesovci v taborišču pozdravljati predstavnico nižje rase – Ciganko. To je bila svojevrsna komedija propadajočega »Herenvolka«. Ciganka je kot poklicna prostitutka in delomrznica nagonso sovražila politične zapornice, zato so občutile njeno grobost na vsakem koraku. Ironija je bila še v tem, da je Ciganka sovražila tudi esesovce, ker so ji pač vzeli svobodo. Zdaj jim je zvesto služila in si prizadevala, da si še poveča privilegije, ki jih je imela že poprej v javni hiši. Ko so esesovci nekaj dni pred koncem vojne bežali iz taborišča, niso pozabili na svoje kolegice – esesovske prostitutke, vzeli so jih s seboj.

Nekaj tednov pred koncem vojne je nacistična vlada sprejela ponudbo Rdečega križa, da bi pomagal reševati probleme internirancev v KT Mauthausen. Nacisti so dovolili predstavnikom mednarodnega Rdečega križa, da bi evakuirali nekaj tisoč internirancev iz zahodnih in nordijskih dežel ter jih prepeljali v Švico. Tako so 22. aprila 1945 pripeljali na esesovski Sportplatz veliki, svetli avtobusi Rdečega križa. Z njimi so se pripeljali tudi zdravniki, ki so prinesli s seboj zdravila, ki jih v taborišču domala ni bilo več. S seboj so pripeljali tudi kuhinje na kolesih, iz katerih je zavel zapeljiv vonj po hrani po vsem taborišču. V avtobusih je bilo tudi veliko paketov z živili, ki so jih razdelili med interniranke iz zahodnih dežel, kakor so se Rdeči križ in nacisti že poprej dogovorili. Osvobodene interniranke so čez nekaj ur se odpeljali proti Švici z zdravniško nego in svobodo. Dogodek z osvoboditvijo internirancev, ko so iz Mauthausna evakuirali tudi 756 žensk, omenjam predvsem zaradi tega, ker ostali interniranci iz dežel Vzhodne Evrope, še zlasti pa jugoslovanski interniranci, borci in aktivisti, nismo dobili ne prej ne pozneje od mednarodnega rdečega križa koščka kruha.

Teden dni pred koncem vojne, 2. maja 1945, je esesovce v Mauthausnu na povelje iz Berlina zamenjala dunajska policija. Esesovci so odhajali iz taborišča z bahavo parolo, da gredo v boj na Ziereisovo črto, namreč tako je bilo ime poveljniku taborišča. Odhajali so v »zadnji boj«, v katerem bodo »zadržali Ruse in zanesljivo zmagali«. Dvomim, da je kdo resnično verjel v te napovedi, zato je bilo več dovtipov in šal na račun »Ziereisove linije«.

Ker je bilo dunajskih policistov precej manj kot esesovcev, so ostale nekatere vojaške barake zunaj taborišča prazne. Policisti so takoj po prihodu preselili v te barake vse ženske, ki so še ostale v taborišču. Med njimi je bilo 79 Jugoslovanek, največ deklet in žena s Primorske. V teh barakah so ženske pravzaprav te zadnje dni že okušale polovično svobodo, saj so lahko hodile iz barake v barako. Vrneno so si organizirale notranji red, zboljšale prehrano in higieno, saj so imele zdaj toplo vodo. Za mnoge interniranke je prišla ta sprememba zadnji trenutek, saj so imele mnoge med njimi odprte rane, krvavo grizo, garje in podobne nadloge.

Med internirankami je bilo precej komunistkinj. Prav te so organizirale politično delo, ki je potekalo v krožkih. V moške barake so sporočale najnovejše radijske novice ter tako prispevale, da v teh zadnjih dneh ni presahnilo upanje na skorajšnjo svobodo. Mnoge med ženskami so spet upale, da se bodo vrstile domov, da bo vendarle kmalu konec vseh tegob in krutosti, ki so jih morale preživeti. Bolj kot kdo drugi smo lahko interniranke spoznali, koliko spoštovanja zaslužijo ženske, ki so toliko pretrpele, vztrajale in kljubovale najhujšemu nacističnemu nasilju.

Skupaj z moškimi interniranci so ženske interniranke dočakale najsrečnejši dan v življenju – osvoboditev – 5. maja 1945.

Odpusti in pobeži iz taborišča

Od leta 1938 do maja 1945 so iz KT Mauthausen izpustili 4386 internirancev. V tem številu so zajeti tudi moški in ženske iz zahodnoevropskih držav, ki jih je evakuiral Rdeči križ iz taborišča aprila 1945. Izpuščenih je bilo tudi 429 Slovencev. Posebna zanimivost pri teh odpustih je, da so 5. aprila 1945 izpustili iz Mauthausna tudi enega angleškega Žida. Kakšna so bila merila in ozadje pri teh odpustih, je težko povedati. Odpuščali so različne kategorije internirancev vseh narodnosti, razen sovjetskih državljanov, od katerih očitno niso izpustili nobenega. Do odpustov, podobno kot do ubijanja, je prišlo navadno pred Hitlerjevimi rojstnim dnevom, ob zmagah nacističnih armad in pred nekaterimi cerkvenimi prazniki.

Med odpuščenimi Slovenci so bili le tisti, ki so prišli v KT Mauthausen s prvim transportom 23. avgusta 1941, ter nekateri Slovenci, ki so prišli z Borla julija in avgusta 1942, in primorski rojaki, ki so prišli v taborišče po kapitulaciji Italije. Tako naprimer pripoveduje Jože Segala iz Kanala, kako je odpuščanje potekalo: »Nekateri smo zvedeli, da bomo odpuščeni iz taborišča. Seveda so nas drugi interniranci pogledovali sumničavo in zavistno. Obupancem med nami je že samo sporočilo o odpustu veliko pomagalo. Na mah smo oživel in začeli misliti na svoj dom in domače. Kljub temu smo ostajali malodušni, saj nismo mogli verjeti, da je kaj takega sploh mogoče. Toda novica o odpustu je vendarle glodala v nas, zlasti pa pomagala živeti tistim, ki bi čez nekaj tednov zagotovo podlegli. Nikoli ne bom pozabil dneva, ko smo naposled vendarle odhajali iz taborišča. Dali so nam posebno kosilo – oslajeno kašo, ki je bila za mnoge pogubna. Poklicali so nas in pripravili primeren nagovor. Med drugim so nam govorili, da se moramo za odpustnico zahvaliti Hitlerju ter iz hvaležnosti obljubiti, da mu bomo poslej vdani in zvesti. Podpisati smo morali tudi izjavo s približno takšnim besedilom.

Se nadaljuje

Z razširjene seje sveta za ohranjanje in razvijanje tradicij NOB pri RO ZZB NOV Slovenije

Tradicije niso samo zgodovina

Naš vsakdan je večkrat takšen, da na tem ali onem področju vznemirja človeka, posebno še mladega in neizkušenega. Naša preteklost pa je tako bogata, da je lahko temelj, na katerem se mlada generacija vzgaja in iz te vzgoje gradi svojo prihodnost. Brez vtikanosti našega narodnoosvobodilnega boja v našo zgodovino ne moremo ohraniti tistega, kar smo podedovali od očetov in dedov, brez tega pa ni naše sedanjosti in prihodnosti. Res, v današnjem času veliko govorimo o prenašanju, ohranjanju in razvijanju revolucionarnih tradicij, posebno če nas pot zanese v šolo. Marsikje pa so te besede postale le geslo z izropanim pomonom.

O tej problematiki so se pogovarjali tudi na razširjeni seji sveta za ohranjanje in razvijanje tradicij NOB pri RO ZZB NOV Slovenije, ki je bila 27. januarja v osnovni šoli Spomenik NOB v Cerknem. Niso slučajno izbrali tega datuma in tudi kraja ne. Prav tega dne pred 38 leti so namreč Nemci napadli partijsko šolo v Cerknem. Tako je bila seja, ki so se udeležili poleg povabljenih gostov iz raznih republiških institucij in vodstev družbenopolitičnih organizacij, ki se ukvarjajo s tematiko negovanja tradicij NOB tudi preživeli udeleženci partijskega tečaja iz leta 44, obenem počastitev spomina na padle v tem tečaju. Povabljeni so bili tudi predstavniki nekaterih osnovnih šol v Sloveniji, ki se posebej ukvarjajo s zgodovino NOB, in sicer iz osnovne šole Bratov Polančičev iz Maribora, OŠ Baza 20 iz Dolenjskih Toplic, OŠ Edvarda Kardelja iz Ljubljane-Polje, OŠ 1. celjske čete iz Celja, ter OŠ Kamniški bataljon iz Stranj pri Kamniku. Razveseljivo je že to, da povabilo ni naletelo na gluha ušesa, saj je bila udeležba skoraj stototna, seja pa je dala prav bogato in plodno razpravo, ki je morda segala celo čez delovni naslov »Razgovor o pouku zgodovine NOB v osnovnih šolah«. Veliko misli je bilo namreč, izrečenih o poglobljenem zgodovinskem delu v krožkih, torej zunaj rednega pouka zgodovine.

Namen seje je bil, da bi po večletnih prizadevanjih, sodelovanju borčevske organizacije, Zveze prijateljev mladine, sveta pionirjev ter Zveze socialistične mladine Slovenije pa še po vsem, kar je doslej storil na tem področju svet za ohranjanje in razvijanje tradicij NOB pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije in komisija za vzgojo in izobraževanje v okviru tega sveta, ugotovili rezultate, kaj je še tisto bistveno problematično in kako to v prihodnje izpopolniti. Marsikaj je še nedorečenega, kar pa je že dorečeno, je marsikje ostalo le v besedah, dejstvo

pa je, da je treba predloge udejaniti. Prav odlika te seje je, da so udeleženci dali več konkretnih pobud in poskusili nakazati tudi, kdo naj bi bil nosilec te ali one odgovornosti. Predstavniki iz osnovnih šol so lahko povedali svoje izkušnje iz prakse, te pa gotovo prispevajo k osnovam za bolj poglobljeno delo na tem področju, ne samo v šolskih zgradbah, ampak tudi med vsemi družbenopolitičnimi dejavniki kot povezovalci socialističnih sil. Tudi Zveza združenih borcev je dolžna dati svoj delež, ne more pa vsega bremena prevzeti nase, saj tudi tradicije niso le njena posest.

Cerkljanska osnovna šola, ki nosi ime naše revolucije Spomenik NOB, je vzorčna šola pouka zgodovine narodnoosvobodilnega boja. Tudi to je bil eden vzrokov, da so člani sveta na prejšnji seji izrazili željo, da bi se tokrat srečali prav v Cerknem. Cerkno – zibelka partizanstva – okolje kot nalašč za delovne pogovore o zgodovini NOB. Udeleženci so iz besed bivšega direktorja šole Jožeta Stučina spoznali zgodovino in dosedanje delovanje šole, obenem pa so si lahko ogledali priložnostno razstavo NOB ter splošne zgodovine Cerkljanske, ki so jo na šoli pripravili učenci. Tri učenke pa so bile zadolžene za obraziložitev vsebine, pomena razstave in pristopa k takšni vrsti dela. Povedale so, da šola sodeluje s cerkljanskim muzejem in medsebojna pomoč je v obojestransko korist. Morda je zanimiva njihova nova metoda dela: to so organizirani pohodi z raziskovalnim namenom, ki zahtevajo določeno predznanje in pripravo učencev. Sicer pa so ugotavljajo da jim v zadnjem času manjkajo poleta. Kot da jim republiški dejavniki ne nudijo več moči kot v začetku njihovega delovanja in se počutijo kar nekako osamljeni. V interesnih dejavnostih se s tradicijami najbolj ukvarjajo novinarski krožek in kot posebnost krožek turističnih vodičev.

Tudi učenci z ostalih šol so povedali, da se bolj ali manj ukvarjajo z raziskovalnimi nalogami. Tu pa se že pojavljajo razlike. Medtem ko na primer v šoli Kamniški bataljon pri raziskavah sodeluje veliko učencev, se na mariborski šoli Bratov Polančičev, s tem ukvarja le majhna skupinica. Pomembno vprašanje, na katerega bo treba najti odgovor je: kako delo manjših skupin razširiti, kako vključiti čimveč učencev? Potrebna je strokovna pomoč in potreben je tudi denar.

Navsezadnje pa gre vendarle za neko kompleksno problematiko; ne le za narodnoosvobodilni boj sam, ampak za etično patriotsko vzgojo z vsemi vrednotami naše socialistične revolucije.

»Za etično oblikovanje človeka pa ni odgovorna samo zgodovina.« je poudaril profesor Tomaž Weber, »tu so še literatura, glasba, kiparstvo, slikarstvo... vse, kar nosi vrednote našega NOB, humanizem in patriotizem. S tem bi morali začeti že v vrtcih, nadaljevati na nižjih in višjih stopnjah razvoja v osnovni šoli in še naprej. Dogaja se, da so pouk zgodovine in krožki omejeni le na višjo stopnjo razrednega pouka v osnovnih šolah, vse pa se ustavi ob prehodu na srednjo šolo, pa naj bo to kakor koli. Kdo bo vplival na srednje šole? Kako bi k temu vsi skupaj pristopili? ZZB NOV naj bi dala vzpodbudo.«

Se veliko dobrih in koristnih idej so nanizali udeleženci seje: od tega, da bi morali v prihodnje dopolniti kurirsko pošto, ki je postala že kar nekakšna rutina, pa do vpliva na radio in televizijo kjer naj bi poskrbeli za dobre oddaje iz NOB, ki bi jih bilo mogoče posneti na filmski trak in kasete za prihodnje rodove. Spregovorili so o potrebnih družbenih priznanjih prizadevnim na tem področju, o strokovnih seminarjih, poudarili potrebo po svetovalski službi, ki pa ne bo sedela samo v Ljubljani, temveč se na terenu spopadala s sproti pojavljajočimi se problemi. Predlagali so zemljevide z označenimi partizanskimi obeležji mape-fotokopije pomembnih dokumentov iz NOB, ki bi jih lahko pokazali učencem pri obravnavi določene tematike. Rodila se je tudi ideja posebne zgodovinske čitanke NOB, za katero naj bi dal pobudo prav svet za ohranjanje in razvijanje tradicij. ZZB NOV pa so zadolžili za pobudo ustanovitve več poskusnih šol, kakršna je cerkljanska, v različnih krajih Slovenije, ki bi bile mogoče oskrbljene ter bi s podporo občine in regije nemoteno delovale.

Ob koncu seje so določili posebno delovno skupino, ki mora proučiti razpravo, na njeni podlagi sestaviti zaključke ter nakazati nosilce. Vse nadaljnje delo in napredek bo treba seveda neprestano spremljati.

Smo v zelo razgibanem obdobju priprav nove mandatne dobe, volitev, kongresov, zato se zdi to tudi primeren čas, da bi z usklajenim programom in medorganizacijsko delitvijo dela začeli tudi na področju negovanja revolucionarnih tradicij. Sedaj se dogaja, da v praksi večkrat rešujemo le po delčkih in zato ne vidimo celote, ne vidimo, da iz preteklosti črpamo za sedanjost in prihodnost – ne samo v zgodovini, ampak na vseh področjih življenja in dela. Zato začrtane ideje ne smejo ostati le prebliške »zanesenjakov«, temveč stvar celotne naše družbe.

Živa Drole

Mesto tabornikov v naši družbi

Januarja je bila v Ljubljani volilno-programska konferenca Zveze tabornikov Slovenije, na kateri so za predsednika RK ZTS izvolili Roberta Bobanca, za sekretarja pa Iva Štajdoharja.

Še naprej bo ostalo geslo tabornikov »V vsako krajevno skupnost taborniško organizacijo«, kot je poudaril Ivo Štajdohar, ko je spregovoril o mestu in vlogi taborniške organizacije v vzgojnoizobraževalnem procesu v naši družbi.

Osnovni namen taborniškega vzgojnega in oblikovanja vsestranskega človeka. Zveza tabornikov Slovenije je v treh desetletjih svojega obstoja prerasla v organizacijsko in kadrovsko močno družbenopolitično organizacijo. Njen nadaljnji razvoj pa je nedvomno širša družbena naloga, ki mora biti tesno

vpeta v družbeno načrtovanje. Vedno več pozornosti je namenjena negovanju in poglobljanju tradicij NOB in socialistične revolucije, krepitevi bratstva in enotnosti ter enakopravnosti naših narodov in narodnosti. Prav tako je veliko pozornosti namenjena socialističnemu patriotizmu, humanizmu, internacionalizmu in neuvrščenosti, skratka, vse akcije in vsa hotenja so usklajena s cilji in nalogami, s katerimi se srečuje naša družba. Občinska zveza tabornikov mora postati kraj, kjer bodo taborniške enote skupaj načrtovale in oblikovale skupne interese. Na seji so se ugotovili, da bodo morali organizirati taborniške organizacije tudi v Lenartu, Ljutomeru, Šentjurju in Litiji.

Zveza tabornikov Slovenije je ves čas namenjala veli-

ko pozornosti vzgoji kadrov, vendar še ne dovolj, saj vzgoje mladih ne morejo prevzeti le posamezniki. Prav je, če starejši člani organizacije prenašajo svoje bogate izkušnje na mlajše, ki stopajo na njihova mesta.

»Tovariš Štajdohar je poudaril, da bo v prihodnje treba več pozornosti nameniti različnim oblikam sofinanciranja dejavnosti taborniške organizacije, varčnejše in gospodarnejše nabavljati opremo ter pazljivo ravnati z njo. Nenazadnje so tudi taborniki poklicani, da prispevajo svoj delež k stabilizaciji, pa naj bo to z delovnimi akcijami, zbiranjem sekundarnih surovin, opravljanjem različnih kmečkih opravil itd. Več pozornosti zahteva v prihodnje tudi strokovna literatura s tega področja. Glede zamjskega taborniškega po-

povedali, da bo Zveza tabornikov Slovenije še naprej spremljala to dejavnost v Italiji, na Madžarskem in v Avstriji in tudi otroci naših delavcev v tujini bodo lahko našli pot do vseh tabornih centrov.

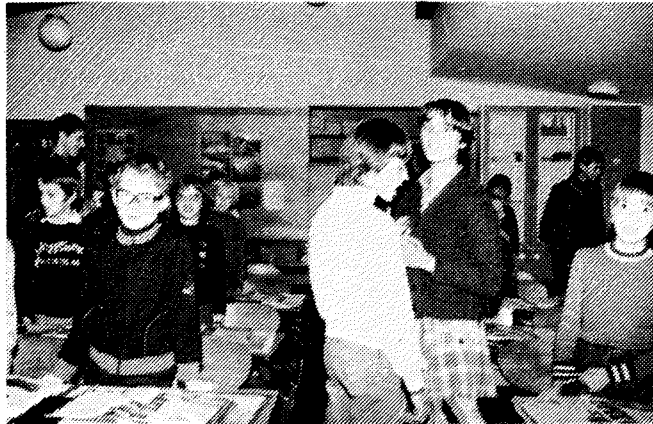
Kipec ilegalca kot najvišje priznanje za delo med dvema volilnima konferencama je dobil Zmajev odred iz Ljubljane, šest zveznih priznanj – zlatih javorjevih listov z žarki – pa so razdelili med najprizadevnejše člane republiške taborniške organizacije.

Razvoj gre svojo pot. Nov čas terja nove prijeme. Tega se zavedajo tudi taborniki, zato niso zadovoljni z doseženim, pač pa odpirajo vrata vsem novim pobudam, ki so uporabne in taborniške.

Ziva Drole

Vrnili so obisk

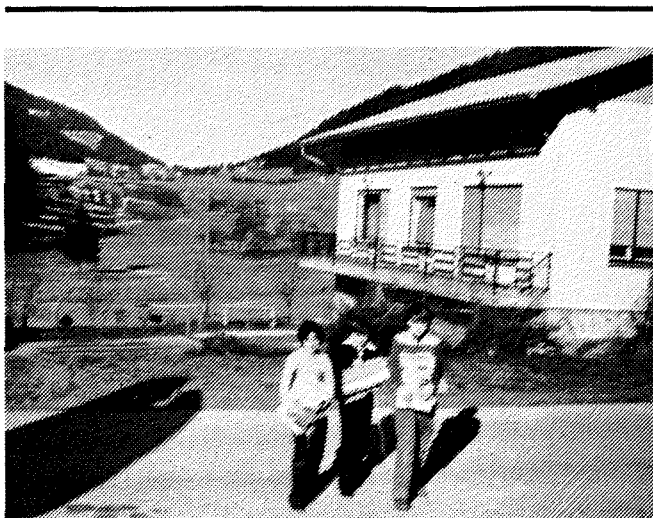
Vsako leto nas obiščejo gojenci Zavoda za delovno usposabljanje mladine iz Črne. Bili smo jih zelo veseli. V telovadnici smo se zbrali in poslušali program. Zapeli so nam. Zaigrali so na instrumente, ki so jih

naredili sami. Tudi brati in recitirati znajo. Z njimi smo se srečali po učilnicah. Brskali so po naših zvezkih. Toplo smo jih sprejeli. Dragica me je objela in mi rekla: »Rada te imam«. Tudi jaz jo imam zelo rada.

Obljubili so nam, da bodo prišli tudi drugo leto. Odpeljali so se v Črno, kjer je njihov drugi dom.

VERA TRAFELA
novinarsko-dopisniški krožek
osnovne šole Prežihovega Voranca
Ravne na Koroškem

Na naši šoli pridno zbiramo papir, železo ter steklenice. Tako tudi mi pomagamo gospodarstvu. Papir nosimo v šolo in ga nato skupaj odpeljemo na Dinos. Letos smo ga zbrali že približno 1300 kilogramov. Če bi v naši vasi imeli trgovine in druge ustanove, bi lahko zbrali še več papirja, tako pa ga dobimo le pri svojih starših in sosedih. No, pa smo z zbrano količino kar zadovoljni.

Dopisniki COŠ Stranice

Fronta in ne partija mladih

Osnutki dokumentov za 11. kongres ZSMS, ki bo oktobra letos v Novem mestu, so pripravljeni. Sredi februarja se je v vseh okoljih začela javna razprava glede teh osnutkov, uvod pa je vsekakor pomenil posvet predsednikov in sekretarjev občinskih konferenc, predsednika mestnih konferenc ter članov predsedstva RK ZSMS, ki je bil zadnji petek in soboto v Novi Gorici.

V pripravi na 11. kongres ZSMS mladi predvsem poudarjajo frontnost svoje organizacije, kar bo seveda terjalo tudi nekatere spremembe v statutu organizacije. Mladinci se zavedajo, da njihova organizacija ne sme biti mladinska partija, če hočejo doseči uspehe pri svoji nadaljnji graditvi z vsemi postavljenimi cilji. Razmišljajo tudi o odpravi področnih konferenc, večji vlogi problemskih konferenc in o uveljavljanju pionirске konference.

Družbenoekonomski in socialni položaj mladega človeka je v sedanjem trenutku najpomembnejše vprašanje, zato bo vsa pozornost predkongresnih razprav namenjena prav temu vprašanju.

Zaključek razprav o osnutkih dokumentov bo predstavljala mladinska poletna politična šola, ki bo letos že koncem junija, torej prej kot prejšnja leta. Poleti pa bodo osnutke dokumentov obravnavali tudi brigadirji na vseh mladinskih delovnih akcijah v Sloveniji.

Ž. D.

Zimovanje bizeljskih tabornikov

Osemnajst tabornikov Odreda bizeljskih gor se je udeležilo zimovanja na Veliki planini. Trajalo je teden dni.

Planina nas ni sprejela najprijazneje, saj so bile smučarske proge precej zaledenele in nevarne. Tudi pred odhodom nam je zagodla, saj smo zadnjo noč prespali v popolni smučarski opremi, a nas je kljub temu pošteno zeblo. Vseeno pa smo bili le na boljšem kot vsi tisti, ki se niso mogli zvečer vrniti v dolino, ker nihalka zaradi hudega vetra sploh ni mogla obratovati.

Program zimovanja je bil zelo bogat, saj je zraven smučanja vseboval tudi druge aktivnosti. Tudi v kuhinji smo pomagali in je vsak delo dobro opravil. Z redno jutranjo telovadbo na svežem zraku smo poskrbeli za ustrezno kondicijo, tako da smo se vrnili brez vsake najmanjše poškodbe.

Naši predhodniki koč niso zapustili v najlepšem redu, saj so najbrž pozabili na svojo taborniško dolžnost. Ni minilo veliko časa, ko smo se udobno namestili in si prostor za bivanje uredili tako, da smo se počutili v njem kot doma.

Ker nam tudi oskrbnik koč ni mogel popraviti agregata, smo večere preživali pri svečah, v prijetnem vzdušju ob obvezni maškaradi, kvizih, pantomimi, urejanju stenčasa in drugih družabnih igrah.

Taborniki smo preživeli prijetne dni na Veliki planini in čeprav je bilo to zimovanje prvo, lahko rečemo, da je bilo dobro organizirano in uspelo. Gotovo bo to doživetje spodbudilo člane odreda, da bodo v prihodnje še aktivnejši in prizadevnejši pri delu v odredu.

Vida Petelinc, Odred bizeljskih gor

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Partizanski lirik Kajuh

Dragi naši mladi dopisniki in mladi bralci! Želim, da skupaj obudimo spomin na našega partizanskega lirika Karla Destovnika-Kajuha, ki je padel prav v tem zimskem času pred 38 leti. Sicer pa naj o sebi spregovori on sam s svojimi verzji. Naj bo teh nekaj besed vzpodbuda, da v vaših razredih ali pri krožkih namenite delček svojega časa Kajuhu.

Bele vode nad Šoštanjem, 22. februarja 1944. Dan, ko je prenehalo biti srce partizanskega pesnika Karla Destovnika-Kajuha. Padel je pred pragom svojega rojstnega Šoštanja, komaj dvaindvajset let star.

Takoj po sovrzni zasedbi aprila 1941 je Kajuh odšel s komunisti in somišljeniki iz Šoštanja proti Trbovljam, da bi se pridružil tamkajšnjim tovarišem; toda na poti se je ponesrečil in se je moral vrniti domov. Zaprla ga je nemška policija. Po nekaj tednih hudega trpljenja, ki mu je navdihnilo nove pesmi, je bil izpuščen. Septembra 1941 se je prebil v Ljubljano. Med prijatelji je rad recitiral svoje pesmi in marsikatera nova je nastala. Iz vseh, pa naj so bile to prebujenske, bojne, namenjene materi ali ljubljenski dekle, se je oglašala melodija, ki je tiste čase odmevala v srcih aktivistov OF. Konec avgusta 1943 je odšel Kajuh v partizansko vojsko. Postal je vodja kulturniške skupine v 14. diviziji. Kako ponosno je recitiral:

*»Moja pesem ni le moja pesem,
to je krik vseh nas!*

*Moja pesem ni le moja pesem,
to je boj vseh nas!*

*Biti mlad v teh težkih časih,
to se pravi
brez mladosti biti mlad,
zreti starega sveta propad,
skrivati premnogo nad,
to se pravi biti mlad...*

*Pa je vendar sreča biti mlad,
biti mlad in poln nad!*

*in potem še: ...Zaupajte, tovariši, verujte!
V jeseni tej ni hrepenenja kalna voda,
kot divji hrzajoči konj
prihaja k nam svoboda!*

S kakšnim zaupanjem in navdušenjem so tovariši prisluhnili njegovim političnim govorom! In še ko je ugasnilo njegovo mlado življenje, so med njimi odmevali Kajuhovi verzji: Ne klonimo, tovariši:

*»Govore, da bo še bolj hudo,
da bodo si klicali iz gore v goro:
'Človek, človek, si ostal?
Rad bi ti roko podal!
Pa ne bo nikogar, da bi se odzval!...*

*Pravijo, da bo tako...
Mi ne verujemo v to!
Jaz bom še ostal,
ti boš še živel,
ker ne more misel
spremeniti se v pepel.*

*Prav zato, tovariš, boš ostal,
in z gora pošiljal boš pozdrav!
klical boš ljudem,
mrtvim boš roko podal,
živim pa se boš odzval!*

*Z njimi boš tovarišev ubitih
njive preoral!*

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Skriti pod Bohorjem

»V tistih časih so oče zaklali tele: pol partizanom, pol nam. Toda koliko teh kmetij, kjer se je delilo po istem receptu, je že izginilo. Štejemo zaselke in se čudimo, izginil je ta, odšel oni, preselili so se v rudnike, v fabrike, med uradnike, zgoraj staje in bajte razpadajo...«

Na senovski strani Bohorja, kjer je sonce kaj redek gost, so pripete na strmeh in skrite v globačah, daleč od doline in njenih radoživosti, bajte, ki nikoli ne dosežejo tiste imenitnosti, kakršna se je razpasla v trgih in večjih vaseh. Gručice staj se stiskajo ob hišah, ki jih tu in tam ovija starodavna brajda, ki ponudi žejnemu kvečjemu nekaj kislega, bledega vina. Pravih poti, širokih in trdnih, skorajda ni, blatni kolovozi se stekajo kot kalne mlakuže h glavni cesti, ki se vije z Bohorja in od koder ni videti nikakršnih selišč.

Iz kotov in samin se zgodaj zjutraj napotijo v dolino vase zaprti možje, ki pestujejo v sebi skromne skrivnosti, nič velikega, majhne skrbi in še manjše radosti. Senovski rudarji odhajajo v jamo.

Tako sta leta in leta odhajala po blatnih stezah v jamo tudi Krajncjev Janez in njegov oče iz Dobove pod Bohorjem. Molče sta se spustila z bregov, molče koračila po dolini, rekla kakšno besedo o kmetiji, letini, rudniku in obmolčala. Kadar se tako malo dogaja kot v teh zaselkih pod Bohorjem, kjer zime kažejo zobe in jesensko ter spomladansko deževje trga zemljo in drapa kolovoze in jih spreminja v struge, ni kaj govoriti.

Sele maja 1942, pes je lajal in se trgal z verige, oče so rekli, da najbrž kdo ribe lovi v jezu, se je spremenilo in poslej sta se Janez in oče večkrat zalotila, da besede ne gre do tako težko iz ust.

Nihče ni lovil rib, tudi divjih lovcev ni zamikala divjad, le Modras in Krom sta se bližala hiši in še nekaj tujcev. Janez je bil na šihu v jami, a poslej so se ti obiski nadaljevali, postajali vse bolj pogosti in zgodilo se je, da se je, kar nevede z njimi

povezal tudi Janez. Z Ženerjevim Jankom s Senovega sta si bila blizu, pošto v čevlji in hajd mimo stražarjev v trg.

Janez bi moral v nemško vojsko, dvakrat so ga klicali, dvakrat jim je odslužil po nekaj mesecev, zadnje vabilo pa je rudniški čuvaj vrnil nazaj, češ da ga je dobil prepozno, in poslej ga niso klicali, delal v rudniku pa je še vedno.

V bajti, sama skromnost je je bila, so se začeli shajati fantje iz Koz-

čije. Naneslo je, da so ga 27. marca 1945 Nemci vendarle odkrili, bržkone zaradi gazi.

Tistikrat so bili v temni tesnega prostora Karl Štrbank, Maks Berčič (okrožni sekretar), Poldi Brtole (njegov kurir), Jože Radi, Davorin Štrukelj in Bračun Franc-Simon pa Kristina Zorko, Jože Golob, Nestl Petan, mesar, Miha Učakar, Franc Solina in Stanko Černetič in Janez.

Bunkerju so se bližale kolone Nemcev, s Plani-

janskega odreda, tukaj sta bila tudi kurirska postaja TV-27 OV 1 in okrajni odbor OF za Senovo-Blanco, a to že dosti pozneje, dolgo po tistem, ko je mladi rudar Janez natančno 1. aprila 1942 prvič stopil pod zemljo, sledeč očetovim stopinjam.

Na Krajncjevem so uredili bunker in Janez je pomagal klati živino za partizane, vsak teden so zaklali po dvojce, troje živinčet za fante, za civilno oblast, kot je dejal, za bolnike v Bohorju.

Bunker, ki je vnesel na Krajncjevo novo življenje, so zgradili kakšne tričetrt ure vstran od doma-

ne in Senovega, toda opazila jih je straža. Vsi so se razleteli, tudi Janez, ki je pozneje videl, kako so v votlino Nemci metali bombe.

Naslednji dan se je Janez vrnil: v bunkerju sta bila Avsenakova dva, Franc in Janko. Preselili so se pod vas Stranje.

Februarja 1944 so Krajncjev oče imeli šiht popoldan, Janez pa popoldan, in ko je prišla v neposredno bližino domačije štirinajsta divizija, so sneli iz tople kuhinje Janeza, da jim je pokazal pot do Ločce in Mrzle planine, še prej pa so se fantje odpočili in nekaj poučili.

Ko je zagorela seperacija, sta Janez in Stopar vse to opazovala od daleč, naprej pa ju niso pustili, le pozneje je Stopar odšel znjimi, Janeza pa niso hoteli. Stopar ga je poslal nazaj, je bil pač koristnejši doma.

Staremu knapu Krajncu je po svoje kar prav prišla prva svetovna vojna. Dodobra se je naučil nemško in zdaj je v rudniku lovil na ušesa, kar so drobili med seboj nadzornik in drugi v šahtih in prenašal naprej. Tako je, na primer, zvedel, kdaj bo nemška hajka na Bohorju, koliko jih bo... Mati Francišča je delala za bolnico, celo najmlajši Krajnc, desetletni Lojze, je marsikaj pripomogel. S polno steklenico žganja, da ne bi bil sumljiv, so ga poslali na Ločce, da pogleda, kako in kaj.

Človek se enkrat pač ujame. Tako ali drugače. V posebnih okoliščinah še prej. In ujel se je tudi Janez. 28. januarja so ga, zadnje leto vojne, zajeli Nemci na Ločcah. Z Lojzetom Zupancem sta peljala v Stranje ovce za partizane in komaj sta prišla iz gozda, sta že zagledala Nemce. Nedaleč od Kočevarjeve hiše je stari gospodar mahal in krilil z rokami: »Pridita, brž pridita!« Mrak se je delal, komajda sta jo še potegnili.

V soboto sta nesla moko iz mlina. Zupanc je odšel v hišo spat, tam je bil tudi Žener, menda še Bevc, s katerim sta odšla v hlev. Naslednji dan je Janez zjutraj šel napajat konje in se je pred hlevom pogovarjal s Hlastanom, ko so se znova pojavili tisti Nemci. Janesza je pogrel: v žepu je imel zaupne papirje. Misli je kar oditi, pa je Nemec zavpil: »Stoj!«

Bili so na smučeh, odšel je z njimi, nihče ni znil niti besedice. Snega je bilo do pasu. Pri Župancu so Ženerja in Bevca ustrelili in tam je Janez brž skril papirje.

Od nekod sta se pojavila dva kurirja, začeli so

padati streli. Ko je začel premišljevat, kaj bi, mu je nemški vojak dejal, naj stopi v hišo, kjer je bil Zupanc.

»Pojdi v hlev čistit živino, te bodo manj pogrunjali,« je dejal.

Janez je odšel, a so ga prignali nazaj in odpeljali Županca, hlapca in staro, pri Grilcu pa so povprašali, kdo so in ko so povedali, da sosedje, so Janeza spustili, kurirja in enega Hrvata pa ustrelili.

»Res je,« ve povedati Janez, sloneč za mizo, s katere se kadi vroče zabeleženo zelje in krompir v oblicah, »da se je Nemce dalo naplahtati, vendar se ni bilo šaliti z njimi. Vse preradi so potegnili pištolo ali te postavili pred zid ali hruško«. In tako so se, kdo bi vedel kolikokrat, čudili, da so odnesli celo kožo in da so danes sploh še živi v tej grapi, ki je s ceste ni videti in kjer je treba vprašati, če hočeš najti domačijo.

Zdaj ima Janez druge skrbi. Ko smo ga obiskali, je dejal, da pravkar popravljajo tiskarsko tehniko France Prešeren v Zadnjih selah in da je treba narediti le še pot. Bržkone je zdaj vse to že urejeno.

Nad tehniko ima patronat tovarna papirja Djuro Salaj Krško. »Pametna stvar, tile patronati,« na glas razmišlja Janez, »zaradi vzdrževanja, sicer bi te spomenike kmalu odnesel čas.« Vendar: gozdno gospodarstvo, ki tudi pomaga, je treba najbolj priganjati. Pomagajo tudi Lisca, Rudnik, Metalna, ni skrbi, da bi stvari šle v pozabo.

Razgrneva paleta težav, ni jih malo. »Ceste so, da se jih bog usmili,« zatarna Janez, »ljudje odhajajo, gorjanci ostajajo sami.« Pogledava v prihodnost, treba je. Kaj bo, če znova pride do česa podobnega. Bohor je prazen, prazno je tudi spodaj. Nihče ne mara v te koloteče, v to blato, ki brizga na vse strani, neveste se drže doline, tam se ženi, ne tukaj.

Z Bohorja vozijo les, ce-

ste trpijo; ceste, ki jih je, resnici na ljubo, res zgradilo gozdno gospodarstvo, ki pa jih tudi pridno uničuje, se pridruša Janez. Zbirali so denar za razširitev, za spogledovanje s svetom, v skalo so vrtali luknje, trgali zemlji pesek za cesto, a zdaj je vse to predstavljeno na štirinosemdeseto leto, toda do takrat se bodo odvalili v dolino še zadnji mladiči, nejevoljno zatrjuje Janez. Zakaj izkoriščajo ceste, popravljajo pa jih ne? Zakaj pripovedujemo stvari, jih z vso pozornostjo zapisujemo, predemo visokoleteče misli, resolucija za resolucijo si podaja roke, življenje pa teče naprej, nespremenjeno skorajda? Razmišljamo o splošnem ljudskem odporu, a kaj ti pomagajo obronamerni načrti, papirnata vojna, če pa ni ljudi, ki bi vse to lahko uresničili. »Čujte,« dvigne glavo iznad zelja Janez, »dolina ne bo redila partizanov, ker je to nemogoče. V tistih časih so oče zaklali tele: pol partizanom, pol nam. Toda koliko teh kmetij, kjer se je delilo po istem receptu, je že izginilo.« Štejemo zaselke in se čudimo: izginil je ta, odšel oni, preselili so se v rudnik, v fabrike, med uradnike, zgoraj staje in bajte razpadajo.

»Nihče ne bi rad več karkoli žrtvoval niti se vsaj malo pretegnil pri delu,« ugotavlja Janez. »Ljudje so razvajeni, toda, verjemite, to nas že tepe in nas bo še teplo. Slišim, da se ljudje že vračajo na kmetije. Kdaj sem že dejal, da se bo to prej ko slej moralo zgoditi. To seveda še ni vse, tem ljudem je treba omogočiti normalno življenje, odrediti nekaj več denarja, pokazati, da imamo razumevanje za to, da so dobrodošli, ne pa da morajo skorajda beračiti okoli uradov za posojila, za ugodnosti za preživetje. Je že tako, radi bi imeli vse, žrtvovali malo, razen na papirju: tam je skorajda idealno.«

Milenko Strašek